

**INSTYTUT BADAŃ I EKSPERTYZ NAUKOWYCH
RESEARCH AND SCIENTIFIC EXPERTISES INSTITUTE
ИНСТИТУТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ЭКСПЕРТИЗ
66-400 Gorzów Wlkp. ul. Łokietka 29**

Bank PEKAO SA I O/Gorzów Wlkp. konto: 11001092-5858-2101-111-2

tel. 722-89-13, e-mail: info@iben.pl, www.iben.pl

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA POWIATU GORZOWSKIEGO NA LATA 2003-2010.

Zamawiający:

*Zarząd Powiatu w Gorzowie Wlkp.
Ul. Walczaka 25
66-400 Gorzów Wlkp.*

Wykonawca:

*Zakład Ochrony Środowiska,
Gospodarki Wodnej i Leśnictwa
IBEN w Gorzowie Wlkp.
Ul. Łokietka 29
66-400 Gorzów Wlkp.*

28 Listopad 2003

SPIS TREŚCI:

1. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE PROGRAMU.....	5
1.1. Uwarunkowania zewnętrzne wynikające z polityki ekologicznej państwa.....	5
1.1.1. Zasady polityki ekologicznej.....	5
1.1.2. Podstawowe założenia polityki ekologicznej.....	6
1.1.3. Priorytety części środowiskowej Funduszu Spójności (2004 – 2006).....	7
1.2. Uwarunkowania wynikające ze "Strategii rozwoju powiatu gorzowskiego".....	8
1.3. Powiatowe priorytety programu ochrony środowiska.....	9
1.3.1. Główne zagrożenia środowiska w powiecie gorzowskim.....	9
1.3.2. Powiatowe limity racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych i poprawy stanu środowiska.....	11
1.3.3. Powiatowe priorytety programu ochrony środowiska.....	12
2. STRATEGIA OCHRONY ŚRODOWISKA DO 2010 ROKU	15
2.1. Wprowadzenie.....	15
2.2. Nadrzędny cel "Programu ... ".....	15
2.3. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.....	16
2.3.1. Jakość wód.....	16
2.3.1.1. Stan wyjściowy.....	16
2.3.1.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.....	20
2.3.1.3. Kierunki działań do 2010 roku.....	20
2.3.2. Gospodarowanie odpadami.....	25
2.3.3. Jakość powietrza.....	25
2.3.3.1. Stan wyjściowy.....	25
2.3.3.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.....	27
2.3.3.3. Kierunki działań do 2010 roku.....	27
2.3.4. Hałas i pola elektromagnetyczne.....	32
2.3.4.1. Hałas.....	33
2.3.4.2. Pola elektromagnetyczne.....	35
2.3.5. Awarie przemysłowe	36
2.3.5.1. Stan wyjściowy.....	36

2.3.5.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	39
2.3.5.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	39
2.4.	Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody.....	39
2.4.1.	Przyroda i krajobraz.....	39
2.4.1.1.	Stan wyjściowy.....	39
2.4.1.2.	Kierunki działań do 2010 roku.....	41
2.4.2.	Lasy.....	45
2.4.2.1.	Stan wyjściowy	45
2.4.2.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	45
2.4.2.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	45
2.4.3.	Ochrona gleb	47
2.4.3.1.	Stan wyjściowy.....	47
2.4.3.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	48
2.4.3.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	48
2.4.4.	Ochrona zasobów kopalin.....	49
2.4.4.1.	Stan wyjściowy.....	49
2.4.4.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	49
2.4.4.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	49
2.5.	Zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii.....	50
2.5.1.	Wodochłonność i energochłonność gospodarki.....	50
2.5.1.1.	Stan wyjściowy.....	50
2.5.1.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	50
2.5.1.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	50
2.5.2.	Wykorzystanie energii odnawialnej.....	52
2.5.2.1.	Stan wyjściowy.....	52
2.5.2.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku	52
2.5.2.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	52
2.5.3.	Ochrona przed powodzią.....	52
2.5.3.1.	Stan wyjściowy.....	52
2.5.3.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku	54
2.5.3.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	54
2.6.	Zagadnienia systemowe.....	55

2.6.1.	Włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych.....	55
2.6.2.	Przyszłościowy rozwój powiatu w aspekcie ochrony środowiska.....	56
2.6.2.1.	System transportowy.....	56
2.6.2.2.	Turystyka i rekreacja.....	58
2.6.2.3.	Stan wyjściowy.....	58
2.6.2.4.	Rolnictwo i rozwój terenów wiejskich.....	61
2.6.2.5.	Stan wyjściowy.....	61
2.6.2.6.	Energetyka zawodowa i przemysł.....	65
2.6.2.7.	Stan wyjściowy.....	65
2.6.3.	Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska.....	69
2.6.4.	Edukacja ekologiczna.....	69
2.6.4.1.	Stan wyjściowy.....	69
2.6.4.2.	Cel średniookresowy do 2010 roku.....	72
2.6.4.3.	Kierunki działań do 2010 roku.....	72

TABELE:

Tabela 1. Zasoby wodne – przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	76
Tabela 2. Zasoby wodne – przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	78
Tabela 3. Powietrze atmosferyczne - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	78
Tabela 4. Hałas - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	79
Tabela 5. Przyroda i krajobraz - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	79
Tabela 6. Przyroda i krajobraz - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	79
Tabela 7. Gleby - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	80
Tabela 8. Gleby - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	81
Tabela 9. Lasy - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	82
Tabela 10. Edukacja ekologiczna - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	83
Tabela 11. Edukacja ekologiczna - przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.....	85

1. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE PROGRAMU.

Założenia wyjściowe do programu ochrony środowiska opierają się na uwarunkowaniach, zarówno tych, które dotyczą wszystkich regionów i są uwarunkowaniami zewnętrznymi jak i tych, które wynikają z zamierzeń rozwojowych województwa lubuskiego, determinujących przyszły kształt rozwoju gospodarczego, społecznego a także środowiskowo-przestrzennego województwa. Uwarunkowania te w powiązaniu z aktualnym stanem środowiska w powiecie są podstawą zdefiniowania wojewódzkich priorytetów w zakresie ochrony środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych.

1.1. Uwarunkowania zewnętrzne wynikające z polityki ekologicznej państwa.

Zasady realizacji polityki ekologicznej, cele i zadania ujęte w "Programie wykonawczym do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 - 2010" programu województwa lubuskiego oraz w dostosowanej do wymagań ustawy *Prawo ochrony środowiska*, *"Polityce ekologicznej państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010"*, zostały przyjęte jako podstawa niniejszego Programu.

1.1.1. Zasady polityki ekologicznej.

Zasady polityki ekologicznej państwa są zasadami, na których oparta jest również polityka ochrony środowiska województwa lubuskiego. Oprócz *zasady zrównoważonego rozwoju* jako nadrzędnej uwzględniono szereg zasad pomocniczych i konkretyzujących, m.in.:

- **Zasadę prewencji**, oznaczającą w szczególności:
 - zapobieganie powstawaniu zanieczyszczeń poprzez stosowanie najlepszych dostępnych technik (BAT),
 - recykling, czyli zamykanie obiegu materiałów i surowców, odzysk, energii, wody i surowców ze ścieków i odpadów oraz gospodarcze wykorzystanie odpadów zamiast ich składowania,
 - zintegrowane podejście do ograniczania i likwidacji zanieczyszczeń i zagrożeń zgodnie z zaleceniami Dyrektywy Rady 96/61/WE w sprawie zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń (tzw. dyrektywa IPPC),
 - wprowadzanie pro-środowiskowych systemów zarządzania procesami produkcji i usługami, zgodnie z ogólnosięciowymi i europejskimi wymogami w tym zakresie, wyrażonymi m.in. w standardach ISO 14000 i EMAS, programach czystszej produkcji, Responsible Care, itp.
- **Zasadę "zanieczyszczający płaci"** odnoszącą się do odpowiedzialności za skutki zanieczyszczenia i stwarzania innych zagrożeń. Odpowiedzialność tę ponosić powinny wszystkie jednostki użytkujące środowisko a więc także konsumenci, zwłaszcza, gdy mają możliwość wyboru mniej zagrażających środowisku dóbr konsumpcyjnych.
- **Zasadę integracji** polityki ekologicznej z politykami sektorowymi oznaczającą uwzględnienie w politykach sektorowych celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi.

- **Zasadę regionalizacji**, oznaczającą m.in. skoordynowanie polityki regionalnej z regionalnymi ekosystemami w Europie (np. doliny rzeczne i obszary wodno-błotne, szczególnie w strefach przygranicznych).
- **Zasadę subsydiarności**, wynikającą m.in. z Traktatu o Unii Europejskiej, a oznaczającą przekazywanie części kompetencji i uprawnień decyzyjnych dotyczących ochrony środowiska na właściwy szczebel regionalny lub lokalny tak, aby był on rozwiązywany na najniższym szczeblu, na którym może zostać skutecznie i efektywnie rozwiązany.
- **Zasadę skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej** odnoszącą się do wyboru planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych ochrony środowiska a oznaczającą potrzebę minimalizacji nakładów na jednostkę uzyskanego efektu.

1.1.2. Podstawowe założenia polityki ekologicznej.

Cele polityki ekologicznej państwa i specyfika obszaru powiatu nakreślają **konkretne wyzwania i obszary zainteresowania dla programu ochrony środowiska powiatu gorzowskiego**, którymi są:

1. W zakresie jakości wód:
 - ograniczenie ładunku zanieczyszczeń ze źródeł punktowych: wiejskich, lokalnych i miejskich,
 - zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł przestrzennych (rozproszonych), trafiających do wód wraz ze spływami powierzchniowymi (przede wszystkim z terenów rolnych oraz z terenów zurbanizowanych).
2. W zakresie jakości powietrza atmosferycznego:
 - poprawa jakości powietrza (zwiększone w regionie Gorzowa Wlkp.)
3. W zakresie gospodarki odpadami:
 - stworzenie podstaw dla nowoczesnego gospodarowania odpadami komunalnymi, zapewniającego wzrost odzysku tych odpadów
 - znaczne zwiększenie poziomu odzysku odpadów przemysłowych,
 - dopasowanie - w perspektywie do 2010 roku - gospodarki odpadami niebezpiecznymi w województwie do krajowego systemu gospodarowania odpadami niebezpiecznymi,
4. W zakresie ochrony środowiska przed hałasem:
 - ograniczenie hałasu na obszarach miejskich oraz na odcinkach zamieszkałych wzdłuż głównych dróg i szlaków kolejowych do poziomu równoważnego nie przekraczającego w porze nocnej 55 dB
5. Przeciwdziałanie nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska (dyrektywa "Seveso II"), zwłaszcza z tytułu poważnych awarii przemysłowych, eliminowanie lub zmniejszanie skutków dla środowiska z tytułu awarii.

6. W zakresie racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych:
- konieczność zaniechania nieuzasadnionego wykorzystywania wód podziemnych na cele przemysłowe,
 - wprowadzanie nowoczesnych technologii w przemyśle i energetyce w celu zmniejszenia wodochłonności, materiałochłonności, energochłonności i odpadowości produkcji oraz redukcji emisji zanieczyszczeń do środowiska (BAT)
 - wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych - do 2010 roku co najmniej podwojenie wykorzystania tej energii w stosunku do roku 2000, zgodnie z celami Unii Europejskiej wyrażonymi w *Białej Księdze (COM(97)599)*
 - ochrona ekosystemów leśnych oraz zalesianie gruntów nieprzydatnych rolniczo
 - zachowanie zasobów przyrody, w tym różnorodności biologicznej, dobrego stanu ekosystemów oraz walorów krajobrazu, w tym krajobrazu rolniczego (m.in. poprzez zachowanie tradycyjnych metod gospodarowania).
7. Wdrożenie systemu Natura 2000 oraz zapewnienie spójności ekologicznej województwa poprzez tworzenie i powiększanie sieci obszarów chronionych (ESOCh – Parki narodowe, krajobrazowe i OChK).
8. Współpraca z województwami sąsiednimi i Brandenburgią ukierunkowana m.in. na: poprawę stanu czystości wód rzeki Odry, Warty, Noteć i zlewni rzek. Ochrony przed powodzią, tworzenie obszarów chronionych w ramach systemu NATURA 2000, itd.)
9. Dostosowanie polityk sektorowych do zadania zrównoważonego gospodarowania i ochrony zasobów naturalnych (ekologizacja polityk sektorowych).
10. Kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji i zachowań mieszkańców w duchu zasady zrównoważonego rozwoju oraz zapewnienie dostępu mieszkańców powiatu do informacji o środowisku **poprzez zorganizowanie banku informacji** do udziału w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących ochrony środowiska, w tym udziału w procedurze opracowywania i wdrażania planów zagospodarowania przestrzennego i wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy, dalszego rozwoju świadomości ekologicznej szerokich kręgów społeczeństwa, wzrost ich aktywnego uczestnictwa w konkretnych działaniach na rzecz środowiska i poprawa efektywności tych działań).
11. Doskonalenie struktur zarządzania środowiskiem w skali powiatu, gminy, które wymagają znacznego wysiłku w celu spełnienia wymagań jakie stanowią dyrektywy, dotyczy potrzeb ochrony środowiska.

1.1.3. Priorytety części środowiskowej Funduszu Spójności (2004 – 2006).

Dokument programowy ochrony środowiska przewiduje 6 priorytetów dla Funduszu Spójności. Dla powiatu gorzowskiego istotne znaczenie mają następujące priorytety:

Priorytet 1. Budowa i unowocześnianie oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacyjnych (poprawa jakości wód powierzchniowych)
Ochrona wód jest jednym z ważniejszych wyzwań, mających na celu realizację zobowiązań negocjacyjnych (Dyrektywa 91/271/EWG). Wsparcie dla budowy, rozbudowy i/lub modernizacji systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni

ścieków dotyczy - aglomeracji miejsko-wiejskich, wiejskich grupowych, obejmujących mniejsze aglomeracje gminne i kilku wsi szczególnie na obszarach wrażliwych środowiskowo.

Priorytet 2. Zwiększenie dostępności wody do picia i poprawa jej jakości.

Priorytet ten związany jest z zapewnieniem bezpieczeństwa i zdrowia ludności. Poprawa jakości wody dostarczanej dla ludności miast i wsi przez wodociągi komunalne i dostosowanie jej do zaostrożonych wymagań prawnych - wynika zarówno z prawa krajowego jak i standardów unijnych.

Priorytet 4 Racjonalizacja gospodarki odpadami

Plany gospodarki odpadami umożliwią zintensyfikowanie działań na rzecz gospodarki odpadami przez podmioty, które będą mogły być wspierane przez Fundusz Spójności.

Wymogi Funduszu Spójności pozwalają na finansowanie projektów przekraczających **10 mln EURO**. Wobec tego wsparciem funduszu mogą być objęte projekty grupowe, polegające na tworzeniu projektów o charakterze zintegrowanym obejmującym grupę gmin, wsi oraz łączące w jednym projekcie różne zagadnienia. Inną propozycją może być rozwiązywanie problemów ekologicznych w układzie zlewni lub w granicach regionalnych czy subregionalnych (np. projekt z zakresu gospodarki odpadami obejmujący nawet kilka powiatów).

1.2. Uwarunkowania wynikające ze "Strategii rozwoju powiatu gorzowskiego"

Najważniejszym dokumentem będącym podstawą programowania rozwoju powiatu jest "Strategia rozwoju powiatu gorzowskiego". Wojewódzki program ochrony środowiska.

Zgodnie ze "Strategią ...", racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska wymaga:

- *ochrony przed zanieczyszczeniami wód powierzchniowych i podziemnych,*
- *dalszego ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza,*
- *zwiększenia skuteczności ochrony przeciwpowodziowej,*
- *racjonalizacji gospodarki odpadami stałymi,*
- *ochrony przyrody, poszerzenia obszarów o wysokich walorach przyrodniczych oraz racjonalne wykorzystanie zasobów leśnych,*
- *wdrożenia europejskich norm ochrony środowiska*

W pracach nad Programem wykorzystano przedsięwzięcia sprecyzowane w ramach następujących celów:

Cel główny 1 Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

Cel operacyjny 1.1. Zapewnienie sprawnego systemu komunikacyjnego

Cel operacyjny 1.3. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej, komunalnej i społecznej

Cel operacyjny 1.4. Wszechstronna współpraca transgraniczna i międzyregionalna

Cel operacyjny 1.5. Osiągnięcie wysokiej umiejętności korzystania ze środków Unii Europejskiej

Cel główny 2 ***Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa i zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki i gospodarki***

Cel operacyjny 2.2. Dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku i uwarunkowań wynikających z procesu integracji z UE.

Cel główny 3 ***Rozwój przedsiębiorczości***

Cel operacyjny 3.2. Stworzenie regionalnego systemu wsparcia innowacji i transferu technologii

Cel operacyjny 3.4. Poza rolniczy rozwój terenów wiejskich

Cel operacyjny 3.5. Restrukturyzacja i reorientacja towarowych gospodarstw rolnych i zakładów przetwórczych żywności.

Cel główny 4 ***Efektywne wykorzystanie środowiska naturalnego i kulturowego***

Cel operacyjny 4.1. Rozwijanie świadomości ekologicznej

Cel operacyjny 4.2. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki

1.3. Powiatowe priorytety programu ochrony środowiska.

1.3.1. Główne zagrożenia środowiska w powiecie gorzowskim.

Powiat gorzowski pod względem wskaźników stanu środowiska naturalnego zajmuje bardzo wysoką lokatę w kraju: jako województwo pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości, 5-te pod względem % powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej, 13-te miejsce w kraju pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych i 14-te pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza., 5-te miejsce pod względem stopnia skanalizowania miast, a w dwóch największych miastach ponad 95% ludności jest obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków.

Głównymi źródłami poboru wody na cele komunalne są ujęcia podziemne, charakteryzujące się wodą dobrej jakości, wymagającą jedynie prostego uzdatniania w zakresie usuwania związków żelaza i manganu.

Jednak pomimo stosunkowo korzystnej sytuacji, istnieje szereg zagrożeń środowiska, zdefiniowanych w dokumencie pt. "*Charakterystyka aktualnego stanu środowiska w powiecie gorzowskim w 2003*"

Zagrożenia środowiska mogą mieć charakter naturalny lub antropogeniczny.

Rodzaj i intensywność zagrożeń jest ściśle związana ze specyfiką danego obszaru, tj. rozwojem gospodarczym w powiązaniu z warunkami fizyczno - geograficznymi.

Zagrożenia naturalne.

Zagrożenia naturalne występujące na obszarze powiatu gorzowskiego związane są ze zjawiskami meteorologicznymi i hydrologicznymi. Zjawiska meteorologiczne to głównie susza glebowa i wynikające stąd duże zagrożenie pożarowe terenów leśnych. Natomiast występujące lokalnie deszcze mogą być przyczyną zagrożeń powodziowych, jednak są one ściśle związane z cechami fizycznymi systemu hydrologicznego. Zagrożenia powodziowe występują w szczególności w dolinie Odry, Warty i Noteci. Związane są one głównie z migracją fal powodziowych powstałych poza obszarem województwa, w górnych częściach

zlewni tych rzek. Oprócz powodzi opadowych występują tzw. powodzie roztopowe (głównie w dolinie Warty i Noteci) oraz powodzie zatorowe (Odra, Warta, Noteć).

Zagrożeniem naturalnym gruntów rolnych i leśnych jest erozja, ale w województwie lubuskim zagrożenie erozją wietrzną jest najniższe w kraju, natomiast erozją wodną powierzchniową i erozją wąwozową niższe od średniej krajowej.

Zagrożenia antropogeniczne.

Zagrożenia antropogeniczne dla środowiska naturalnego wynikają z działalności człowieka, tj. wykorzystywaniem i przetwarzaniem zasobów. Źródłem presji na środowisko są poszczególne dziedziny gospodarki oraz codzienne bytowanie mieszkańców. Obszarami o największym potencjalnym zagrożeniu są obszary uprzemysłowione i zurbanizowane.

Wśród zagrożeń środowiska związanych z ***gospodarką komunalną*** należy wymienić:

- *Ścieki komunalne* nieoczyszczone lub niedostatecznie oczyszczone. Największe zagrożenie występuje na terenach wiejskich, charakteryzujących się niskim stopniem skanalizowania przy równocześnie wysokim stopniu zwodociągowania.
- *Odpady komunalne*. Zagrożeniem dla środowiska są składowiska nieodpowiadające wymaganiom ochrony środowiska oraz tzw. dzikie wysypiska, szczególnie poza obszarami miast. Brak w chwili obecnej szczegółowego programu gospodarki odpadami.
- *Niską emisję* zanieczyszczeń powietrza, co znajduje odzwierciedlenie we wzrostach stężeń dwutlenku siarki i pyłu w powietrzu w sezonie grzewczym. Problem niskiej emisji występuje zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich.

System transportowy stwarzający zagrożenia dla środowiska głównie z tytułu transportu drogowego, w tym przede wszystkim tranzytowego (tzw. TIR), a więc emisja spalin, generowanie hałasu i wibracji, degradacja walorów przyrodniczych (w tym fragmentacja korytarzy ekologicznych) i krajobrazowych oraz nadzwyczajne zagrożenia środowiska. Największe potencjalne zagrożenie hałasem i emisją spalin występuje wzdłuż dróg krajowej nr 22, w okolicach miast w otoczeniu gęstej zabudowy oraz przejść granicznych gdzie następuje koncentracja ruchu tranzytowego. Ponadto, należy pamiętać o zagrożeniu wynikającym z transportu materiałów niebezpiecznych.

Energetyka zawodowa i przemysł są źródłem zagrożeń dla środowiska w związku z: emisją zanieczyszczeń do powietrza, odprowadzaniem ścieków, wytwarzaniem odpadów, degradacją powierzchni ziemi, zużywaniem zasobów naturalnych, emisją hałasu i awariami przemysłowymi.

Inwestycje określane jako szczególnie szkodliwe dla środowiska i zdrowia człowieka, zlokalizowane w powiecie gorzowskim to przede wszystkim: zakłady celulozowe, fermy trzody chlewnej.

Powstawanie szkód w środowisku wiąże się także z wydobywaniem kopalin, zwłaszcza systemem odkrywkowym, który powoduje degradację powierzchni terenu.

Turystyka i rekreacja. Jej rozwój, zwłaszcza niekontrolowany, skutkuje "dzikim zagospodarowaniem" obszarów cennych przyrodniczo oraz zagrożeniem środowiska

w związku z infrastrukturą techniczną niezabezpieczającą w pełni środowiska (np. system kanalizacji i oczyszczania ścieków) oraz nadmierną liczbą turystów (w tym zmotoryzowanych). Wprawdzie w powiecie gorzowskim nie występuje zjawisko masowej zabudowy lotniskowej w rejonie szczególnie atrakcyjnych jezior. Należy jednak harmonizować to w ramach planów zagospodarowania przestrzennego.

Rolnictwo jest źródłem odpadów niebezpiecznych (pozostałości po środkach ochrony roślin) oraz zanieczyszczeń obszarowych, będących głównym zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych. Istotnym zagrożeniem dla środowiska są też fermy tuczu trzody chlewnej. Ze względu na właściwości gleb i warunki klimatyczne, na terenie powiatu gorzowskiego istnieją dogodne warunki do rozwoju intensywnej uprawy ziemniaków. Uprawy takie cechują się zazwyczaj bardzo intensywnym nawożeniem i sztucznym nawadnianiem, co ułatwia migrację biogenów do wód pierwszego poziomu wodonośnego i powoduje ich zanieczyszczenie oraz poprzez nadmierny pobór wód do nawodnień, występowanie okresowych deficytów wody (które mogą w niedalekiej przyszłości występować).

1.3.2. Powiatowe limity racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych i poprawy stanu środowiska.

Limity krajowe.

W "II Polityce ekologicznej państwa", przyjętej przez Sejm RP w sierpniu 2001 roku, zostały ustalone limity krajowe (do osiągnięcia do 2010 roku), związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą stanu środowiska. Limity te nie zostały zmienione w "Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010". Są to:

- Zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50% w stosunku do stanu w 1990 r. (w przeliczeniu na PKB i wartość sprzedaną w przemyśle).
- Ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50% w stosunku do 1990 r. w taki sposób, aby uzyskać, co najmniej średnie wielkości dla państw OECD (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB).
- Ograniczenie zużycia energii o 50% w stosunku do 1990 r. i o 25% w stosunku, do 2000 r. (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB).
- Dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.
- Odzyskanie i powtórne wykorzystanie, co najmniej 50% papieru i szkła z odpadów komunalnych.
- Pełna likwidacja zrzutów ścieków, nieczyszczonych z miast, aglomeracji wiejskich i zakładów przemysłowych,
- Zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych, w stosunku do stanu z 1990 r., z przemysłu o 50%, z gospodarki komunalnej (na terenie miast i osiedli wiejskich) o 30% i ze spływu powierzchniowego - również o 30%,
- Ograniczenie emisji pyłów o 75%, dwutlenku siarki o 56%, tlenków azotu o 31%, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4% i amoniaku o 8% w stosunku do stanu z 1990 r.,

Limity powiatu gorzowskiego.

Zarówno II PEP jak i ustawa *Prawo ochrony środowiska* nie podają procedur podziału limitów krajowych na regionalne, co wynika z braku dostatecznych podstaw planistycznych.

Obecnie, w jednym konkretnym przypadku, a mianowicie w odniesieniu do ***gospodarowania odpadami***, zostały określone limity wojewódzkie w ramach *Wojewódzkiego Planu gospodarki odpadami*. W Planie określono następujące cele szczegółowe do 2010 roku, będące równocześnie limitami wojewódzkimi:

Odpady z sektora komunalnego:

1. Objęcie wszystkich mieszkańców woj. lubuskiego zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych.
2. Deponowanie na składowiskach nie więcej niż 65% wszystkich odpadów komunalnych.
3. Skierowanie w roku 2010 na składowiska nie więcej niż 75% (wagowo) całkowitej ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do roku 1995).
4. Osiągnięcie w roku 2010 zakładanych limitów odzysku i recyklingu poszczególnych odpadów:
 - *opakowania z papieru i tektury: 50%*,
 - *opakowania ze szkła: 45%*,
 - *opakowania z tworzyw sztucznych: 30%*,
 - *opakowania metalowe: 45%*,
 - *opakowania wielomateriałowe: 30%*,
 - *odpady wielkogabarytowe: 50%*
 - *odpady budowlane: 40%*
 - *odpady niebezpieczne (z grupy odpadów komunalnych): 50%*

Odpady z sektora gospodarczego:

1. Udział gospodarczo wykorzystywanych odpadów przemysłowych w 2010 roku na poziomie 90% ogólnej ilości odpadów wytworzonych.
- 2.. Bezpieczne dla środowiska unieszkodliwienie odpadów azbestowych oraz odpadów i urządzeń zawierających PCB.

W odniesieniu do ***zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza*** - wg oceny jakości powietrza w strefie powiatu gorzowskiego wynika, że nie ma potrzeby opracowywania programów ochrony powietrza, gdzie takie limity powinny się znaleźć.

W odniesieniu do ***zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych*** - *program ochrony wód*, zawierający działania mające zapewnić dotrzymanie wymaganych poziomów jakości wód. Ustalając limit powiatowy dla ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych ze ściekami, można też będzie skorzystać z *Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych*, gdzie zostaną określone wymagane zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych ze ściekami komunalnymi i ściekami z zakładów przemysłu rolno-spożywczego dla poszczególnych aglomeracji. Obecnie na podstawie aktualnych danych i planowanych działań można przyjąć, że do 2010 roku będzie miała miejsce ***pełna likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych województwa lubuskiego, oraz aglomeracji wiejskich***.

Wojewódzkie limity ograniczenia wodochłonności i materiałochłonności produkcji oraz zużycia energii są trudne do określenia, co wynika z braku odpowiednich wskaźników w odniesieniu do konkretnych procesów technologicznych bądź instalacji. Punktem odniesienia limitów krajowych jest rok 1990 a więc rok istnienia 49 województw, co zasadniczo wpływa na trudność określenia średniej wielkości ww. limitów dla obszaru nowych województw i powiatów.

1.3.3. Powiatowe priorytety programu ochrony środowiska.

W oparciu o diagnozę stanu środowiska, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne polityki ochrony środowiska oraz wymagania w zakresie jakości środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych (określone stosownymi ustawami, aktami wykonawczymi i rozporządzeniami, planami implementacyjnymi dyrektyw UE) - poniżej przedstawiono priorytetowe komponenty środowiska bądź uciążliwości wraz z głównymi kierunkami działań zmierzających do systematycznej poprawy jakości środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody. Są to:

1. **Ochrona wód.** Pomimo zauważalnej poprawy jakości wód powierzchniowych, ich stan jest wciąż niezadowolający. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami i nadmierną eksploatacją oraz zabezpieczenie środowiska przed zagrożeniami związanymi z wodą (powódź, susza), wymagają realizacji szeregu przedsięwzięć inwestycyjnych i pozainwestycyjnych. Główne kierunki działań w tym zakresie, w perspektywie do 2010 roku to:
 - *ochrona zlewni Kłodawki,*
 - *ochrona zlewni Witnej,*
 - *ochrona zlewni obry,*
 - *ochrona zlewni Postomia,*
 - *ochrona zlewni Ośnianka,*
 - *ochrona zlewni Lubniewka,*
 - *intensywna poprawa gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich,*
 - *ograniczanie zanieczyszczeń obszarowych,*
 - *Poprawa zabezpieczeń przeciwpowodziowych z uwzględnieniem ochrony ekosystemów wodnych,*
 - *Budowa zbiorników małej retencji mająca wpływ na poprawę bilansu wodnego,*
 - *rozwój źródeł energii odnawialnej, (m. in. ograniczającej ilości i ładunki ścieków)*
2. **Ochrona powierzchni ziemi przed odpadami..** Dotyczy właściwego gromadzenia odpadów z terenów wiejskich znacznie większego wykorzystania odpadów komunalnych, które obecnie są głównie składowane. Rozwiązanie tego problemu wymaga wsparcia ze strony samorządu województwa i powiatu, ponieważ na szczeblu gminnym możliwości wprowadzenia systemowych rozwiązań są minimalne. Zgodnie z "Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami" głównymi celami do 2010 roku są: minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów oraz wprowadzenie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, zapewniającej osiągnięcie limitów i wprowadzenie nowoczesnego systemu unieszkodliwiania i gospodarczego wykorzystania odpadów powstających w sektorze gospodarczym.

3. Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami i środowiska człowieka przed hałasem.

Wymaga to przede wszystkim kontynuacji działań realizowanych dotychczas dla poprawy jakości powietrza, zwłaszcza intensyfikacji działań ukierunkowanych na proekologiczne rozwiązania systemu transportu. Główne kierunki działań to:

- zmniejszenie emisji komunikacyjnej, zwłaszcza na obszarach zurbanizowanych,
- zmniejszenie emisji niskiej, w miastach i na terenach wiejskich,
- dalsze ograniczanie emisji przemysłowej, również poprzez rozwój ...,
- zmniejszenie negatywnego oddziaływania hałasu na człowieka i środowisko.

4. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody.

Dotyczy to przede wszystkim nowego podejścia do ochrony przyrody, uwzględniającego europejskie wymogi i doświadczenia w tym zakresie. Istotnymi zagadnieniami są również: ochrona i zrównoważony rozwój lasów oraz ochrona gleb. Główne kierunki to:

- wdrożenie systemu NATURA 2000
- optymalizacja sieci obszarów chronionych, zapewniająca spójność ekologiczną województwa oraz ochronę różnorodności biologicznej,
- prawidłowa gospodarka wodna poprzez utrzymanie oraz odbudowę budowli wodnych na małych rzekach i kanałach mająca bezpośredni wpływ na utrzymanie właściwych stosunków wodnych,
- realizacja programów rolno-środowiskowych
- zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolniczej lub zdegradowanych
- bieżąca rekultywacja wyrobisk poeksploatacyjnych

Oprócz wyżej wymienionych zagadnień, należy podkreślić znaczenie działań systemowych, które wspomagają realizację zadań zarówno w zakresie poprawy jakości środowiska, jak i ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrodniczych oraz zrównoważonego wykorzystania surowców, materiałów, wody i energii.

Wśród zadań systemowych należy wymienić:

- edukację ekologiczną mieszkańców
- współpracę z sąsiednimi województwami i Brandenburgią, zwłaszcza w zakresie ochrony wód, ochrony przed powodzią i ochrony powietrza atmosferycznego
- promowanie wdrażania systemów zarządzania środowiskowego (np. ISO 14 000, EMAS, itp.)
- uwzględnianie w programach sektorowych zagadnień ochrony środowiska (np. w rozwoju transportu, rozwoju turystyki, itd.)
- doskonalenie struktur zarządzania środowiskiem w skali województwa

Aby prawidłowo realizować i kontynuować realizację programu środowiska niezbędne jest utrzymanie Banku danych aktualizowanej przynajmniej raz w roku na szczeblu powiatu.

2. STRATEGIA OCHRONY ŚRODOWISKA DO 2010 ROKU.

2.1. Wprowadzenie.

Ochrona środowiska nie może być zagadnieniem wyizolowanym od innej problematyki powiatu gorzowskiego. Naczelną zasadą przyjętą w "Programie ...", mającą odzwierciedlenie w nadrzędnym celu Programu (par. 3.2.), jest zasada zrównoważonego rozwoju, umożliwiająca harmonizację rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną walorów środowiskowych. Obowiązek realizacji tej zasady spoczywa na wszystkich obywatelach Polski (art. 5. Konstytucji RP). Zrównoważony rozwój jest także naczelną zasadą polityki państw - członków Unii Europejskiej.

Biorąc pod uwagę wojewódzkie i powiatowe priorytety w zakresie ochrony środowiska, strategia ochrony środowiska w województwie lubuskim zawiera cele ekologiczne do 2010 roku i strategię ich realizacji (kierunki działań) w zakresie:

- poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego: jakość wód, gospodarka odpadami, jakość powietrza atmosferycznego, hałas i pola elektromagnetyczne, awarie przemysłowe,
- ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody
- przyroda i krajobraz, lasy, gleby, zasoby kopalin,
- zrównoważonego wykorzystania materiałów, wody i energii wodochłonność i energochłonność gospodarki, wykorzystanie energii odnawialnej, stosunki wodne i ochrona przed powodzią,
- zadań systemowych: włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych, aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska, edukacja ekologiczna

Ponadto, podobnie jak w dokumencie pt. "Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 - 2010", strategia w zakresie wyżej wymienionych zagadnień została poprzedzona krótką charakterystyką stanu wyjściowego, przygotowanego w oparciu o dokument pt. "Stan środowiska w województwie lubuskim w 2001 roku" (załącznik nr 1 do niniejszego Programu oraz stanu środowiska w powiecie gorzowskim- listopad 2003).

W wyniku wdrożenia do 2010 roku szeregu przedsięwzięć mieszczących się w zdefiniowanych kierunkach działań można prognozować docelowy stan środowiska.

2.2. Nadrzędny cel "Programu ...".

Nadrzędny cel "Programu ochrony środowiska powiatu gorzowskiego" można sformułować następująco:

Zrównoważony rozwój powiatu zgodnie z programem zrównoważonego rozwoju województwa, w którym ochrona środowiska ma znaczący wpływ na przyszły charakter regionu i równocześnie wspiera jego rozwój gospodarczy i społeczny.

Cel ten jest zgodny z celami głównymi Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego i Strategii Rozwoju Powiatu gorzowskiego, które wraz z celami operacyjnymi zostały zaadaptowane dla potrzeb programu ochrony środowiska.

2.3. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.

Poprawa jakości środowiska w aspekcie ochrony zdrowia publicznego jest ważnym elementem procesu integracji Polski z Unią Europejską. Celem strategicznym działań Wspólnoty w obszarze "Środowisko i zdrowie" jest *"osiągnięcie takiej jakości środowiska, w którym poziomy zanieczyszczeń spowodowanych przez człowieka nie prowadzą do znaczącego wpływu na zdrowie człowieka lub jego zagrożenia"*.

Większość unijnych standardów, którym Polska musi sprostać ubiegając się o członkostwo w Unii Europejskiej dotyczy jakości środowiska. Zadania z tego zakresu należą do najistotniejszych i najbardziej kosztownych, ponieważ obejmują tak ważne dziedziny jak ochrona zasobów wodnych, ochrona powietrza atmosferycznego, gospodarowanie odpadami. Do nich odnosi się również wiele przyjętych przez Polskę zobowiązań międzynarodowych wynikających z podpisanych konwencji i protokołów do konwencji.

2.3.1. Jakość wód.

2.3.1.1. Stan wyjściowy.

Zasoby wód powierzchniowych i podziemnych.

Cały obszar powiatu gorzowskiego znajduje się w zlewisku Bałtyku i położony jest w zlewni środkowego biegu rzeki Odry, której dopływami są duże rzeki: Bóbr, Nysa Łużycka i Warta. Do Odry bezpośrednio lub pośrednio dopływa szereg mniejszych rzek, których cała zlewnia znajduje się na obszarze województwa.

Porównanie klasyfikacji wód rzeki Odry, Warty i Noteci w ramach monitoringu krajowego pod względem indeksu saprobowego chlorofilu „a”, ChZT, BZT₅, tlenu rozpuszczonego wykazało, że wody rzeki Odry na badanym odcinku w rejonie ujścia Warty (m. Kostrzyn n/O w km 615) uległy pogorszeniu ze względu na chlorofil „a” i odcinek ten wg ogólnej oceny wg klasyfikacji stanu NON (nieodpowiadający normom).

Biorąc pod uwagę w/w wskaźniki przebadane trzy odcinki rzeki Warty:

- poniżej ujścia Noteci (m. Gorzów Wlkp. – km 57,2),
- w rejonie m. Świerkocin, km – 28,5,
- w rejonie ujścia Warty do Odry (m. Kostrzyn – km 2,4)

znajdują się wg średniej w oceny ogólnej w III klasie czystości i nie uległy zmianie. Na jakość tych wód miał wpływ chlorofil „a” i Miano Coli w przypadku odcinka „a” i „b”.

Również nie uległa zmianie III klasa czystości odcinka rzeki Noteci. Na klasę czystości wpływ miało Miano Coli.

W ogólnej ocenie stwierdza się na podstawie wyników z 2002 roku wód przebadanych odcinków jest gorsza niż w roku 2001. wody znajdują się w III klasie czystości.

Jakość wód rzeki Kłodawki i rzeki Witny, badanych przez WIOŚ w Zielonej Górze w stosunku do roku 2001 nie uległa zmianie.

Ze względu na chlorofil „a” rzeka Kłodawka w górnym biegu nie odpowiada normom, natomiast w części środkowej z uwagi na zawiesinę, azot azotynowy, fosfor ogólny, miano Coli, utlenialność, mangan, BZT₅ i ChZT mieści się w III klasie czystości.

Dolny odcinek – 100 m przed ujściem do rzeki Warty głównie ze względu na miano Coli nie odpowiada normom.

Rzekę Witna w górnym biegu, położona w zlewni leśnej na podstawie przebadanych wskaźników można zaklasyfikować do II klasy, okresowo do III klasy czystości.

Odcinek poniżej Witnicy ze względu na azot azotynowy i miano Coli okresowo nie odpowiada normom. Wg ogólnej oceny zaklasyfikowano ten odcinek do III klasy czystości. Wpływ na to mają nieoczyszczone ścieki. Ma to swoje odzwierciedlenie w dużym zwodociągowaniu wsi zlewni przy małym ich skanalizowaniu.

Reasumując: jakość wód płynących w ostatnich latach uległa stopniowej poprawie ze względu na budowę i rozbudowę nowych urządzeń sieci, lepsze gospodarowanie wody.

Pewna poprawa o czym należy również pamiętać nastąpiła również ze względu na zmniejszenie ilości i ładunku ścieków spowodowane zmniejszeniem ilości ścieków zakładów przemysłowych. Stan aktualny jakości wód odzwierciedla jednak wielkość potrzeb w zakresie budowy nowych i rozbudowy oczyszczalni ścieków, budowy nowych sieci kanalizacji sanitarnych, budowy sieci kanalizacji deszczowych, przebudowy sieci ogólnospławnej na sieć rozdzielczą wraz z oczyszczeniem ścieków deszczowych przed wprowadzaniem ich do wód, właściwej gospodarki nawozami, środkami ochrony roślin, odpadami.

Niskie, a nawet pozaklasowe odcinki małych rzek przebadanych na terenie powiatu oznaczają, że powiat gorzowski również ma bezpośredni udział w ich zanieczyszczeniu.

Na terenie powiatu gorzowskiego znajdują się 42 jeziora o łącznej powierzchni 840 ha. Największe z nich to jezioro Marwicko o powierzchni 140,3 ha, jezioro Lipie o powierzchni 79,4 ha, jezioro Chłop o powierzchni 64,3 ha i jezioro Wielkie o powierzchni 52,3 ha.

W latach 1993 – 2002 badaniom jakości wód poddano dwa jeziora: Marwicko w gminie Lubiszyn i Wielkie w gminie Witnica, charakterystyczne pod względem zlewni i użytkowania.

Jakość wód w badanym okresie nie uległa zasadniczej zmianie.

W zależności od pory roku mieści się ono w II klasie (wiosną) i w III klasie w pozostałej części roku.

Nie stan jego czystości nie mają wpływu ścieki komunalne, ale wpływy antropogeniczne.

Podobnie jezioro Wielkie, którego zlewnia powyżej dopływu rzeki Witny jest zalesiona zawierając duże stężenia fosforanów, małą ilość tlenu, zwłaszcza latem klasyfikuje się w III klasie czystości. Z uwagi jednak na korzystne cechy naturalne, przy jednoczesnej, ograniczonej presji turystycznej można jego wady utrzymać w II klasie.

Na terenie powiatu gorzowskiego znajdują się trzy zbiorniki:

- GZWP 137 – „Pradolina Toruń – Eberwalde” (Warta),
- GZWP 138 - „Pradolina Toruń – Eberwalde” (Noteć),
- GZWP 134 – „Zbiornik Dębno”.

Zasoby dyspozycyjne wachają się od 400 m³/d wzdłuż rzeki Noteci i występują na głębokości 30 m w utworach czwartorzędowych poprzez średnie wzdłuż rzeki Warty – 370 m³/d i najniższe – 29 m³/d w zbiorniku „Dębno” na północ od m. Witnica na głębokości 55 m w utworach czwarto i trzeciorzędowych .

Ogólnie można stwierdzić, że jakość wód podziemnych jest dobra: większość analizowanych próbek wody spełnia warunki klasy Ib, lokalnie, jak w widłach Warty i Noteci, a także w okolicach Drezdenka, stwierdzano obecność wód najwyższej jakości - klasy Ia.

Główne źródła zanieczyszczenia wód.

Pomimo odnotowanej w ostatnich latach znacznej poprawy jakości wód, stan czystości większości powierzchniowych wód płynących województwa lubuskiego jest wciąż niewystarczający dla zapewnienia odpowiedniej jakości użytkowej wód (zaopatrzenie ludności w wodę do picia, cele rekreacyjne, hodowla ryb). Wpływ na taki stan mają nie tylko zanieczyszczenia punktowe, ale również zanieczyszczenia przestrzenne, tj. spływy powierzchniowe z pól pochodzenia rolniczego (z mineralnego nawożenia gleb i stosowania pestycydów) oraz zanieczyszczone opady atmosferyczne. Należy również wspomnieć o udziale zanieczyszczeń liniowych, powstających w wyniku normalnej codziennej eksploatacji samochodowych środków transportu oraz podczas ich awarii.

W ostatnim okresie obserwuje się zmniejszanie ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych ze źródeł punktowych. Nadal głównym źródłem zanieczyszczenia wód są ścieki komunalne. Jednakże obserwuje się systematyczne zmniejszanie zużycia wody i w konsekwencji spadek ilości odprowadzanych ścieków. Ponadto modernizuje się i buduje nowe wysokosprawne trzystopniowe oczyszczalnie ścieków, które są wyposażane w instalację do chemicznego wspomaganie redukcji związków biogenych oraz do dezynfekcji ścieków.

W 2001 roku z sieci kanalizacyjnej korzystało 24% mieszkańców miast powiatu gorzowskiego.

Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych ogółem wyniosła 4,0 htm³, w tym siecią kanalizacyjną odprowadzono 3,8 htm³.

Ścieki odprowadzone były w 2001 roku poprzez 10 mechaniczno – biologicznych oczyszczalni ścieków o przepustowości 8461 m³/dobę.

Komunalne oczyszczalnie ścieków obsługiwały 55,1% ludności (w województwie – 59,8%, w Polsce – 54,7%).

Przodujące obszary wiejskie to gmina Witnica (66,8%) oraz Kłodawa (60,5%) i Lubiszyn.

Aktualnie do największych źródeł ścieków przemysłowych na terenie powiatu należą:

1. Zakład papierniczy w Kostrzynie n/O, odprowadzający 6532 m³/d (1,7 htm³/rok) poprzez zakładową oczyszczalnię ścieków.
2. Zakład uboju drobiu w Deszcznie odprowadzający 333 m³/d (0,1 htm³/rok).
3. Zakład uboju drobiu w Santoku, odprowadzający 43 m³/d ścieków (11,2 dam³/rok) poprzez zakładową mechaniczno – biologiczną oczyszczalnię ścieków.

W/w zakłady odprowadzają ścieki bezpośrednio do środowiska.

Uwagi dodatkowe:

1. W Kostrzynie n/O nie ma problemu z odprowadzaniem ścieków, ponieważ są one odprowadzane do miejskiej oczyszczalni, posiadającej około 20% rezerwy. W razie zwiększenia zapotrzebowania planowana jest rozbudowa o II etap budowy oczyszczalni. Istnieje potrzeba uzbrojenia I i II strefy przemysłowej oraz połączenie I i III strefy przemysłowej siecią kanalizacyjną. Brak jest kanalizacji w Warnikach i Drzewicach. Miasto Kostrzyn jest skanalizowane w około 95%.
2. na ukończeniu jest realizacja budowy II etapu kanalizacji Lubiszyna. W 2004 roku planuje zakończenie kanalizacji Marwic i Baczyny. W trakcie opracowania dokumentacji projektowej jest zadanie budowy kanalizacji w miejscowościach Lubno, Tarnów, Ściechów, Ściechówek, Wysoka, Chłopy.

3. Ścieki w gminie Lubiszyn odprowadzane są do oczyszczalni ścieków w Gorzowie Wlkp. (z miejscowości w/w). planuje się budowę kanalizacji sanitarnej w Tarnowie (rozpoczęcie w 2005 roku) z podłączeniem do oczyszczalni ścieków w Lubiszynie oraz budowę kanalizacji w Stawie z podłączeniem do oczyszczalni ścieków w Myśliborzu (w latach 2006-2007). Jest w opracowaniu koncepcja budowy kanalizacji dla miejscowości Ściechów, Chłopiny i Ściechówek, której realizację przewiduje się na 2008 rok.
4. Brak jest koncepcji odprowadzania ścieków ze Starego Polichna – gmina Santok. Są skanalizowane miejscowości Gralewo, Wawrów oraz częściowo Lipki.
5. Brak jest kanalizacji we wsiach gminy Bogdaniec za wyjątkiem Jenina.
6. Brak planów budowy kanalizacji sanitarnej w części gminy Deszczno – jest tylko w miejscowościach wyżej wymienionych.
7. W ramach inwestycji Związku Celowego Gmin MG – 6 buduje się oraz planuje rozbudowę sieci kanalizacyjnych celem odprowadzenia ścieków do oczyszczalni ścieków w Gorzowie Wlkp. z miejscowości: Santoczno, Rybakowo, Zdroisko, Różanki, Łośno, Chwałęcice, Kłodawa, Wojcieszycy, Łupowo, Jenin, Bogdaniec, Motylewo, Santok, Czechów, Wawrów „Dolny”, Janczewo, Karnin, Deszczno, Os. Poznańskie oraz Lubno, Wysoka, Baczyna, Marwice.

Zaopatrzenie w wodę.

Na terenie powiatu znajduje się około 500 km sieci wodociągowej rozdzielczej co stanowi 11% sieci wodociągowej w województwie lubuskim. Sieć ta obsługuje miasta i wsie na terenie powiatu. Miasto Kostrzyn posiada najwyższy stopień zwodociągowania – ponad 95%. Mniejszy bo 44,6% występuje w Witnicy. Poziom zwodociągowania wsi jest zróżnicowany w poszczególnych gminach.

Cześć istniejących wodociągów wymaga jednak wymiany ze względu na zły stan techniczny oraz materiał użyty do budowy sieci (azbestocement). W gminie Bogdaniec należy wymienić sieć w m. Raclaw. W gminie Kłodawa – m. Różanki.

Do wymiany kwalifikuje się 30% sieci wodociągowej w gminie Deszczno, w miejscowościach: Deszczno i Brzozowiec.

Około 20% sieci należy wymienić w gminie Santok. Do wymiany jest odcinek sieci wodociągowej pomiędzy Kamieniem Małym a Dąbroszynem i Kamieniem Wielkim a wsią Mościce, gmina Witnica.

Sieć należy wymienić również w m. Lubiszyn, Staw, Tarnów, Marwice, Baczyna. Obecnie trwa wymiana sieci w Lubnie.

Praktycznie oznacza to budowę nowych sieci z nowym uzbrojeniem.

W powiecie gorzowskim zużyto z sieci wodociągowych 1723700 m³ w 2001 roku, tj. 8% mniej niż w roku 2000.

Średnio zużycie na 1 mieszkańca wyniosło w roku 2001 27, m³/Mk rok (74 dm³/Mk dobę), tj. o 2,1 m³/Mk rok mniej.

2.3.1.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

Zapewnienie odpowiedniej jakości użytkowej wód powierzchniowych, ochrona wód podziemnych oraz zapewnienie wszystkim mieszkańcom powiatu odpowiedniej jakości i ilości wody do picia.

Najważniejsza z punktu widzenia ochrony wód jest ustawa Prawo Wodne z dnia 18 lipca 2001. Ustawa ta ostatecznie wprowadza i reguluje zasady zlewniowego zarządzania gospodarką wodną.

Wprowadzenie regionów zlewniowych jest zgodne z duchem i literą prawa przepisów Unii Europejskiej, a w szczególności Ramową Dyrektywą Wodną (2000/60/WE) oraz dyrektywami:

- 98/ 83/EEC w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi,
- 96/61/EEC dotyczącą zintegrowanej ochrony przed zanieczyszczeniem,
- 91/271/EEC w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych,
- 91/676/EEC w sprawie ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami, pochodzącymi ze źródeł rolniczych,
- 76/464/EEC w sprawie zanieczyszczenia spowodowanego przez niektóre substancje niebezpieczne odprowadzane do środowiska wodnego.

Cel podany powyżej jest zgodny z zapisami prawa wodnego. Mówiąc o jakości użytkowej wód (Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r., art.2.ust.1) należy rozumieć:

- wody powierzchniowe i podziemne, które są lub mogą być wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia,
- wody powierzchniowe wykorzystywane do celów rekreacyjnych, a w szczególności do kąpieli,
- wody powierzchniowe przeznaczone do bytowania ryb, skorupiaków i mięczaków lub innych organizmów w warunkach naturalnych oraz umożliwiających migracje ryb.

2.3.1.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Osiągnięcie standardów jakości wody obowiązujących w krajach UE będzie wymagać, oprócz szeregu działań organizacyjnych i programowych w sferze zarządzania zasobami, realizacji wielu kosztownych inwestycji w zakresie budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków oraz budowy systemów kanalizacyjnych.

Strategia realizacji celu średniookresowego została, skupiona na następujących zagadnieniach:

- zarządzanie zasobami wodnymi,
- zaopatrzenie w wodę,
- gospodarka ściekowa.

ZAGADNIENIE: Zarządzanie zasobami wodnymi.

Prawo wodne (art.2 ust.2) określa instrumenty zarządzania zasobami wodnymi.

Są to:

- plany gospodarki wodnej,
- pozwolenia wodno-prawne,
- opłaty i należności w gospodarce wodnej,
- kontrola gospodarowania wodą.

Wszystkie te instrumenty muszą być powiązane między sobą poprzez Kataster Wodny i system wymiany informacji.

Zadania, jakie na **Dyrektora RZGW** nałożyła ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późn. zmianami), które obejmą również województwo lubuskie, a więc i powiat gorzowski to:

1. Sporządzenie wykazu wód powierzchniowych i podziemnych, które są lub mogą być w przyszłości wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia (art.114 ust.3, pkt 3; art. 211 ust 2, pkt 1) – w terminie do 31.12.2003 r.
2. Sporządzenie wykazu wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów rekreacyjnych, a w szczególności do kąpieli (art.114 ust.3, pkt 4; art. 211 ust.2, pkt 2) – w terminie do 31.12.2003 r.
3. Sporządzenie analizy stanu zasobów wodnych w regionie wodnym (art.114 ust.3, pkt 1; art. 211 ust.3, pkt 1) – w terminie do 31.12.2004 r.
4. Sporządzenia wykazu obszarów chronionych na terenie regionu wodnego, ustanowionych na podstawie ustawy i przepisów o ochronie przyrody oraz terenów określonych w art. 6 Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz załączniku nr IV, pkt 1.5, w terminie do 31.12.2003 r., obejmującego obszary:

- § wyznaczone dla ochrony gatunków wodnych o znaczeniu ekonomicznym,
- § służące zachowaniu ożywionego środowiska i gatunków bezpośrednio zależnych od wody (w tym odpowiednie miejsca wyznaczone w ramach europejskiej sieci NATURA 2000).

Powyższe wykazy stanowią podstawę opracowania projektów planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.

Kierunki działań:

1. *Opracowanie warunków korzystania z wód dorzecza dla poszczególnych zlewni (RZGW),*
2. *Opracowanie całościowego bilansu wodno-gospodarczego,*
3. *Rozważyć wprowadzenie Powiatowego Systemu Informacyjnego Gospodarki Wodnej (we współpracy z RZGW),*
4. *Współpraca z województwami położonymi w dorzeczu Odry (wdrażanie Programu Odra 2006), Warty i Noteci w celu zintensyfikowania działań dotyczących ochrony zasobów wodnych w tych dorzeczach.*

ZAGADNIENIE: Zaopatrzenie w wodę

Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków określa ustawa z dnia 7 czerwca 2001 (DZ.U. Nr 72, poz. 747 z późn. zmianami). Na mocy tej ustawy, wymagania dotyczące jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi określa Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 listopada 2002r. (Dz.U. 02.203.1718).

W krajach Unii Europejskiej wymagania odnośnie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi ustalone są w Dyrektywie 98/83/EC z 1998 roku. Zalecenia zawarte w ustawodawstwie UE są oparte o wytyczne WHO i obejmują wskaźniki zebrane w następujących grupach:

- parametry organoleptyczne,
- parametry fizyko-chemiczne (dotyczące substancji niepożądanych w nadmiernych ilościach)
- parametry mikrobiologiczne oraz dotyczące substancji toksycznych.

Obecnie obowiązujące Rozporządzenie Ministra Zdrowia określa warunki dla wody pobieranej z wodociągów sieciowych, lokalnych i studni publicznych oraz studni prywatnych, jeżeli:

- urządzenie wodne zaopatruje ponad 50 osób lub dostarcza przeciętnie na dobę ponad 10 m³ wody,
- woda jest wykorzystywana do celów komercyjnych, w tym również do obsługi turystów.

Wskaźniki jakości wody wyszczególnione w nowym rozporządzeniu są podzielone na:

- wskaźniki bakteriologiczne,
- substancje nieorganiczne,
- substancje organiczne,
- wskaźniki organoleptyczne.

W rozporządzeniu tym uwzględniono bardzo szczegółowo takie substancje niebezpieczne dla zdrowia i życia ludzi jak:

- PCB (polichlorowane bifenyle), THM (trihalometany), WWA (wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne), pestycydy,
- substancje organiczne - akryloamid, akrylonitryl, bromodichlorometan, bromoform, dibromochlorometan, dichlorobenzen, dichlorometan, epichlorohydryna, etylobenzen, tlenek etylu, ftalan dibytylu, ksyleny, styren, tetrachloroetan, tetrachloroeten, toluen, trichlorobenzen, trichloroetan, chlorek winylu,
- Substancje nieorganiczne - antymon, azotyny, bar, bor, bromiany, magnez.

W związku z wprowadzeniem nowych standardów jakości wody, w roku 2002 służby sanitarne województwa lubuskiego dokonały kompleksowej oceny jakości wody ujmowanej dla celów zbiorowego zaopatrzenia w wodę. Rezultaty badań zostały wykorzystane dla potrzeb niniejszego programu. W województwie lubuskim przebadano łącznie 577 systemów zaopatrzenia, badając jakość wody bezpośrednio po stacji uzdatniania wody i u końcowych odbiorców. W 203 przypadkach stwierdzono, iż badana woda nie odpowiada obowiązującym wymogom. W większości przypadków odnosi się to do przekroczonych dopuszczalnych stężeń żelaza i manganu, tzn. przypadków gdzie możliwa jest stosunkowo prosta i skuteczna modernizacja stacji uzdatniania.

ZAGADNIENIE: Gospodarka ściekowa.

Sektor: Mieszkalnictwo.

Kolejność realizacji zadań w gospodarce ściekowej w powiecie gorzowskim wynika ze zobowiązań międzynarodowych Polski (stanowisko negocjacyjne w negocjacjach z UE w sprawie wdrażania Dyrektywy 91/271/EWG) i zapisów Prawa Wodnego oraz aktualnego stanu gospodarki ściekowej w powiecie gorzowskim.

Zgodnie z w/w Dyrektywą wszystkie aglomeracje (mogą to być gminy) zrzucają ścieki z aglomeracji o wielkości od 10000 do 15000 RLM (liczba równoważnych mieszkańców) w terminie do 31.12.2015 roku muszą zostać wyposażone w mechaniczno – biologiczne oczyszczalnie ścieków z usuwaniem biogenów z systemami kanalizacyjnymi. Dla aglomeracji o wielkości od 2000 do 10000 RLM okres ten wynegocjowano również do 31.12.2015 roku.

Natomiast systemy kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji powyżej 10000 RLM należy wybudować w terminie do 31.12.2008 roku, a systemy kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji od 2000 do 10000 RLM również w terminie do 31.12.2015.

Wobec powyższego hierarchia ważności przedsięwzięć z zakresu porządkowania gospodarki ściekowej i budowy kanalizacji winna być następująca:

1. Budowa systemów kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji powyżej 10000 RLM (aglomeracje takie mogą powstać jako między gminne).
2. Budowa systemów kanalizacji zbiorczej dla aglomeracji od 2000 – 10000 RLM.
3. Budowa pełnej oczyszczalni mechaniczno – biologicznej (chemicznej) dla aglomeracji powyżej 10000 RLM.
4. Budowa pełnej oczyszczalni mechaniczno – biologicznej (chemicznej w razie potrzeby) we wszystkich aglomeracjach o wielkości mniejszej od 2000 RLM odprowadzający ścieki do wód słodkich i ujść rzek.
5. Budowa pełnej oczyszczalni ścieków dla aglomeracji w wielkości od 2000 do 10000 RLM.
6. Budowa pełnej oczyszczalni ścieków odprowadzanych z sektora rolno – spożywczego, reprezentującego równoważną liczbę mieszkańców powyżej 4000.

W/w program pilnego wyodrębnienia poszczególnych aglomeracji dla których należy opracować bilanse wodno – ściekowe pozwalające na dalsze planowanie w zakresie gospodarki wodno – ściekowej.

Pochodną krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych będą lokalne programy modernizacji, rozbudowy i budowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, które zostały objęte krajowym programem i zobowiązaniami wynikającymi z Prawa wodnego. Programy te leżą w gestii samorządów lokalnych (zadanie własne gminy). Ważnym kryterium przy ustalaniu hierarchii aglomeracji o tej samej RLM będzie fakt, czy zadanie to jest częścią większego programu (np. w ramach zlewni, powiatu, związku gmin itp.).

Porządkowanie gospodarki ściekowej będzie obejmowało zarówno budowę nowych systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków jak również modernizację istniejących oczyszczalni ścieków w kierunku spełnienia wymagań obowiązującego prawa i dyrektyw UE, optymalizację wykorzystania istniejących oczyszczalni ścieków (w tym dociążenie

oczyszczalni), budowę oczyszczalni przydomowych w tych miejscach, gdzie jak wynika z planów zagospodarowania przestrzennego brak będzie kanalizacji w okresie perspektywicznym do 2010 roku oraz sukcesywną modernizację istniejącej i realizację nowej sieci kanalizacji deszczowej wraz z urządzeniami podczyszczającymi.

Kierunki działań:

1. *Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM ponad 10 000.*
2. *Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach 2000 do 1000 RLM*
3. *Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM poniżej 2 000.*

Sektor: Rolnictwo.

Wzrost intensywności produkcji rolnej, a także jej koncentracja, spowoduje wzrost zanieczyszczeń środowiska z działalności rolniczej. Z powierzchni uprawnych do rzek i jezior, a także do wód gruntowych przenikają związki azotu i fosforu (powodujące eutrofizację wód powierzchniowych) i pozostałości po chemicznych środkach ochrony roślin. Znaczna część ogólnej ilości azotu i fosforu odprowadzanych z terenu Polski do Morza Bałtyckiego pochodzi właśnie z zanieczyszczeń obszarowych i punktowych z terenów użytkowanych rolniczo i osadniczo na obszarach wiejskich. Do podstawowych źródeł zanieczyszczeń punktowych i obszarowych na wsi należą niewłaściwie przechowywane nawozy mineralne i organiczne (obornik, gnojówka i gnojowica), pestycydy, ścieki bytowe z gospodarstw domowych oraz błędy agrotechniczne. Stąd istotne znaczenie ma budowa i modernizacja urządzeń ograniczająca zagrożenia środowiska z tytułu produkcji rolniczej.

Ważnym elementem ochrony zasobów wodnych z tytułu działalności rolniczej jest Dyrektywa azotanowa (91/676/EEC z 12 grudnia 1991 r.), a podstawowym dokumentem programowym z tego zakresu jest plan implementacyjny tej dyrektywy. Zadania wynikające z tego planu muszą być włączone do programów działania instytucji uczestniczących w implementacji dyrektywy. Programy działań, mające na celu ograniczenie wprowadzanych do środowiska wodnego zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych (głównie azotanów) będą wdrażane sukcesywnie, przy wsparciu finansowym funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Zmniejszenie negatywnego wpływu rolnictwa na jakość zasobów wodnych (a także innych elementów środowiska) można uzyskać poprzez upowszechnienie ekologizacji rolnictwa i realizację programów rolno-środowiskowych.

W obliczu wejścia Polski do UE istnieje pilna potrzeba zintensyfikowania edukacji rolników, grup producenckich, przedstawicieli samorządów, administracji rządowej, nauczycieli i młodzieży szkół rolniczych. Istotne znaczenie ma tutaj wdrażanie zasad dobrej praktyki rolniczej.

Pilną potrzebą jest zwiększenie tempa odbudowy i modernizacji zdekapitalizowanych urządzeń melioracyjnych.

Kierunki działań:

1. *Sukcesywne ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko zanieczyszczeń obszarowych i punktowych, pochodzących z działalności rolniczej.*

Sektor: Przemysł i energetyka

Kierunki działań:

1. *Wspieranie i egzekwowanie programów racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej w zakładach przemysłowych.*

2.3.2. Gospodarowanie odpadami.

W ramach "Programu ochrony środowiska województwa lubuskiego na lata 2003 - 2010" opracowano "Plan gospodarki odpadami", który stanowi osobny dokument.

2.3.3. Jakość powietrza.

2.3.3.1. Stan wyjściowy.

Jakość powietrza.

Jakość powietrza na terenie całego województwa lubuskiego jest dobra. Jakość powietrza na terenie powiatu gorzowskiego jest uzależniona od źródeł zewnętrznych oraz od dwóch aglomeracji – Gorzowa Wlkp. i Witnicy.

Pomiary wykonane w latach 2001 – 2002 przez WIOŚ w Zielonej Górze pozwoliły na opracowanie map rozkładu stężenia zanieczyszczeń stanowiących załączniki 4a i 4b oraz 5a – d.

Rozkład stężenia zanieczyszczeń dwutlenku siarki w powietrzu na obszarze powiatu gorzowskiego, obrazuje rysunek 4a.

Obserwuje się zwiększone stężenie w aglomeracji wokół m. Witnica, sięgające w centrum $10\mu\text{g}/\text{m}^3$. rozkłada się w kierunkach na zachód i wschód – wydłużając zgodnie z różą wiatrów.

W obrębie granic Gorzowa Wlkp. stężenie wynosi o $5\mu\text{g}/\text{m}^3$. Najmniej zanieczyszczona jest północno – wschodnia jego część – gmina Kłodawa, gdzie stężenie dwutlenku siarki w powietrzu spada poniżej $2\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Rozkład stężenia azotu w powietrzu (rys. 4b) grupuje się w pierwszej kolejności w aglomeracji m. Gorzów Wlkp., a następnie wokół aglomeracji m. Witnica.

Wokół m. Gorzowa oraz w aglomeracji m. Witnica dochodzi do $20\mu\text{g}/\text{m}^3$, by na 80% obszaru powiatu utrzymać się w przedziale $12 - 16\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Północna część powiatu, a więc część gminy Lubiszyn i Kłodawa oraz wschodnia - gmina Santok znajduje się w przedziale $4 - 8\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Rozkład emisji zanieczyszczeń do atmosfery przedstawiają Rys. a do d.

Na terenie powiatu gorzowskiego emituje się średnio w roku:

- 400 ÷ 600 Mg/rok dwutlenku siarki,
- poniżej 100 Mg/rok,
- poniżej 200 Mg/rok tlenku węgla,
- poniżej 200 Mg/rok pyłku.

Źródła zanieczyszczeń.

W powiecie gorzowskim głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza jest tzw. emisja antropogeniczna, wynikająca z działalności człowieka: emisja z zakładów przemysłowych, emisja niska z gospodarki komunalnej (kotłownie, indywidualne paleniska domowe i prywatne zakłady) oraz emisja komunikacyjna.

Rozkład przestrzenny emisji zanieczyszczeń jest niski w porównaniu z województwem lubuskim. Za wyjątkiem dwutlenku siarki emisja zanieczyszczeń mieści się w dolnych granicach.

Emisja zanieczyszczeń skupiona jest wokół dwóch aglomeracji: m. Gorzowa Wlkp. i m. Witnica.

Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza jest sektor zaopatrzenia w energię (elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę) – ponad 75 % całkowitej emisji. Natomiast w wyniku działalności produkcyjnej do powietrza wprowadzanych jest ok. 21 % ogólnej masy emitowanych gazów i pyłów, przy czym największy w niej udział mają zakłady z branży celulozowo-papierniczej.

W 2000 r. w stosunku do roku 1998 emisja zanieczyszczeń pyłowych zmniejszyła się o 55 %, natomiast w przypadku zanieczyszczeń gazowych odnotowano spadek o 8 %, w tym dwutlenku siarki o 43%.

Na spadek emisji zanieczyszczeń w powiecie gorzowskim miały wpływ modernizacje kotłowni węglowych, polegające na zmianie paliwa. Zmiana paliwa węglowego na paliwo ekologiczne, tj. olej opałowy lub gaz.

Zmodernizowano:

1. Kotłownię węglową na gaz ziemny w Przychodni Rejonowej w Kostrzynie n/O.
2. Kotłownię węglową na gazową w Przychodni Rejonowej w Witnicy.
3. Kotłownię olejową na olej opałowy w budynku Urzędu Gminy w Lubiszynie.

Oraz wykonano termoizolację budynku wraz z modernizacją kotłowni węglowej na gazową w budynku Szkoły Podstawowej w Kłodawie.

Obok energetyki do największych źródeł zanieczyszczeń powietrza zaliczana jest komunikacja. Największy wpływ transportu na jakość powietrza ma miejsce w miastach i w rejonach tras komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu. Badania Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze prowadzone w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. wykazały, że w obu miastach w rejonach o dużym natężeniu ruchu i gęstej zabudowie występują znacznie wyższe stężenia dwutlenku azotu niż w rejonach, gdzie jest lepsze przewietrzanie, bądź ruch pojazdów jest mniejszy.

Wielkość niskiej emisji jest trudna do oszacowania: wynosi od kilku do kilkunastu procent na terenach o rozwiniętej sieci ciepłowniczej do kilkudziesięciu procent na obszarach, których nie obejmują centralne systemy ciepłownicze, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Szczególnie

uciążliwe oddziaływanie na środowisko i warunki życia człowieka emisji niskiej obserwuje się na terenach miejskich, ze względu na koncentrację na niewielkich obszarach dużej liczby emitorów substancji szkodliwych i utrudnione rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń. Niska emisja zanieczyszczeń znajduje odzwierciedlenie we wzrostach stężeń dwutlenku siarki i pyłu zawieszonoego w sezonie grzewczym. Z badań prowadzonych przez Inspekcję Sanitarną i Inspekcję Ochrony Środowiska na terenie województwa lubuskiego wynika, że sezonowe różnice poziomu stężeń, zwłaszcza SO₂, mogą być nawet kilkukrotne.

2.3.3.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

<i>Systematyczna poprawa jakości powietrza</i>
--

Powyższy cel jest zgodny z celem zdefiniowanym w dokumencie "Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 -2010" (*poprawa stanu zanieczyszczenia powietrza oraz uzyskanie norm emisyjnych, wymaganych przez przepisy Unii Europejskiej*) oraz z zadaniami określonymi w "Strategii rozwoju województwa lubuskiego" w ramach osi strategii *Efektywne wykorzystanie zasobów środowiska - zadanie: dalsze ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i wdrożenie europejskich norm ochrony środowiska.*

2.3.3.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Ocena jakości powietrza i wielkości emisji zanieczyszczeń do powietrza w powiecie gorzowskim w kontekście działań priorytetowych w perspektywie do 2010 roku, nakreślonych w "Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 - 2010" dają podstawę do zdefiniowania kierunków działań w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego w województwie.

O jakości powietrza w powiecie gorzowskim decydują przede wszystkim:

- emisje zanieczyszczeń z procesów produkcji energii, tj. procesów spalania paliw stałych w zakładach energetyki zawodowej oraz indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej,
- emisje zanieczyszczeń z ruchu komunikacyjnego
- emisje zanieczyszczeń z procesów przemysłowych

Dodatkowo obszar zachodni powiatu (Kostrzyn) pozostaje pod wpływem zanieczyszczeń pochodzących z obszaru Niemiec.

Ustawa Prawo ochrony środowiska wprowadza ocenę jakości powietrza w strefach i programy ochrony powietrza dla stref, w których poziom choćby jednej substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji.

Biorąc powyższe pod uwagę, kierunki działań zmierzających do osiągnięcia poprawy jakości powietrza w powiecie gorzowskim zogniskowano na następujących zagadnieniach:

- udział w zarządzeniu ochroną powietrza

- główne sektory oddziaływania: transport, sektor komunalny, energetyka zawodowa i przemysł,

Z ochroną powietrza łączy się również zagadnienie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz edukacja ekologiczna.

Zarządzanie ochroną powietrza.

Zarządzanie ochroną powietrza będzie się odbywało w układzie stref, a strefę stanowią:

- aglomeracja o liczbie mieszkańców większej niż 250 tys.

Ocenę jakości powietrza w strefach dokonuje się z uwzględnieniem dwóch grup kryteriów:

- ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia ludzi,
- ustanowionych ze względu na ochronę roślin.

Lista zanieczyszczeń, dla których określono wartości dopuszczalnych stężeń w powietrzu w celu ochrony zdrowia (w RMŚ w sprawie dopuszczalnych poziomów ...), obejmuje: benzen C₆H₆, dwutlenek azotu NO₂, dwutlenek siarki SO₂, ołów Pb, tlenek węgla CO, ozon O₃, pył zwieszony PM10.

Do zanieczyszczeń, dla których określono wartości dopuszczalnych stężeń w powietrzu w celu ochrony roślin (w RMŚ w sprawie dopuszczalnych poziomów ...), należą: dwutlenek siarki SO₂, tlenki azotu NO_x, ozon O₃.

Podstawę klasyfikacji stref w oparciu o wyniki rocznej oceny jakości powietrza, zgodnie z art. 89 ustawy Prawo ochrony środowiska stanowią:

- dopuszczalny poziom substancji w powietrzu,
- dopuszczalny poziom substancji w powietrzu powiększony o margines tolerancji.
-

Margines tolerancji stanowi określony procent wartości dopuszczalnej. Jego poziom będzie corocznie, stopniowo redukowany aż do czasu przyjętego jako data wymaganego osiągnięcia stężeń nie wyższych od wartości granicznej.

W świetle oceny stężeń zanieczyszczeń w powietrzu występujących w 2002 r. na obszarze województwa lubuskiego i przeprowadzonej na tej podstawie klasyfikacji stref, powiat gorzowski zaklasyfikowano do sfery A. W klasyfikacji pod kątem ochrony roślin wszystkie strefy województwa lubuskiego, ze względu na niskie stężenia ocenianych zanieczyszczeń powietrza, znalazły się w klasie A.

Z rocznej oceny jakości powietrza na obszarze powiatu gorzowskiego wynika konieczność realizacji następujących zadań:

- Rozbudowa automatycznej sieci pomiarowej na obszarach, na których rejestrowano, bądź przewiduje się możliwość występowania przekroczeń stężeń zanieczyszczeń (zadanie będzie realizowane w latach 2003-2004 ze środków PHARE 2001.01.05.06 „Systemy oceny jakości powietrza - Faza II ” Pomoc Techniczna).
- Sukcesywna wymiana urządzeń pomiarowych funkcjonujących w wojewódzkiej sieci monitoringu powietrza na analizatory działające zgodnie z obowiązującymi

referencyjnymi metodykami badawczymi (zadanie zostało częściowo zrealizowane w 2003 r. ze środków projektu PHARE PL0007.02. „Systemy oceny jakości powietrza”. Dokończenie zadania wymaga zabezpieczenia środków na szczeblu wojewódzkim).

- Kontynuacja i stosowanie na szerszą skalę badań wskaźnikowych zanieczyszczeń powietrza – metodą z pasywnym poborem próbek - w zakresie dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i benzenu (zadanie powinno być finansowane na szczeblu wojewódzkim).
- Utworzenie bazy danych o źródłach emisji zanieczyszczeń (tzw. kataster emisji) - w celu wskazania grupy źródeł o dominującym wpływie na poziom zanieczyszczeń w powietrzu, w danej strefie. Informacje te będą jednocześnie podstawą do wyznaczenia kierunków działań naprawczych, koniecznych do podjęcia, jeśli poziom zanieczyszczeń będzie się utrzymywał na ponadnormatywnym poziomie, tj. jeśli mierzone stężenia przekroczą dopuszczalne normy - z określonym marginesem tolerancji, zmniejszającym się co roku (zadanie powinno być finansowane na szczeblu wojewódzkim).

Kierunki działań:

1. *Monitoring jakości powietrza zgodnie z wymaganiami ustawowymi*
2. *Ocena poziomu zanieczyszczeń w powietrzu w strefach co 5 lat*

Sektor oddziaływania: transport drogowy.

Cele i kierunki rozwoju systemu transportowego w powiecie gorzowskim mają one bezpośredni związek z eliminacją lub zmniejszeniem uciążliwości transportu drogowego dla otoczenia i koncentrują się na:

- poprawie warunków ruchu drogowego przy wykorzystaniu podstawowych narzędzi inżynierii ruchu, zapewniających zwiększenie płynności i przepustowości drogowej,
- podwyższeniu standardów technicznych infrastruktury drogowej, zwłaszcza w obszarach wysoko zurbanizowanych i obszarach chronionych

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji (np. modernizacja drogi nr 3 jako drogi ekspresowej, budowa obwodnic, podniesienie parametrów techniczno-eksploatacyjnych dróg, szersze wykorzystanie kolei i dróg wodnych w transporcie pasażerskim i towarowym, budowa połączenia tramwajowego pomiędzy Zieloną Górą a Gorzowem Wlkp., tzw. szybki tramwaj) mają znaczenie strategiczne dla województwa, nie tylko z punktu widzenia rozwoju tego obszaru, ale także z punktu widzenia zmniejszenia negatywnego oddziaływania transportu drogowego na środowisko i zdrowie człowieka (zmniejszenie emisji spalin i hałasu, zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników dróg), a więc i dla powiatu. Konieczne jest systematyczne usprawnianie transportu zbiorowego w celu zwiększenia jego udziału w całkowitych przewozach pasażerskich.

Istotne znaczenie dla zmniejszenia negatywnego wpływu indywidualnego transportu samochodowego na środowisko ma poprawa stanu technicznego pojazdów i stosowanie benzyny bezołowiowej (do 2005 roku zostanie wycofana benzyna ołowiowa, a wymagania co do jakości benzyn i oleju napędowego zostaną dopasowane do norm europejskich).

Turyści, zwłaszcza weekendowi, bardzo często korzystają z samochodu, przyczyniając się w ten sposób do zanieczyszczenia terenów cennych przyrodniczo. Działaniem zaradczym jest podnoszenie standardów technicznych istniejących tras rowerowych i budowa nowych oraz stworzenie warunków do wprowadzenia systemu przewozów kombinowanych (turysta dojeżdża do wyznaczonego miejsca środkami komunikacji zbiorowej lub prywatnym samochodem a dla penetracji turystycznej terenu docelowego służy mu np. wynajęty rower.

Kierunki działań:

1. *Ograniczenie ruchu docelowego do obszarów centralnych miast i obszarów najcenniejszych przyrodniczo*
2. *Tworzenie warunków do zwiększenia udziału komunikacji zbiorowej w przewozach pasażerskich (w tym budowa tzw. szybkiego tramwaju pomiędzy Zieloną Górą a Gorzowem Wlkp.)*
3. *Wsparcie budowy infrastruktury rowerowej; budowa nowych tras rowerowych i modernizacja istniejących, w tym wyłączenie tras rowerowych poza pasy dróg samochodowych, budowa parkingów dla rowerów, itp.*

Sektor oddziaływania: Komunalny

W powiecie gorzowskim produkcja energii cieplnej na potrzeby grzewcze odbywa się w elektrociepłowniach miejskich i osiedlowych, obiektów ciepłowniczych zakładów przemysłowych, kotłowni własnych małych obiektów użyteczności publicznej (szkoły, szpitale, budynki administracyjne), kotłowni małych obiektów działalności gospodarczej, indywidualnych kotłowni budynków mieszkalnych oraz indywidualnych palenisk domowych. Produkcja ciepła odbywa się poprzez spalanie głównie węgla kamiennego, w coraz większym stopniu gazu ziemnego i w niewielkim stopniu oleju opałowego.

Czynnikiem głównym ograniczającym możliwość korzystania z gazu ziemnego jest brak sieci gazowej przewodowej. Należy się spodziewać, że sukcesywna realizacja programu gazyfikacji (plany rozbudowy sieci gazowej przedstawia PZPWL) poprawi sytuację w województwie lubuskim, a na tym idzie w powiecie gorzowskim w zakresie wykorzystania gazu jako nośnika energii cieplnej w kotłowniach lokalnych i gospodarstwach domowych.

Stan techniczny infrastruktury ciepłowniczej jest zróżnicowany, jednak w przeważającej części kotłownie i sieci ciepłownicze wymagają modernizacji.

Indywidualne ogrzewnictwo jest znaczącym źródłem tzw. "niskiej emisji", zawierającej szereg substancji wpływających negatywnie na zdrowie człowieka i środowisko przyrodnicze (m.in.: CO, SO₂, NO_x, pyły, zanieczyszczenia organiczne, w tym wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne / WWA, dioksyny i furany, węglowodory alifatyczne, itd.). Negatywny efekt wynika z funkcjonowania niskosprawnych urządzeń grzewczych oraz spalania paliw złej jakości (zasiarczony, zapopielony i niskokaloryczny węgiel, muły węglowe, a nawet odpady z gospodarstw domowych). Obecnie jednym z głównych rozwiązań, uzasadnionych ekonomicznie i ekologicznie, jest stosowanie "czystych technologii spalania węgla" oraz wykorzystanie biomasy jako paliwa alternatywnego. Kotły nowej generacji, oparte o technikę dolnego i górnego spalania w części złoża, można zaliczyć do grupy urządzeń grzewczych realizujących technologię "czystego spalania węgla".

Dla zapewnienia, zgodnie z ustawą Prawo energetyczne, właściwych warunków realizacji zaopatrzenia w ciepło, gminy są zobowiązane do opracowania projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

Indywidualne gospodarstwa domowe mają wielkie możliwości ochrony środowiska poprzez oszczędzanie energii. Jednym z podstawowych działań, mających na celu ograniczenie zużycia energii cieplnej przez mieszkańców jest termo modernizacja budynków poprzez docieplanie ścian, wymianę lub doszczelnienie okien i drzwi zewnętrznych. Termo modernizacja ogranicza bezpośrednio stratę ciepła do otoczenia, co zmniejsza ilość spalanych paliw w kotłowniach a więc zmniejsza emisję zanieczyszczeń powietrza, a w przypadku spalania paliw stałych emisję odpadów paleniskowych.

Prowadzone będą także działania ukierunkowane na efektywne wykorzystanie energii cieplnej, a więc modernizacja istniejących systemów ciepłych, przyłączenie do sieci C.O. nowych odbiorców w przypadku posiadania rezerw mocy w miejskich systemach scentralizowanych.

Fundacja Ekoenergii wraz z Polską Izbą Gospodarczą Ekorozwój z Warszawy i Politechnikę Szczecińską opracowały w program pod nazwą – „Energia odnawialna – uzupełnienie bilansu energetycznego powiatu gorzowskiego”, który zakłada możliwość wdrożenia uprawy na kilku tysiącach hektarów obecnych nieużytków. Są to łąki i pastwiska w dorzeczu rzeki Warty i Noteci. Podstawą wdrożenia programu jest możliwość zagospodarowania biomasy.

Kierunki działań:

1. *Przyłączenie do sieci C.O. nowych odbiorców, wszędzie tam gdzie istnieją rezerwy mocy w miejskich systemach ciepłowniczych.*
2. *Kontynuacja modernizacji zbiorczych i indywidualnych systemów grzewczych: wprowadzanie kotłów nowej generacji, zmiana nośnika energii jakim jest węgiel na bardziej ekologiczny (gaz, olej opałowy, energia elektryczna, alternatywne źródła energii: energia wodna, z biomasy, słoneczna, wiatrowa, pompy ciepłe).*
3. *Sukcesywna realizacja programu gazyfikacji (zgodnie z planami ujętymi w PZPWL).*
4. *Termo modernizacja budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych.*
5. *Preferowanie wprowadzania w budownictwie materiałów energooszczędnych.*

Sektor oddziaływania: Energetyka zawodowa i przemysł.

Działania sektora energetyki zawodowej w województwie lubuskim polegają na terenie powiatu gorzowskiego na modernizacji WEC „Gorzów Wlkp.,” polegające na redukcji tlenku azotu.

W EC "Gorzów" S.A., od stycznia 1999 roku, eksploatowany jest nowoczesny blok parowo-gazowy (EC I), którego paliwem jest gaz ziemny doprowadzany z lokalnych źródeł okolic Barnówka (zasoby złóż ocenia się na ok. 20 lat).

Ponadto (EC II) funkcjonują 2 kotły parowe OP - 140 i 1 kocioł wodny WP-70 opalane węglem. Na kotłach OP-140 zamontowane są elektrofiltry o sprawności gwarantowanej 99%, natomiast na kotle wodnym WP-70 elektrofiltr o sprawności gwarantowanej 97%. W latach 2001 - 2002 budowana była instalacja do redukcji tlenków azotu w kotłach OP-140. Ponadto

w 2002 roku rozpoczęto budowę instalacji do redukcji tlenków azotu w kotle WP-70. Spodziewany efekt ekologiczny to obniżenie emisji tlenków azotu z 330g/GJ do 170 g/GJ.

Przedsięwzięcia proekologiczne realizowane w ostatnich latach przez EC "Gorzów" S.A. znacznie ograniczyły emisję zanieczyszczeń powietrza (stan w 2001 w stosunku do 1998): dwutlenku siarki ponad 3-krotnie, pyłów ogółem prawie 20-krotnie, tlenku węgla 2-krotnie i dwutlenku węgla ponad 1,5 - krotnie.

Elektrociepłownia posiada instalacje typu IPPC, a więc czeka ją zadanie uzyskania zintegrowanego pozwolenia środowiskowego i wdrożenie najlepszych dostępnych technik (BAT).

Pomimo, że emisja zanieczyszczeń powietrza z procesów przetwórstwa przemysłowego nie stanowi dużego problemu w powiecie gorzowskim, kontynuowane będą działania ukierunkowane na wdrażanie najlepszych dostępnych technik (BAT), automatyzację procesów technologicznych oraz instalowanie urządzeń ochrony powietrza.

Kierunki działań:

1. *Wdrażanie najlepszych dostępnych technik (BAT),*
2. *Modernizacja i automatyzacja procesów technologicznych w przemyśle,*
3. *Instalowanie urządzeń do redukcji zanieczyszczeń powstałych w procesach technologicznych oraz poprawa sprawności obecnie funkcjonujących urządzeń.*

Zanieczyszczenia napływowe.

Jak już wcześniej powiedziano na teren powiatu gorzowskiego napływają zanieczyszczenia z obszaru Niemiec (głównie dwutlenek siarki, tlenek węgla, tlenki azotu). Oddziaływanie na powiat gorzowski jest mniejsze niż na powiaty południowe w województwie.

Kierunki działań:

1. *Udział we współpracy transgranicznej z zachodnim sąsiadem w zakresie ochrony powietrza na terenach znajdujących się w strefie oddziaływania instalacji zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru objętego programem ochrony powietrza.*

2.3.4. Hałas i pola elektromagnetyczne.

Hałas i pola elektromagnetyczne są elementami tzw. stresu miejskiego, wpływającymi na jakość życia ludności, zwłaszcza na obszarach zurbanizowanych i uprzemysłowionych. Działania zmierzające do poprawy jakości środowiska tych obszarów powinny zawierać, oprócz działań wyszczególnionych w paragrafach dotyczących jakości wód, gospodarowania odpadami, jakości powietrza, działania ukierunkowane na ochronę przed hałasem oraz ochronę przed polami elektromagnetycznymi.

2.3.4.1. Hałas.

Stan wyjściowy.

W ostatnich latach obserwuje się korzystne zmiany w zakresie emisji hałasu przemysłowego. Prowadzone od szeregu lat działania przynoszą efekty w postaci coraz to mniejszej liczby zakładów emitujących hałas o poziomach ponadnormatywnych.

Niekorzystne trendy występują w zakresie hałasu drogowego; coraz większe tereny zagrożone akustycznie przez ruch samochodowy.

W latach 1999 –2001 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze przeprowadził badania w ramach monitoringu szczególnej uciążliwości hałasu komunikacyjnego przy drodze nr 3 i nr 22.

Droga krajowa nr 22 (w jej nowym przebiegu) wiedzie przez północną część województwa lubuskiego. Badaniami objęto 18,5 km trasy na odcinku Kostrzyn – Gorzów Wlkp. Praktycznie wzdłuż całej trasy równoważny poziom dźwięku A, mierzony przy jezdni, *przekraczał wartość progową*; w rejonie zabudowy mieszkaniowej *nie występowały przekroczenia wartości progowych*, bezpośrednio przy elewacjach budynków średnie przekroczenie dopuszczalnego równoważnego poziomu dźwięku A (60 dB) w porze dziennej wynosi 2,6 dB, na terenie Parku Narodowego i Krajobrazowego “Ujście Warty” (Kostrzyn – Słońsk) przekroczenie dopuszczalnego równoważnego poziomu dźwięku A (55 dB) wynosiło 18 dB.

We wszystkich punktach pomiarowych zlokalizowanych w **Gorzowie Wlkp.** został przekroczony dopuszczalny równoważny poziom dźwięku (60 dB dla hałasu komunikacyjnego na terenie zabudowy mieszkaniowej).

Wzdłuż badanych odcinków **drogi krajowej nr 2**, w zachodniej części województwa, w 10 punktach pomiarowych przy krawędzi jezdni (z ogólnej liczby 18) notowano *przekroczenie wartości progowych*, natomiast równoważny poziom dźwięku przy elewacji budynków *nie przekraczał wartości progowej*. Głównym źródłem uciążliwości hałasowej są pojazdy ciężkie, których udział wynosi ponad 30% (maksymalny 39,5% na odcinku od Świecka do Rzepina).

We wschodniej części województwa w 6 sześciu punktach pomiarowych (na 15) zanotowano przekroczenie wartości progowych w dzień, jak i w nocy. Głównymi sprawcami przekraczania wartości dopuszczalnej dźwięku są samochody ciężarowe (głównie tzw. “TIR”)

Przez województwo lubuskie przebiega 175 km **drogi krajowej nr 3**. Badaniami objęto ponad 25 km trasy. W części północnej trasa przebiega przez obszary zurbanizowane, bez obwodnic, wśród gęstej zabudowy mieszkaniowej. W części południowej trasa przebiega głównie po obwodnicach miast, omijając tereny gęsto zabudowane.

W części północnej (dawne woj. gorzowskie badania prowadzono dla 8 najmniejkorzystniejszych godzin dnia w miejscowościach: **Gorzów Wlkp., Brzozowiec, Trzebiszewo, Skwierzyna, Międzyrzecz i Kłodawa**. Przekroczenie wartości progowej przez równoważny poziom dźwięku A stwierdzono w Gorzowie Wlkp. (przy ul. Koniawskiej, Poznańskiej i Al. Konstytucji 3 Maja), w Brzozowcu oraz w centrum Międzyrzecza.

Cel średniokresowy do 2010 roku.

Zmniejszenie skali narażenia mieszkańców miast i aglomeracji wiejskich na ponadnormatywny poziom hałasu emitowanego przez środki transportu

Kierunki działań do 2010 roku.

Programy ochrony przed hałasem.

Zadania pozainwestycyjne w dziedzinie ochrony przed hałasem obejmują sporządzenie programów ochrony przed hałasem (zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska).

Wstępem do tych programów są mapy akustyczne. Za przygotowanie map akustycznych i programów naprawczych dla aglomeracji dla obszarów położonych wzdłuż głównych dróg, linii kolejowych i lotnisk odpowiedzialny jest Wojewoda (termin: 2007 r.).

Przygotowanie materiałów metodyczno-instruktażowych, zawierających m.in.: ujednolicone metody realizacji map akustycznych, zasady opracowywania programów ochrony przed hałasem oraz wskaźniki i metody uwzględniania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego efektów realizacji map akustycznych i programów naprawczych - spoczywa na Ministerstwie Środowiska (termin wykonania 2003, wg projektu Programu Wykonawczego do II PEP na lata 2002 - 2010).

Kierunki działań:

1. *Opracowanie map akustycznych i programów naprawczych dla obszarów położonych wzdłuż głównych dróg, linii kolejowych i lotniska.*
2. *Opracowanie map akustycznych wzdłuż aglomeracji wiejskich.*

Ochrona przed hałasem komunikacyjnym.

Z charakterystyki stanu wyjściowego wynika, że ochrona przed hałasem powinna być zogniskowana głównie na hałasie komunikacyjnym. Przez teren powiatu gorzowskiego przebiegają dwa szlaki drogowe, które pogarszają klimat akustyczny. Działania w zakresie ochrony przed hałasem drogowym są w znacznej części identyczne z działaniami ukierunkowanymi na zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, której źródłem jest transport drogowy (budowa obwodnic, modernizacja dróg, zwiększenie udziału transportu zbiorowego i rowerowego, itd.), co zostało omówione w paragrafie poprzednim.

Oprócz działań ukierunkowanych na redukcję emisji hałasu, równocześnie będzie kontynuowana budowa ekranów akustycznych, co zmniejszy uciążliwość hałasu dla mieszkańców domów leżących wzdłuż głównych tras komunikacyjnych (zwłaszcza na odcinkach istniejących tras o nadmiernym ruchu, np. droga nr 22, i nr 3, nowych tras obwodnicowych, przebiegających w pobliżu zabudowy mieszkaniowej, zgodnie z OOS). Pomocne w tym względzie będą wytyczne co do sporządzania programów operacyjnych w zakresie budowy ekranów akustycznych, które będą opracowane pod nadzorem Ministerstwa Środowiska (termin realizacji: 2006).

Właściwe rozpoznanie klimatu akustycznego przyczyni się do wskazania terenów szczególnie narażonych na emisję hałasu. Lepszego rozpoznania wymaga hałas kolejowy i lotniczy.

Problem zagrożenia emisją hałasu należy integrować z aspektami planowania przestrzennego w opracowywaniu lub wprowadzaniu zmian do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Kierunki działań:

1. *Budowa ekranów akustycznych, zwłaszcza na odcinkach planowanej autostrady, nowych tras obwodnicowych i odcinkach istniejących tras o nadmiernym ruchu.*
2. *Wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed hałasem, z wyznaczeniem stref ograniczonego użytkowania wokół terenów przemysłowych oraz głównych dróg i linii kolejowych i lotnisk wszędzie tam, gdzie przekraczany jest równoważny poziom hałasu wynoszący 55 dB w porze nocnej.*

Hałas pochodzący z sektora gospodarczego.

Na terenie powiatu gorzowskiego większość podmiotów prowadzących działalność gospodarczą powoduje uciążliwą emisję hałasu dla najbliższego otoczenia. Kontrole instalacji emitujących nadmierny hałas do środowiska przez służby WIOŚ w znacznej mierze wymuszają na podmiotach inwestowanie w urządzenia ograniczające jego emisję (tłumiki, obudowy dźwiękoszczelne, przenoszenie instalacji do innego obiektu, skrócenie czasu pracy urządzeń).

Kierunki działań:

1. *Kontynuacja kontroli emisji hałasu do środowiska z obiektów działalności gospodarczej.*

2.3.4.2. Pola elektromagnetyczne.

Stan wyjściowy.

W powiecie gorzowskim nie prowadzono badań dotyczących oddziaływania pól elektromagnetycznych. Jednak należy nadmienić, że na obszarze województwa znajdują się potencjalne źródła pól elektromagnetycznych (linie i stacje elektroenergetyczne, nadajniki radiowe i telewizyjne, stacje telefonii komórkowej, stacje trunkingowej łączności radiowej).

Cel średniokresowy do 2010 roku.

Monitoring pól elektromagnetycznych w środowisku.

Kierunki działań do 2010 roku.

W dziedzinie ochrony przed polami elektromagnetycznymi za najistotniejsze należy uznać zapisy w Dziale VI ustawy Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 roku (Ochrona przed polami elektromagnetycznymi).

Polskę czeka szereg prac w zakresie wprowadzenie unormowań w dziedzinie ochrony przed polami elektromagnetycznymi, zorganizowanie jednostki referencyjnej (wraz z laboratorium pomiarów pól elektromagnetycznych w środowisku), która będzie zapleczem naukowym i merytorycznym dla organów administracji, w tym inspekcji ochrony środowiska, które to organy mają realizować zadania zgodnie z zapisami ustawy POŚ.

W najbliższych latach podstawowym działaniem będzie prowadzenie badań, które pozwolą na ocenę skali zagrożenia polami elektromagnetycznymi. Ponadto, jednym z ważnych zadań służących realizacji celu będzie wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed polami (II Polityka Ekologiczna Państwa) z wyznaczeniem stref ograniczonego użytkowania m.in. wokół urządzeń elektroenergetycznych, radiokomunikacyjnych i radiolokacyjnych, gdzie jest rejestrowane przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych.

Kierunki działań:

1. *Rozwój systemu badań pól elektromagnetycznych*
2. *Wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego zagadnienia pól elektromagnetycznych*

2.3.5. Awarie przemysłowe.

2.3.5.1. Stan wyjściowy.

Poważne awarie rozpatrywane są z punktu widzenia skutków dla środowiska, jakie mogą mieć miejsce w wyniku awarii przemysłowych i transportowych z udziałem niebezpiecznych substancji chemicznych.

W latach 1999 – 2003 na terenie Powiatu Gorzowskiego nie zanotowano znaczących awarii niosących zagrożenie dla środowiska.

Miały natomiast miejsce przypadki awarii związane z groźbą uwolnienia się niebezpiecznych substancji chemicznych przewożonych cysternami kolejowymi i powstawaniem plam substancji ropopochodnych na wodach rzecznych oraz rozszczelnianiem gazociągów tj.:

- wyciek substancji nr ONZ 2447 z cysterny kolejowej w Kostrzynie n/O w dniu 06.07.01,
- rozszczelnienia gazociągu w Kostrzynie – Warniki,
- podejrzenie wycieku czteroetylku ołowiu z cysterny kolejowej w Kostrzynie n/O w dniu 21.07.01,
- powstanie plamy substancji ropopochodnej na rzece Warta w Kostrzynie n/O w dniach 18.04 i 06.02.

Pozostałe zanotowane przypadki wycieku substancji ropopochodnych były niewielkie i powstawały w wyniku rozszczelnienia paliwowych pojazdów, które uczestniczyły w kolizjach i wypadkach drogowych oraz były usuwane na bieżąco przez służby ratownicze.

Potencjalni sprawcy awarii.

Zagrożenie dla środowiska stanowią niebezpieczne substancje chemiczne przewożone przez teren powiat cysternami samochodowymi i kolejowymi ww. substancje są przewożone:

a). po drogach kołowych:

- Międzyrzecz – Gorzów Wlkp. – Pyrzyce,
- Strzelce Krajeńskie – Gorzów Wlkp. – Kostrzyn n/O.
- Gorzów Wlkp. – Barlinek,
- Gorzów Wlkp. – Wadowice.

b) po szlakach kolejowych:

- Krzyż – Gorzów Wlkp. – Kostrzyn n/O
- Zielona Góra – Kostrzyn n/O – Szczecin.

Ponadto zagrożenie w przypadku ich rozszczelnienia, stanowiące przez teren powiatu, gazociągi wysokiego ciśnienia – powyżej 0,4 MPa., najczęściej w granicach 5 MPa. W tym:

- gazociąg wysokiego metanu, Police – Ostrów Wlkp., przebiegające przez teren gmin, Kłodawa, Santok i Deszczno,
- gazociąg wysokiego metanu zasilający obiekty gospodarcze na terenie miejscowości, Kostrzyn n/O, Witnica i Bogdaniec,
- gazociąg obsługujący E.C. Gorzów Wlkp., przybiegający przez teren gmin Lubiszyn i Kłodawa.

Wspomniane gazociągi obsługują cztery stacje redukcyjne pierwszego stopnia, redukujące ciśnienia gazu wysokiego na średnie i zlokalizowane na terenie miejscowości Janczewo, Bogdaniec, Witnica, Kostrzyn n/O.

Zagrożenie skażeniami gleby, a w skrajnych przypadkach, pożarem, stanowi przebiegający przez teren powiatu rurociąg dalekosiężny, obsługiwany przez Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” Przyjaźń Płocka, który przebiega przez teren gmin; Deszczno, Bogdaniec i Lubiszyn.

Na awarię narażone są przejścia rurociągu pod niżej wymienionymi elementami terenu:

a). ciekami wodnymi :

- na 327 km trasy rurociągu – rów melioracyjny w miejscowości Deszczno,
- na 336,7 km trasy rurociągu – rzeka Warta w rejonie miejscowości Jeże,
- 340 km trasy rurociągu – kanał Wieprzycki w rejonie miejscowości Łupowo,

b). drogami i szlakami kolejowymi :

- na 327 km trasy rurociągu – droga publiczna Deszczno – Glinik,
- na 331 km terenu rurociągu – przejście rurociągu pod terenami kolejowymi relacji Gorzów – Krzeszące (obecnie zawieszona),
- na 332 km terenu rurociągu – droga publiczna Gorzów Wlkp. – Wadowice,
- na 340,4 km terenu rurociągu – droga publiczna Gorzów Wlkp. – Kostrzyn
- na 341,5 km terenu rurociągu – droga publiczna Łupowo – Baczyna,
- na 348,4 km trasy rurociągu - droga publiczna Lubno – Martwice,
- na 352,3 km trasy rurociągu – droga publiczna Gorzów Wlkp. – Karnówko,
- na 355 km trasa rurociągu – droga publiczna – Tarnów -Lubiszyn.

c) stacja zasuw służące do awaryjnego zamykania rurociągu, które zlokalizowane są:

- w miejscowościach Jeży na 337 km trasy rurociągu,
- w miejscowości Łupowo na 357 km trasy rurociągu,
- w miejscowości Tarnów na 357 km trasy rurociągu.

Ponadto miejscowościach Łupowo zlokalizowana jest stacja pomp SF-6.

W przypadku powodzi może nastąpić skażenie gruntów i wód w rzekach Odra, Warta, Noteć. Źródłem skażenia mogą być środki ochrony roślin i nawozy sztuczne wypłukiwane z pól oraz przelewające się indywidualnie przydomowe.

Tego rodzaju skażeniami najbardziej narażone są miejscowości:

- **rzeka Odra** – Miasto Kostrzyn n/O (ul. Kościelna) i Szumiłowo,
- **rzeka Warta:**
 - a) Gmina Santok – Czechów,
 - b) Gmina Deszczno – Brzozowiec, Ciecierzycy, Ulim, Bolemin, Niwica, Koszęcin, Borek i Płonica.
 - c) Gmina Bogdaniec – Jeniec, Jeninek, Jeżyki, Jerze, Jasieniec, Gostowice, Krzuszczynka, Chwałowice, Kwiatkowice, Lubczyno, Roszkowice, Włostów, i Wierzyce,
 - d) Miasto i Gmina Witnica – Krześniczka, Świerkocin, Pyrzyce, Boguszyniec, Oksza, Kłopotowi, Dąbroszyn, Kamień Mały, Nowiny Wielkie, Witnica (zatorze) i Białcz.
 - e) Miasto Kostrzyn n/O (Osiedle Warniki).

- **rzeka Noteć:**

Gmina Santok – Baranowice, Lipki Małe, Mąkoszyce i Stare Polichno.

Potencjalne zagrożenia dla środowiska stanowią niebezpieczne substancje chemiczne składowane niżej wymienionych zakładach pracy:

- Zakład Drobiarski w Boleminie – amoniak = 3t.
- Brawar „Wit5nica” – 2t.

Również dla miejscowości położonych wokoło Gorzowa Wlkp., źródłem zagrożeń mogą być niebezpieczne substancje chemiczne składowane w zakładach pracy na terenie miast.

Zagrożenia dla środowiska mogą być skutki pożarów powstałych na terenie obszarów leśnych.

Do najbardziej zagrożonych pożarami zaliczają się tereny leśne położone wzdłuż szlaków drogowych i dróg kołowych oraz lite młodniki sosnowe do łąk i pastwisk.

2.3.5.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

*Eliminowanie i zmniejszanie skutków dla mieszkańców i środowiska
z tytułu poważnych awarii przemysłowych*

2.3.5.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Ustawa "Prawo ochrony środowiska" z dnia 27 kwietnia 2001 roku (Tytuł IV "Poważne awarie ") określa podstawowe zasady zapobiegania i przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym.

Aktualne przepisy w dużej mierze są zgodne z zapisami Dyrektywy Rady Seveso II, natomiast ich praktyczne wdrożenie może napotykać na trudności.

Obowiązki związane z awariami przemysłowymi spoczywają głównie na prowadzącym zakład o zwiększonym ryzyku lub o dużym ryzyku wystąpienia awarii oraz na organach Państwowej Straży Pożarnej, a także Wojewodzie. Szczegółowy opis obowiązków podaje ustawa Prawo ochrony środowiska.

Z punktu widzenia narażenia mieszkańców na skutki ewentualnych awarii przemysłowych, istotne znaczenie mają zewnętrzne plany operacyjno-ratownicze dla terenów otaczających zakłady o dużym ryzyku wystąpienia awarii; plany te leżą w gestii Komendanta Wojewódzkiego PSP i przygotowywane są we współpracy z organami samorządu terytorialnego.

Kierunki działań:

1. *Udział w sporządzaniu (zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska) Wojewódzkiego planu zarządzania ryzykiem.*
2. *Sporządzenie zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych dla terenów o dużym ryzyku wystąpienia awarii.*
3. *Wykreowanie właściwych zachowań społeczeństwa w sytuacji wystąpienia zagrożeń środowiska z tytułu awarii , w tym różnorodnego transportu i magazynów materiałów niebezpiecznych ,powodzi ,pożarów.*

2.4. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody.

2.4.1. Przyroda i krajobraz.

2.4.1.1. Stan wyjściowy.

Powiat gorzowski należy do obszarów zróżnicowanych przyrodniczo. Na terenie powiatu znajdują się dwa parki krajobrazowe. Pierwszy to „Ujście Warty „ o całkowitej powierzchni 18556 ha z tego 5242 ha na terenie powiatu w gminie Witnica i miasto Kostrzyn n/O. Drugi to Barlinecko - Gorzowski o powierzchni całkowitej 12143 ha , z tego w powiecie gorzowskim-8625 ha.

Na terenie powiatu znajduje się 7 rezerwatów przyrody są to:

- 1) Bagno Chłopy w gminie Lubiszyn o powierzchni 119 ha.
- 2) Rezerwat Bogdaniec II.
- 3) Rezerwat Dąbina w gminie Klodawa o powierzchni 12 ha.

- 4) Rezerwat Bogdaniec III o powierzchni 11 ha.
- 5) Rezerwat „Rzeka Przyleżyk „ w gminie Kłodawa o powierzchni 35 ha.
- 6) Rezerwat „Cisy Bogdanieckie „, o powierzchni 21 ha
- 7) „Santockie Zakole” w gminie Deszczno o powierzchni 455 ha.

Wyodrębniono w powiecie gorzowskim jeden zespół przyrodniczo - krajobrazowy. Jest „Jezioro Wielkie” w gminie Witnica o powierzchni 3768 ha. Na tereni wsi znajduje się 20 parków wiejskich.

Są to:

1. Naturalistyczny Park Pałacowy w Stanowicach o powierzchni, 8,5ha. W gminie Bogdaniec.
2. Krajobrazowy park dworski w Kiełpinie, gmina Deszczno o powierzchni, 15,2 ha.
3. Park Leśny w Chwałęcicach, gmina Deszczno o powierzchni, 2 ha.
4. Podworski park leśny w Kłodawie o powierzchni, 0,6 ha.
5. Podworski park leśny w Mironicach o powierzchni, 7,8 ha.
6. Pałacowy park krajobrazowy w Różankach o powierzchni, 0,5 ha.
7. Park leśny w Santocznie o powierzchni, 1,4 ha. w gminie Kłodawa.
8. Park leśny w Santocznie o powierzchni, 0,9 ha. gmina Kłodawa.
9. Park leśny w Wojcieszycach o powierzchni, 0,7 ha., gmina Kłodawa.
10. Leśny park krajobrazowy w Jastrzębcu o powierzchni, 9 ha.,gmina Lubiszyn.
11. Naturalistyczny park pałacowy w Lubnie o powierzchni, 5,5 ha., gmina Lubiszyn.
12. Dworski park krajobrazowy w Marwicach o powierzchni, 5,5 ha., gmina Lubiszyn.
13. Leśny park krajobrazowy w Wysokiej o powierzchni, 9 ha., gmina Lubiszyn.
14. Krajobrazowy park podworski w Gralewie o powierzchni, 4,6 ha., gmina Santok.
15. Leśny park krajobrazowy w Janczewie o powierzchni, 10,6 ha., gmina Santok.
16. Pałacowy park krajobrazowy w Lipkach Wielkich o powierzchni, 12,4 ha., gmina Santok.
17. Pałacowy park krajobrazowych w Dąbroszynie o powierzchni 13,7 ha., gmina Witnica.
18. Pałacowy park krajobrazowy w Kamieniu Wielkim o powierzchni, 18 ha., gmina Witnica.
19. Krajobrazowy park pałacowy w Sosnach o powierzchni 31 ha., gmina Witnica.
20. Krajobrazowy park dworski w Tarnówku o powierzchni 1,5 ha., gmina Witnica.

22 użytki ekologiczne zajmują powierzchnię 228 ha. Ogólni w powiecie gorzowskim prawni chronione jest 44,7%, to jest 544519 ha. (w województwie lubuskim-37,4%). Ponadto na tereni powiatu gorzowskiego znajduje się 291 pomników przyrody z 1641 w województwie lubuskim (17,7%). Duża powierzchnia chroniona wymaga szczególnej analizy przy podejmowaniu wszelkich zadań inwestycyjnych.

Powiat gorzowski cechuje bogactwo ekosystemów. Dominują lasy sosnowe. Występują również bukowe, brzozy i dąbrowy. W pobliżu dolin rzecznych, cieków wodnych rosną olchy i wierzba. Na urodzajnych terenach w dolinie Warty i Noteci występują jesiony, lipy, klony, brzozy. Na terenie lasów stanowiących ponad 44 % powierzchni powiatu licznie występują chronione paprocie, długosz królewski, pióropusznik strusi i podrzeń żebrowiec. Spośród roślin chronionych wymienić należy wrzosiec bagienny, śnieżyca wiosenna, wawrzynek, wilcze łyko, wiciokrzew pomorski, lilia złotogłów, widłaki i storczyki. Na torfowiskach występuje wełnianka alpejska, rosiczki. W podszyciu leśnym występują jałowce, leszczyny, maliny, jeżyny. Runo leśne bogate jest w jagody, grzyby. Cały obszar powiatu gorzowskiego obfituje w różne gatunki zwierząt. W lasach występują dziki, sarny,

jelenie, lisy, wiewiórki. W rozlewiskach występują bobry i wydry. W dolinie Warty i Noteci występuje 155 gatunków parków. W rzekach i jeziorach występują liczne gatunki ryb. Postępująca powolna poprawa jakości wody w rzekach zwiększa populację ryb łososiowatych oraz bezkręgowców. Zagrożeniem dla flory i fauny jest budowa nowych dróg, budownictwo, a ponadto odpady komunalne, zwłaszcza „dzikie” składowiska odpadów na terenach bagiennych, starych lasów, czy też na gruntach przepuszczalnych.

1. *Ochrona i wzrost różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz doskonalenie systemu obszarów prawnie chronionych, w tym wdrożenie systemu Natura 2000*
2. *Ochrona zagrożonych gatunków roślin i zwierząt*

Zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów przyrody i jej składników, w szczególności dziko występujących roślin i zwierząt, siedlisk przyrodniczych oraz krajobrazu jest głównym celem ochrony przyrody.

W zakresie ochrony przyrody podstawowymi aktami prawnymi w UE są Dyrektywa Siedliskowa (dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory) i Dyrektywa Ptasia (dyrektywa Rady 79/409/EWG o ochronie dziko żyjących ptaków). Mają one na celu utrzymanie różnorodności biologicznej państw członkowskich Unii poprzez ochronę najcenniejszych siedlisk oraz gatunków fauny i flory na ich terytorium.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez utworzenie europejskiej sieci ekologicznej pod nazwą Natura 2000, złożonej z tzw. Specjalnych Obszarów Ochrony (SOO), wytypowanych na podstawie Dyrektywy Siedliskowej i Obszarów Specjalnej Ochrony (OSO) wytypowanych na podstawie Dyrektywy Ptasiej.

2.4.1.2. Kierunki działań do 2010 roku.

Ochrona i rozwój systemu obszarów chronionych.

Z uwagi na rozczłonkowanie systemu przyrodniczego powiatu gorzowskiego istnieje potrzeba podjęcia działań prowadzących do utworzenia przestrzennie spójnego i funkcjonalnie powiązanego systemu obszarów w powiązaniu z województwem, z uwzględnieniem wymogów sieci NATURA 2000.

Na terenie powiatu gorzowskiego znajduje się w części lub w całości 7 obszarów (na terenie województwa lubuskiego 26), które włączone zostały do projektu planu w ramach sieci NATURA 2000.

Są to:

1. Puszcza Barlinecka o powierzchni całkowitej 164823 ha.
2. Bagno Chłopy o powierzchni całkowitej 542 ha.
3. Obszar Witnica o powierzchni całkowitej 8218 ha.
4. Dolina Dolnej Noteci o powierzchni całkowitej 25446 ha.
5. Ujście Noteci o powierzchni całkowitej 3689 ha.
6. Ujście Warty o powierzchni całkowitej 34224 ha.
7. Puszcza Notecka o powierzchni całkowitej 66443 ha.

Obszary systemu NATURA 200 objęte są w większości ochroną prawną. Na terenie powiatu w całości chroniona jest Puszcza Barlinecka, Ujście Noteci, oraz w części pozostałe obszary. Pełne zinventaryzowanie obszarów, które winno być wykonane zgodnie z zapisami do Programu Wykonawczego do II PEP pozwoli na rozpoznanie zagrożeń bioróżnorodności. Nadmienić należy, że nadal brak jest inwentaryzacji na szczeblu gminnym.

Prace inwentaryzacyjne dostarczą informacji o środowisku przyrodniczym, niezbędnych dla prac planistycznych (plany zagospodarowania przestrzennego) a jednocześnie do rozpoznania walorów środowiska. Uzyskane w ten sposób dane będą stanowić podstawę objęcia ochroną obszarów i obiektów o wysokich walorach przyrodniczych. Opracowania inwentaryzacyjne stanowić będą również cenną pomoc w kształtowaniu podstaw świadomości ekologicznej społeczności lokalnej.

Różnorodność systemu przyrodniczego województwa lubuskiego pozwala na podejmowanie kolejnych działań ukierunkowanych na wykształcenie spójności między istniejącymi terenami cennymi przyrodniczo. Szczególnie ważne są te obszary, gdzie spójność dotychczasowego systemu jest niewystarczająca. Należą do nich doliny rzeczne, na których rolę i konieczność ochrony wskazuje m.in. Program wykonawczy do II PEP. Pełnią one funkcję korytarzy ekologicznych dla przemieszczania się fauny i flory. W związku z tym na terenie województwa w roku 2003 nowelizowane będą granice obszarów chronionego krajobrazu. Wprowadzone zmiany ukształtują nowy, ciągły system obszarów chronionych w województwie.

Bardzo ważnym zadaniem jest zapewnienie ochrony obszarom dotychczas nie objętych ochroną. Ochrona torfowisk i siedlisk wodno-błotnych na terenie województwa jest szczególnie istotna ze względu na ich duże znaczenie w ochronie przeciwpowodziowej.

Ze względu na zły stan zachowania ekosystemów hydrogenicznych wynikający z ich przesuszenia, wadliwego systemu melioracyjnego, braku przepławek w dalszej perspektywie powstawać będą kolejne rezerваты.

Według ustawy, parki narodowe, rezerваты przyrody i parki krajobrazowe muszą posiadać plany ochrony. Na terenie powiatu województwa lubuskiego, żaden z PK nie ma aktualnego, spełniającego wymogi prawne planu ochrony

Zadanie to będzie realizowane w perspektywie do 2010 roku.

Ochrona terenów zieleni jest obowiązkiem gmin, które podejmują działania w kierunku rozwoju tych terenów. Rygorom ochronnym poddane są parki, zadrzewienia itp.

Tworzenie nowych założeń parkowych oraz kształtowane miejskiej zieleni urządzonej wpłynie na poprawę ich struktury przyrodniczej.

Szczególnie ważna będzie renowacja parków oraz terenów zieleni usytuowanych wzdłuż skarp i dolin rzecznych znajdujących się na terenie miast. Na terenach parkowych zastosowane będą gatunki właściwe dla siedliska ze znacznym udziałem zieleni niskiej i kępami zadrzewień.

Wzdłuż szlaków komunikacyjnych w miarę możliwości praktykowane będą nasadzenia szpalerowe.

Kierunki działań:

- 1. Objęcie formami ochrony przyrody pełnej reprezentacji zasobów przyrody województwa.*
- 2. Wzmocnienie ciągłości i spójności przestrzennej systemu obszarów chronionych.*
- 3. Nowelizacja granic obszarów chronionego krajobrazu.*

4. *Opracowanie i bieżące wdrażanie planów ochrony rezerwatów, parków narodowych, parków krajobrazowych.*
5. *Przygotowanie opracowań ekofizjograficznych gmin z wykorzystaniem dokumentacji dotyczących inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej gmin.*
6. *Rygorystyczne przestrzeganie wymagań ochrony przyrody w odniesieniu do obiektów turystycznych i rekreacyjnych w aspekcie ochrony walorów przyrodniczych.*
7. *Wspieranie gmin w ustanawianiu użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych na terenach rolniczych, gdzie występują pozostałości ekosystemów i cennych fragmentów krajobrazu*
8. *Wprowadzanie odpowiednich procedur lokalizacyjnych chroniących tereny cenne przyrodniczo przed przeinwestowaniem.*
9. *Utrzymanie i rozwój śródmiejskich, w tym osiedlowych terenów zieleni.*

Ochrona fauny i flory.

Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin lub zwierząt oraz ich siedlisk, a w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem. Niezbędne jest podjęcie działań związanych z aktywną ochroną fauny i flory oraz opracowanie programów ochrony tych populacji, dla których niewystarczająca do podtrzymania gatunku jest ochrona siedlisk. Duże znaczenie ma tworzenie sieci ostoi ptaków IBA (Important Bird Area), będących elementem międzynarodowego systemu ochrony ptaków i ich ostoi. Planowane jest wyznaczenie analogicznej sieci IPA (Important Plant Area) – obszarów ważnych dla flory.

W powiecie gorzowskim zrealizowano i w dalszym ciągu realizuje się specjalne programy ochrony wybranych, zagrożonych gatunków, np. program ochrony sokoła wędrownego (np. Ndl. Barlinek), programy ochrony łososia, suma, troci jeziorowej, certy (np. Drawieński Park Narodowy), program ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków roślin (Klub Przyrodników, RDLP), program czynnej ochrony muraw kserotermicznych nad Odrą, Wartą i Notecią (Klub Przyrodników).

Na stan fauny i flory wpływają poszczególne sektory gospodarki. Wobec degradacji środowiska spowodowanej m.in. rozwojem turystyki, zachodzi potrzeba dokonania inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej terenów przeznaczonych do użytkowania turystyczno-rekreacyjnego. Waloryzacja ułatwi wyznaczenie na zagospodarowywanym obszarze terenów istotnych dla zwierząt np. ze względu na gody, łągi itp.

Rozwój sieci komunikacyjnej wymusi budowę przejść dla zwierząt nad i pod trasami komunikacyjnymi. Ze względu na gęstą sieć hydrograficzną wykorzystywaną również do produkcji energii istotne jest budowanie przepraw dla organizmów wodnych.

Kierunki działań:

1. *Określenie potrzeb w zakresie reintrodukcji gatunków roślin i zwierząt.*
2. *Opracowanie planów ochrony siedlisk gatunków, które są zagrożone.*
3. *Budowa przejść dla zwierząt nad trasami komunikacyjnymi i przepraw dla organizmów wodnych*

Ochrona i utrzymanie krajobrazu rekreacyjnego.

Pokrywanie się obszarów najcenniejszych pod względem przyrodniczym z obszarami atrakcyjnymi turystycznie stwarza niebezpieczeństwo wzrostu ilości turystów i wzrostu negatywnego oddziaływania turystyki i rekreacji na zasoby przyrodnicze, w tym tereny

chronione. Dynamiczny rozwój turystyki wymusza konieczność określenia zasad korzystania z zasobów przyrody. Szczególnie ważna jest edukacja przyrodnicza społeczeństwa w tym zakresie, która powinna przebiegać na różnych płaszczyznach, obejmując zarówno sferę środowiska przyrodniczego jak i środowiska kulturowego. Rozwój edukacji i wymiany informacji w celu podnoszenia społecznej świadomości celów i potrzeb w dziedzinie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, a także związanych z działaniami w tej sferze nie tylko kosztów, ale również korzyści jest jednym z zadań określonych w programie wykonawczym do II PEP.

W gminach mających duży potencjał dla rozwoju turystyki, ważnym zadaniem będzie zapewnienie warunków do ochrony zasobów przyrodniczych, walorów kulturowych i krajobrazowych.

Ważne w powiecie gorzowskim ze względu na sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i rekreacji będzie zapewnienie możliwości mieszkania, pracy oraz wypoczynku mieszkańcom powiatu, zapewnienie warunków wypoczynku przyjezdnym, przy jednoczesnym zapewnieniu warunków dla właściwej ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych poprzez odpowiednie udostępnianie obiektów i obszarów chronionych oraz wykreowanie właściwych zachowań społeczeństwa w zakresie ochrony przyrody.

Kierunki działań:

1. *Promowanie zachowań zgodnych z zasadami ochrony przyrody i krajobrazu.*
2. *Rozwój sieci szlaków turystycznych i przyrodniczych ścieżek dydaktycznych.*
3. *Monitoring ruchu turystycznego, szczególnie na obszarach chronionych.*
4. *Selektywny dostęp do terenów cennych przyrodniczo oraz ochrona tych terenów przed zainwestowaniem i tzw. dzikim zagospodarowaniem.*

Utrzymanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego.

Działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej obejmują również sektor rolnictwa. Wspieranie form rolnictwa stosującego metody produkcji nie naruszające równowagi przyrodniczej, przede wszystkim rolnictwa ekologicznego jest jednym z celów stawianych przez II PEP w zakresie różnorodności biologicznej i ochrony przyrody.

W procesie modernizacji obszarów wiejskich zagrożone stają się naturalne elementy krajobrazu. Szczególne i specyficzne dla powiatu są murawy kserotermiczne (uwarunkowane ekstensywnym wypasem) oraz rozległe użytki zielone w dolinach Odry, Warty i Noteci. Wartości przyrodnicze powiatu gorzowskiego, szczególnie doliny Warty i Noteci narzucają preferowanie rolnictwa przyjaznego środowisku. Pro środowiskowe rolnictwo oparte o gospodarstwa prowadzone indywidualnie lub współpracujące między sobą, promujące tradycyjne metody gospodarowania, powinny być upowszechniane szczególnie na obszarach parków narodowych i krajobrazowych oraz terenach cennych przyrodniczo. Szansą dla tych obszarów będzie rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.

Jednym z najważniejszych instrumentów polityki zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich są tzw. programy rolno-środowiskowe. Są one instrumentem finansowym, polegającym na wsparciu finansowym działań na rzecz ochrony środowiska i ochrony walorów krajobrazu wiejskiego, podejmowanych przez rolników (rolnicy otrzymują rekompensatę finansową za utracone dochody w wyniku ekstensyfikacji produkcji).

Pilotażowym obszarem dla wdrażania Krajowego Programu Rolno środowiskowego (KPR) na terenie powiatu gorzowskiego jest PN Ujście Warty. Program realizowany winien być od września 2003 roku na obszarze ok. 1 000 ha.

Obecnie opracowywana jest „Koncepcja wdrażania programów rolno środowiskowych w województwie lubuskim” (aktualnie trwa delimitacja obszarów). W perspektywie do 2010 roku programy mają być realizowane na powierzchni 22 600 ha.

Kierunki działań:

1. *Zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo.*
2. *Rozwój rolnictwa ekologicznego.*
3. *Wdrażanie programów rolno środowiskowych.*

2.4.2. Lasy.

2.4.2.1. Stan wyjściowy.

Lasy w powiecie gorzowskim zajmują 44,4% powierzchni ogólnej, tj. 53779 ha (województwo lubuskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości (48,2%). Lesistość ta jest znacznie wyższa niż średnia krajowa (28,4%) a nawet przewyższa planowaną średnią krajową w 2050 roku.)

Z uwagi na warunki klimatyczne, glebowe i związane z nimi skład gatunkowy drzewostanów, lasy są zagrożone szkodami powodowanymi przez czynniki natury ożywionej (*biotyczne*), nieożywionej (*abiotyczne*) oraz spowodowanymi przez człowieka (*antropogeniczne*). Ekosystemy leśne są silnie przekształcone a drzewostany leśne w dużym stopniu nie wykorzystują możliwości siedlisk, około 90% lasów stanowią sztuczne drzewostany. Powyższa sytuacja wynika z braku rozpoznania glebowo-siedliskowego.

Tereny leśne obszarów miejskich cechuje zły stan zachowania (spowodowany głównie częstą penetracją przez ludność) oraz małe zróżnicowanie gatunkowe (głównie sosna). Często czynnikiem limitującym obecność znacznie wyższych walorów przyrodniczych i krajobrazowych jest zwarta zabudowa mieszkaniowa.

2.4.2.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

<i>Ochrona i odtwarzanie różnorodności biologicznej systemów leśnych.</i>

2.4.2.3. Kierunki działań do 2010 roku.

W “Polityce leśnej państwa” bardzo dużą wagę przypisuje się ochronie zasobów przyrodniczych lasów i zwiększeniu ich powierzchni. W powiecie gorzowskim wiele czynników abiotycznych i antropogenicznych przyczyniło się do zakłócenia procesów fizjologicznych w rozwoju drzew i zmniejszyło ich naturalną odporność biologiczną. Dlatego duże znaczenie będzie miało przywrócenie do właściwego stanu siedlisk przyrodniczych charakteryzujących się silnym przekształceniem m.in. wskutek nasadzenia sosny, zabiegów melioracyjnych, jak również wzbogacenie istniejącego drzewostanu. Istotne będzie dostosowanie nasadzeń do typu siedliska naturalnego i ograniczenie praktyki wprowadzania monokultur sosnowych na wszystkie typy siedlisk. Podstawą prawidłowych zalesień, są prowadzone przez RDLP, rozpoznania glebowo-siedliskowe.

Znacząca część lasów znajduje się w strefie oddziaływania przemysłu. Szkody stwierdza się głównie w pasie przygranicznym, w zachodniej części powiatu, (efekt emisji trans granicznych). Jak również lokalnie w drzewostanach wokół większych aglomeracji miejskich. Wobec tego duże znaczenie będzie miała kontynuacja prac prowadzonych przez

Nadleśnictwa zmierzających do ograniczenia do minimum chorób i szkód w drzewostanach oraz do poprawy stanu zdrowotnego i sanitarnego lasów. Kontynuacja realizowanych prac hodowlano-ochronnych w celu poprawy bioróżnorodności prowadzić będzie m.in. do zwiększania nasadzeń różnych gatunków liściastych, bardziej odpornych na zanieczyszczenia powietrza.

Nadleśnictwa prowadzą prace ciągle zmierzające do rozpoznania zasobów różnorodności biologicznej w lasach. Na terenach o szczególnych walorach przyrodniczych podejmowane działania zmierzają głównie do zbliżenia składu gatunkowego drzewostanów do ekosystemów naturalnych oraz do pełnego wykorzystania możliwości siedliskowych.

Preferowane są biologiczne i mechaniczne metody ochrony lasu realizowane poprzez: zakładanie remiz, wywieszanie budek lęgowych, ochronę mrowisk, wykładanie pułapek na owady, korowanie.

Podejmowane są różne przedsięwzięcia profilaktyczne, a w razie potrzeby zabiegi ratownicze drewna zasiedlonego przez owady. Ograniczać będzie się stosowanie środków chemicznych, głównie insektycydów, na korzyść biopreparatów, działających bardziej selektywnie.

Wszystkie lasy państwowe na terenie województwa lubuskiego posiadają Certyfikat Dobrej Gospodarki Leśnej FSC, będący międzynarodowym potwierdzeniem, że gospodarka leśna jest prowadzona z poszanowaniem wartości ekologicznych i społecznych.

W ramach tzw. "twardego projektu" Euroregionu kontynuowany będzie projekt inwestycyjny EUROLAS dotyczący ochrony przeciwpożarowej lasów przygranicznych. Projekt obejmuje zapobieganie pożarom, ich kontrolę i zwalczanie, wymianę informacji z zakresu ochrony lasów i zwalczania szkodników leśnych.

Zachowanie spójności przestrzennej obszaru powiatu stanowi jeden z priorytetów *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego* i odnosi się zarówno do obszarów przyrodniczych jak i gospodarczych. Jednym z działań zmierzających do zapewnienia ciągłości i przestrzennej spójności systemu obszarów leśnych w granicach województwa i sąsiadujących województw będzie zalesianie gleb nieprzydatnych rolniczo tj. gleb V i VI klasy. Ponadto zalesiane będą grunty zdegradowane oraz grunty pełniące funkcje ochronne wód powierzchniowych i podziemnych. Skład gatunkowy zalesień będzie odpowiadał potencjałowi troficznemu siedlisk. Wprowadzenie gatunków drzew liściastych zapobiegnie procesom bielicowienia i osuszania gleby, zwiększając odporność ekosystemów leśnych i zmniejszając zagrożenie pożarowe.

Prowadzone zalesianie powinno również uwzględniać potrzeby ochrony walorów przyrodniczych gruntów nieleśnych w tym cennych łąk, muraw i in. Wzbogacenie składu runa leśnego nasadzeń porolnych z upływem lat zwiększy wartość biotyczną tych układów.

W ostatnim czasie Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych przystąpiły do opracowania Regionalnych Programów Operacyjnych Polityki Leśnej Państwa (RPOPLP), będących częścią Narodowego Planu Leśnego (NPL) - dokumentu postulowanego przez Strategię Leśną Unii Europejskiej i wymaganego w polityce środowiskowej i rolnej Unii. Plan powinien ujmować takie zagadnienia jak:

- zalesienie nieefektywnych gruntów porolnych,
- doskonalenie gatunkowej i funkcjonalnej struktury lasów,
- wzmacnianie ochrony różnorodności biologicznej lasów,
- wzmacnianie akumulacji węgla atmosferycznego w ekosystemach leśnych,
- doskonalenie lasów prywatnych (gospodarka, nadzór, szkolenia, organizacja),
- promocja i marketing drewna,
- określenie i doskonalenie związków leśnictwa z innymi sektorami gospodarczymi w zakresie rozwoju regionalnego,
- współdziałanie leśnictwa ze społeczeństwem,
- rekreacyjne użytkowanie i zagospodarowanie lasu,

- współdziałanie leśnictwa z samorządami i administracją państwową na różnych poziomach regionalnych.

Kierunki działań:

1. Łączenie kompleksów leśnych, zwłaszcza w obszarze korytarzy ekologicznych i na obszarach wododziałów.
2. Poprawa rozpoznania zasobów różnorodności biologicznej w lasach
3. Prowadzenie zalesiania terenów nieprzydatnych rolniczo równoległe z działaniami prowadzącymi do zróżnicowania struktury gatunkowej lasów
4. Racjonalne przeznaczanie obszarów leśnych na cele nieleśne
5. Stały monitoring środowiska leśnego w celu przeciwdziałania stanom niepożądanym (pożary, choroby, szkodniki)
6. Zapewnienie lasom i zadrzewieniom właściwego znaczenia w planowaniu przestrzennym, w tym kształtowaniu granicy rolno-leśnej i ochronie krajobrazu
7. Opracowanie i wdrażanie Regionalnego Programu Operacyjnego Polityki Leśnej Państwa
8. Odnowa zieleni dolin rzecznych, w tym ochrona lasów łęgowych.

2.4.3. Ochrona gleb.

2.4.3.1. Stan wyjściowy.

Przeważający obszar powiatu gorzowskiego pokrywają gleby bielcowe związane z piaszczystymi równinami sandrowymi. W obrębie obszarów morenowych wykształciły się gleby brunatne, natomiast w dolinach rzecznych występują wykształcone z utworów aluwialnych mady rzeczne. Na terenach zatorfionych wykształciły się gleby glejowe, czarne ziemie, gleby bagienne, gleby pobagienne.

Użytki rolne stanowią ogółem 54164 ha tj. 44,7% powierzchni ogólnej powiatu. Wśród użytków rolnych wyróżniono grunty orne, sady, łąki, pastwiska, stawy rybne i inne.

Wśród gruntów ornich dominują grunty klasy RV (38,75%) i RIVb (21,1%). Wśród sadów dominuje RIVb (68,9%) i RV (19,9%). Łąki to głównie Ł, PIV (47,3%).

Dominują gleby o odczynie kwaśnym i lekko kwaśnym, stanowiące 73% gleb badanych w latach 1998 – 2002 powiatu..

Potrzeby wapnowania w skali są wysokie. Za konieczne do wapnowania uznano 19% gleb, potrzebne 17%, wskazane 20%.

Generalnie gleby województwa są glebami ubogimi w składniki pokarmowe roślin. Gleby z bardzo niską zawartością przyswajalnego fosforu zajmują 3,5% powierzchni.

Udział gleb o niskiej zawartości przyswajalnego potasu wynosi około 55%, natomiast bardzo wysokiej 15,7%. Gleby o średniej zawartości magnezu stanowią 41%.

Wśród potencjalnych zagrożeń gleb na terenie powiatu należy wymienić przede wszystkim zagrożenia antropogeniczne (sąsiedztwo składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych nie spełniających wymogów ochrony środowiska oraz tzw. "dzikich wysypisk, odcinki dróg o dużym natężeniu ruchu pojazdów, zły stan utrzymania melioracji podstawowej i szczegółowej). Zagrożenia naturalne dotyczą mniejszych powierzchni gleb użytkowanych rolniczo: erozją wietrzną zagrożone jest 4,8 %, erozją wodną - 22,3%.

2.4.3.2. *Cel średniookresowy do 2010 roku.*

Ochrona, rekultywacja i właściwe wykorzystanie istniejących zasobów glebowych.

2.4.3.3. *Kierunki działań do 2010 roku.*

Racjonalne wykorzystanie zasobów gleb, zwłaszcza w ujęciu długookresowym, powinno polegać na:

- zagospodarowaniu gleb w sposób, który odpowiada w pełni ich przyrodniczym walorom i klasie bonitacyjnej,
- lepszym dostosowaniu do naturalnego, biologicznego potencjału gleb, formy ich zagospodarowania oraz kierunków i intensywności produkcji,
- rekultywacji obszarów zdegradowanych.

Wg art. 109 ust. 2 Prawa Ochrony Środowiska, w zakresie obowiązków Starosty leży prowadzenie okresowych badań jakości gleby i ziemi. Natomiast zakres i sposób prowadzenia tych badań może określić Minister właściwy ds. środowiska w drodze rozporządzenia.

Starosta prowadzi także corocznie aktualizowany rejestr zawierający informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenia standardów jakości gleby lub ziemi, z wyszczególnieniem obszarów, na których obowiązek rekultywacji obciąża starostę (Art. 110 POS).

Gleby zdegradowane na obszarach rolniczych będą zalesiane lub zagospodarowywane poprzez przeznaczenie ich na plantacje choinek, szkółki roślin ozdobnych, itp.

Właściwa polityka ochrony gleb oprócz ww. punktów, będzie również uwzględniać racjonalne zużycie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin. W roku 2000 zużycie nawozów sztucznych było o 2,1 % większe, niż średnia krajowa.

Gleby powiatu gorzowskiego są glebami o małej zdolności retencji wody. Dla utrzymania optymalnego zwilgocenia i prawidłowego systemu odwadniania konieczna będzie budowa i odbudowa urządzeń melioracyjnych, małych urządzeń piętrzących oraz utrzymanie rowów i drenażu w dobrym stanie. Na koniec 2001 roku w województwie lubuskim zdrenowanych było 56% gruntów ornych i 34% łąk i pastwisk. Eksploatacja tych systemów powinna polegać na regulacji odpływu wód i możliwie długim utrzymaniu zasobów wody w profilu glebowym. Niezbędnym działaniem będzie aktualizacja stanu sieci melioracyjnej w województwie i realizacja Programu odbudowy sieci melioracyjnej podstawowej i szczegółowej. Instytucją odpowiedzialną za urządzenia melioracyjne w województwie jest Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych.

Ochrona gleb będzie również uwzględniać działania zapobiegające procesom erozji. Stosowanie zabiegów przeciwdziałających erozji wodnej jest konieczne już na gruntach o nachyleniu pow.10% tj. 6° i powinno polegać na odpowiednim zagospodarowywaniu wąwozów oraz stoków i stosowaniu właściwych płodozmianów.

Erozja wietrzna jest typowa dla otwartych przestrzeni rolnych, dlatego niezbędne będzie stosowanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych oraz podobnie jak przy zapobieganiu erozji wodnej stałe utrzymanie gleby pod pokrywą roślinną.

Istotnym kierunkiem działań będzie wdrażanie *Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej (KDPR)* oraz intensyfikacja edukacji ekologicznej rolników, mająca na celu uświadomienie konsekwencji nieprawidłowej gospodarki rolnej i wskazanie właściwych rozwiązań.

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa spowoduje, że coraz silniej popierane będzie rolnictwo ekologiczne, które pozwala na zachowanie w krajobrazie naturalnych

i półnaturalnych układów ekologicznych, co jest szczególnie istotne na obszarach o cennych walorach przyrodniczych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Rolnictwo ekologiczne, zwłaszcza połączone z turystyką stanie się szansą dla rolników indywidualnych. Odstępuje ono od bezściółkowej hodowli bydła, propagując hodowlę ściółkową, dostarczając obornika, ważnego składnika strukturotwórczego gleby, preferuje nawozy organiczne, które są naturalnym składnikiem środowiska i ich właściwe wykorzystanie zależy od naturalnych procesów przyrodniczych. Ważną formą rozwoju obszarów wiejskich, obok rolnictwa ekologicznego, będzie agroturystyka.

Kierunki działań

1. *Racjonalne zużycie środków ochrony roślin i nawozów.*
2. *Ochrona gleb przed degradacją i rekultywacja gleb zdegradowanych.*
3. *Ochrona gleb przed negatywnym wpływem transportu i infrastruktury transportowej.*
4. *Wdrażanie zasad Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych.*

2.4.4. Ochrona zasobów kopalin.

2.4.4.1. Stan wyjściowy.

Na terenie powiatu gorzowskiego rozpoznano i udokumentowano złoża kopalin podstawowych (gaz ziemny, ropa naftowa) oraz kopalin pospolitych (złoża kredy, kruszywa naturalnego, surowce ilaste ceramiki budowlanej, torf).

2.4.4.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

Efektywne wykorzystywanie eksploatowanych złóż, ochrona zasobów złóż niezagospodarowanych (nie eksploatowanych) oraz rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

2.4.4.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Regulacje dotyczące ochrony kopalin, zawarte w ustawie Prawo ochrony środowiska (z dnia 27 kwietnia 2001 r.), zapewniają ochronę złóż kopalin poprzez racjonalne gospodarowanie ich zasobami i kompleksowe wykorzystanie kopalin, w tym kopalin towarzyszących.

Odpowiedzialnymi za kształtowanie polityki ochrony złóż kopalin i gospodarowanie zasobami surowców są: Minister Środowiska, wojewodowie i starostowie. W przypadku złóż eksploatowanych istotne jest maksymalne wykorzystanie zasobów w granicach udokumentowania a następnie skuteczna i właściwa, z punktu widzenia gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska, rekultywacja wyrobiska. Obowiązki te głównie ciążą na użytkowniku złoża, natomiast rolą administracji publicznej jest określenie warunków prowadzenia eksploatacji, jej zakończenia i rozliczenia.

W przypadku złóż nie eksploatowanych, jedynym sposobem zabezpieczenia zasobów udokumentowanych złóż przed ich utratą jest ochrona obszarów, na których występują przed zainwestowaniem uniemożliwiającym późniejszą eksploatację.

Wydobywanie kopalin wiąże się z powstawaniem szkód w środowisku. W trakcie prac poszukiwawczych złóż ropy i gazu, możliwe są erupcje solanki, gazu ziemnego czy też ropy naftowej powodujące zanieczyszczenie powietrza, gleby, wód podziemnych. Stosowane są zabezpieczenia minimalizujące negatywny wpływ na środowisko efektów nieprzewidzianych nagłych zdarzeń, lecz w całości wpływu ich nie można zlikwidować.

Wydobywanie kopalin systemem odkrywkowym powoduje degradację powierzchni terenu i praktycznie prace rekultywacyjne po zakończonej eksploatacji w niewielkim stopniu łagodzą przeobrażenia spowodowane wydobywaniem kopalin.

Liczne zaniechane złoża zwłaszcza te, które w przeszłości były eksploatowane do czasu uchylecia decyzji zatwierdzających ich zasoby są z mocy prawa pod ochroną i istniejące wyrobiska, pomimo że zamieniają się w "dzikie" śmietniska nie mogą być w innym celu wykorzystane jak tylko do eksploatacji kopalin. Wyjątek stanowią zbiorniki wodne po eksploatacji w dolinach rzek kruszywa naturalnego i kredy jeziornej, ponieważ bez specjalnych zabiegów wykorzystywane są po kilkuletniej przerwie w eksploatacji jako wędkarskie akweny wodne.

Kierunki działań:

1. *Uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego wszystkich znanych złóż w granicach ich udokumentowania wraz z zapisami o ochronie ich obszarów przed trwałym zainwestowaniem.*
2. *Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.*
3. *Rewitalizacja terenów dawnych wyrobisk górniczych.*

2.5. Zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii.

2.5.1. Wodochłonność i energochłonność gospodarki.

2.5.1.1. Stan wyjściowy.

W terminie do 2004 roku, wskaźniki zużycia wody, materiałochłonności i energochłonności, zostaną wprowadzone do systemu statystyki publicznej i zostanie określony zakres i sposób wykorzystania tych wskaźników w regionalnych i lokalnych programach ochrony środowiska. Stąd stosowne limity dotyczące wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności zostaną wprowadzone do programu ochrony środowiska województwa lubuskiego podczas pierwszej weryfikacji niniejszego dokumentu (tj. pod koniec 2004 roku), a po tym wprowadzeniu do programu powiatowego ochrony środowiska, również podczas pierwszej weryfikacji.

2.5.1.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

Racjonalizacja zużycia wody i energii

2.5.1.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Zmniejszenie zużycia wody, materiałów i energii jest także najbardziej racjonalnym podejściem w dziedzinie poprawy ekonomiki produkcji. Z jednej strony zmniejsza się presja na środowisko, a z drugiej mniejsze są opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska, mniejsze koszty energii i surowców stosowanych w produkcji.

Realizacja powyższego celu ekologicznego zależy przede wszystkim od działań podejmowanych przez przemysł i energetykę zawodową, a także przez sferę komunalną.

Na szczeblu zakładu przemysłowego istotne znaczenie będą miały systemy pozwoleń zintegrowanych i w ich ramach najlepsze dostępne techniki (BAT). Znaczącą rolę odgrywa

skuteczne zarządzanie środowiskiem w przemyśle (wdrażanie norm ISO 14 000, EMAS, programów "czystszej produkcji", programu "Odpowiedzialność i troska").

Działania na rzecz wprowadzenia wskaźników zużycia wody, materiałochłonności i energochłonności do pozwoleń zintegrowanych dla wodochłonnych, materiałochłonnych lub energochłonnych dziedzin produkcji, a także działalność Krajowego Centrum Najlepszych Dostępnych Techniek (BAT) - przyczynią się do racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych.

Racjonalizacja zużycia wody.

W powiecie gorzowskim znajduje się jedno przedsiębiorstwo, które ze względu na specyfikę zużywa znaczne ilości wody. Jest to Zakład Papierniczy Kostrzyn n/Odrą. Niektóre zakłady korzystają z wody podziemnej, która powinna być przeznaczana głównie na cele zaopatrzenia w wodę ludności. W sferze gospodarki komunalnej wskazane jest zintensyfikowanie działań przedsiębiorstw wodociągowych, ukierunkowanych na zmniejszenie strat wody w systemach przesyłowych.

Kierunki działań:

1. *Kontynuacja wprowadzania zamkniętych obiegów wody i wodo oszczędnych technologii produkcji w przemyśle.*
2. *Kontynuacja modernizacji sieci wodociągowych w celu zmniejszenia strat wody w systemach przesyłowych.*
3. *Zmniejszenie wykorzystania wód podziemnych do celów przemysłowych.*

Zmniejszenie energochłonności gospodarki.

Założenia polityki energetycznej państwa przewidują, że w związku z urealnieniem cen energii, postępowaniem w modernizacji i restrukturyzacji działalności gospodarczej oraz wzrostem świadomości społeczeństwa, sprzyjającej oszczędzaniu energii, zużycie energii w przeliczeniu na jednostkę krajowego produktu będzie się nadal zmniejszać i w 2010 roku zużycie powinno zmniejszyć się o ok. 25% w stosunku do 2000 r.

Osiągnięcie takiej redukcji zużycia energii będzie wymagało wprowadzenia mechanizmów pozwalających na uwzględnianie w cenach energii jej kosztów środowiskowych (opłaty produktowe od paliw, zróżnicowane w zależności od uciążliwości danego paliwa dla środowiska) oraz większego zaangażowania instytucji publicznych / przedsiębiorstw / mieszkańców w działania zmierzające do wprowadzania energooszczędnych technologii. Ograniczenie ogólnego zużycia energii (a więc zmniejszenie produkcji energii) przyniesie efekty w postaci zmniejszenia zużycia zasobów naturalnych, a także zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska.

Kierunki działań:

1. *Wprowadzanie energooszczędnych technologii i urządzeń w przemyśle oraz energetyce.*
2. *Zmniejszenie strat energii, zwłaszcza cieplnej w systemach przesyłowych, poprawa parametrów energetycznych budynków oraz podnoszenie sprawności wytwarzania energii.*

2.5.2 Wykorzystanie energii odnawialnej.

2.5.2.1. Stan wyjściowy.

Wykorzystanie energii odnawialnej w Unii Europejskiej, kształtuje się na poziomie 6 %. Do roku 2010 udział ten powinien wzrosnąć do przynajmniej 12 %. W Polsce przewiduje się, że w 2010 roku udział zużycia energii odnawialnej będzie na poziomie 7,5 %.

Potencjał energii wodnej jest ograniczony, ale niekorzystny.

Potencjał *energii słonecznej* jest równomiernie rozłożony na całym terenie i prawie że pokrywa się ze strefą korzystnych warunków wiatrowych. Średnie usłonecznienie wynosi ok. 600 godzin/rok, a nasłonecznienie ok. 900 kWh/m²/rok.

Również do wykorzystania jest energia z powierzchni ziemi olbrzymie zapasy energii geotermalnej znajdują się na głębokości ok. 100 km. Do wykorzystania jest energia biopaliw (biomasa, paliwa energetyczne).

2.5.2.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

Wzrost wykorzystania energii odnawialnej

2.5.2.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Rozwój wszystkich form uzyskiwania energii ze źródeł odnawialnych w celu uzyskania założonej proporcji w stosunku do innych źródeł.

Kierunki działań:

1. *Określenie potencjału technicznego i ekonomicznego energii odnawialnej i niekonwencjonalnej.*
2. *Uwzględnianie uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych przy lokalizacji farm energetyki wiatrowej.*
3. *Promowanie oraz popularyzacja najlepszych praktyk w dziedzinie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, w tym rozwiązań technologicznych, administracyjnych i finansowych.*
4. *Wsparcie projektów w zakresie budowy urządzeń i instalacji do produkcji i transportu energii wytwarzanej w oparciu o źródła odnawialne.*

2.5.3. Ochrona przed powodzią.

2.5.3.1. Stan wyjściowy.

Powiat gorzowski charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią hydrograficzną co jest wynikiem geograficznego położenia województwa na Nizinie Środkowoeuropejskiej, wzdłuż środkowego odcinka Odry.

Powiat gorzowski cały leży w zlewni Odry, a na długości 5 km wzdłuż Odry stanowi granicę polsko-niemiecką. Na terenie powiatu kończy bieg jej główny dopływ - Warta z Notecią i Drawą.

Duży wpływ na kształtowanie stosunków wodnych mają powodzie. Wezbrania na Odrze i jej dopływach mają źródła poza granicami województwa. Powodzie letnie na lubuskim odcinku

Odry i jej nizinnych dopływach mają przebieg powolny i długotrwały. Fale powodziowe zależą w dużym stopniu od gospodarki wodnej na zbiornikach zaporowych w Sudetach. Także przebieg wezbrania na rzece Warcie w znacznym stopniu jest regulowany poprzez zbiornik zaporowy Jeziorsko (woj. wielkopolskie).

System biernej ochrony przeciwpowodziowej (utrzymywany z budżetu Państwa) w województwie lubuskim tworzą wały, przepompownie i poldery zalewowe w dolinie Warty: Santok, Park Narodowy Ujście Warty, w dolinie Noteci: Trzebież – Drezdenko, Gościmiec).

Urządzenia te utrzymuje Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych.

Oceny stanu technicznego istniejących obwałowań wykazały, że w większości są one w złym stanie technicznym.

Główną przyczyną jest niedostateczne zagęszczenie gruntu podłoża wałów. Większość obwałowań została wykonana w okresie międzywojennym z zastosowaniem technologii, które nie gwarantowały uzyskania odpowiedniego do aktualnie określonych wymagań zagęszczenia gruntu w wale oraz przygotowania podłoża. Ponadto, po każdym wezbraniu powodziowym, w okresie kilkudziesięcioletniej eksploatacji obwałowania uległy systematycznemu osłabieniu.

Kolejną przyczyną zwiększonego zagrożenia powodziowego na obszarze powiatu gorzowskiego jest niewłaściwe zagospodarowanie dolin rzecznych – zasiedlenie, zalesianie, bądź rolnicze użytkowanie międzywali i polderów.

Poważnym problemem jest również zamulanie ujść rzecznych i obszarów położonych w dolnym biegu rzek, prawdopodobnie z powodu erozji w działach wodnych, czego przykładem jest rzeka Warta.

Dla bezpieczeństwa mieszkańców powiatu ważne jest obniżenie poziomu zagrożenia powodzią. Należy w pierwszej kolejności zadbać o:

- naprawę, odbudowę i modernizację urządzeń melioracji wodnych oraz urządzeń ochrony przeciwpowodziowej, poprawę stabilności obwałowań na odcinkach wysokiego ryzyka,
- przebudowę istniejących polderów i wykonywanie nowych,
- usunięcie zakrzewień i zadrzewień z trasy wody brzegowej,
- zwiększenie zdolności retencyjnej zlewni poprzez małą retencję zbiornikową, zalesienia, właściwe zabiegi agrotechniczne i melioracyjne.

Ograniczanie skutków wystąpienia powodzi należy także osiągać metodami nietechnicznymi, poprzez takie przygotowanie się do sytuacji ekstremalnych, aby w przypadku ich pojawienia się, wszystkie działania odpowiednich służb, instytucji, struktur zmilitaryzowanych i ludności, były szybkie, odpowiedzialne i o wysokim stopniu pewności. Należy zmienić filozofię i strategię postępowania, przechodząc z biernego oczekiwania na powódź, do aktywnego działania, gdy zagrożenie powodzią nie występuje. Dlatego też, niezwykle ważnym elementem ograniczenia skutków wystąpienia powodzi jest dobrze zorganizowana i aktywna osłona przeciwpowodziowa. Nowa strategia ma generalnie polegać na pozyskiwaniu jak największej ilości informacji o terenach, na których może wystąpić powódź. rzecznych, zagospodarowania przestrzennego i sposobu użytkowania obszarów zagrożonych, inwentaryzacji obiektów infrastruktury przeciwpowodziowej. Aby prawidłowo określić obszary zagrożone zalaniem i ściśle wyznaczyć zagrożone obiekty, niezbędne jest zastosowanie zaawansowanej techniki cyfrowej tj. sporządzenie cyfrowego modelu terenu oraz topograficznych map cyfrowych dolin rzecznych. Gromadzenie danych dotyczyć powinno przede wszystkim ukształtowania dolin.

2.5.3.2. *Cel średniookresowy do 2010 roku.*

<i>Zmniejszenie zagrożenia powodziowego</i>

2.5.3.3. *Kierunki działań do 2010 roku.*

Sprawy związane z ochroną przeciwpowodziową należy prowadzić z uwzględnieniem podziału obszaru na zlewnie (dorzecza). W ustawie Prawo wodne zagadnieniom tym została nadana odpowiednia ranga, a kompetencje w tym zakresie w aspekcie planowania działań przypadły:

- Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, który jest odpowiedzialny m.in. za przygotowanie projektu planu ochrony przeciwpowodziowej na obszarze państwa
- Dyrektorom regionalnych zarządów gospodarki wodnej, którzy są odpowiedzialni za opracowanie projektów planów ochrony przeciwpowodziowej w regionie wodnym.

W Regionalnych Zarządach Gospodarki Wodnej powstaną ośrodki koordynacyjno-informacyjne, których zadaniem będzie wspomaganie koordynowania działań związanych z ochroną przed powodzią oraz suszą w regionie wodnym, za co odpowiedzialny jest dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej.

W świetle oceny dotychczasowych szkód powodziowych i uwarunkowań miejscowych, niezbędnym jest uszczegółowienie granic obszarów wyłączanych spod zabudowy w gminach, a następnie **wprowadzenie ich do ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** i studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Najważniejsze obszary zagrożenia powodziowego zostały wyznaczone przez zasięg powodzi przez zasięg wody stuletniej i są zlokalizowane w dolinach Odry, Warty i Noteci. Zjawiska powodziowe mogą występować również na mniejszych rzekach, ale ich potencjalny zasięg sprowadza je do rangi problemów lokalnych.

W zasięgu zagrożenia powodziowego wyróżniono obszary międzywałami nie chronione wałami przed zalewem. Przewiduje się na nich prace odnowy i modernizacji regulacji koryta, przywracanie użytków zielonych, wycinanie lasów i zarośli łęgowych, odnawianie i konserwację systemów melioracyjnych, budowę mostów o odpowiednich parametrach, a także likwidację niektórych odcinków starych obwałowań i zastąpienie ich nowymi o zmienionej lokalizacji, odbudowę wałów zniszczonych i modernizację istniejących.

Na obszarach chronionych wałami przewidziano:

- zakaz lokalizacji nowej zabudowy z wyjątkiem plombowych uzupełnień w obrębie obszarów już zabudowanych,
- budowę kanałów ulgi do odprowadzania wód powodziowych wyposażonych w odpowiednie śluzy i przelewy (lokalizacja na rycinie).

Na terenach zalewowych i chronionych wałami istnieją obiekty przyrodnicze i kulturowe podlegające ochronie konserwatorskiej i stanowiące walor dla turystyki i wypoczynku. Formy ochrony tych obiektów, jak również sposób wykorzystania i zagospodarowania turystycznego muszą być przedmiotem uzgodnień z udziałem odpowiednich służb konserwatorskich i odpowiedzialnych za ochronę przeciwpowodziową.

Wymienione podstawowe elementy systemu ochrony przeciwpowodziowej będą uzupełniane działaniami na rzecz zwiększania retencji w zlewni w postaci systemu zbiorników małej retencji.

Kształtowanie wojewódzkiego systemu ochrony przeciwpowodziowej nie jest jeszcze procesem zakończonym. Występuje możliwość jego korygowania w szczegółach dotyczących poszczególnych jego elementów. Proces ten postępuje w koordynacji międzyregionalnej i międzynarodowej. Większość jego elementów powinna zostać zrealizowana w ramach rządowego "Programu dla Odry 2006". "Studium zagospodarowania przestrzennego Pasma Odry w województwie lubuskim" sprecyzowało zalecenia do realizacji w planach zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin.

Kierunki działań:

1. *Ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego terenów zalewowych.*
2. *Naprawa, odbudowa i modernizację urządzeń melioracji wodnych oraz urządzeń ochrony przeciwpowodziowej, poprawa stabilności obwałowań na odcinkach wysokiego ryzyka.*
3. *Zwiększenie przepustowości sekcji mostowych obwałowań.*
4. *Przebudowa istniejących polderów i wykonanie nowych.*
5. *Zwiększenie zdolności retencyjnej zlewni poprzez małą retencję zbiornikową, zalesienia, właściwe zabiegi agrotechniczne i melioracyjne.*
6. *Wdrażanie Programu "Odra 2006".*

2.6. Zagadnienia systemowe.

2.6.1. Włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych.

Efektywność działań na rzecz poprawy stanu środowiska, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody oraz zrównoważonego wykorzystania surowców, w coraz większym stopniu zależy od zharmonizowania celów rozwoju gospodarczego i społecznego z celami ochrony środowiska. Oznacza to potrzebę włączenia aspektów ekologicznych do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach gospodarowania, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zarząd województwa odpowiedzialny za przygotowanie polityk sektorowych powinien zadbać o integrację rozwoju danej dziedziny z ochroną środowiska. Dotyczy to energetyki i przemysłu, transportu, gospodarki komunalnej i budownictwa, rolnictwa, leśnictwa, turystyki i innych dziedzin działalności, które to dziedziny bezpośrednio lub pośrednio oddziałują na środowisko (generowanie zanieczyszczeń i/lub szkodliwych oddziaływań fizycznych, korzystanie z zasobów środowiska).

Ustawa Prawo ochrony środowiska daje instrument wspierający lub wymuszający ekologizację polityk sektorowych - w postaci strategicznych ocen ich oddziaływania na środowisko. Oceny te muszą być wykonywane przede wszystkim dla polityk i programów wymaganych ustawowo.

Kierunki działań:

1. *Wprowadzenie do wszystkich programów sektorowych zagadnień ochrony środowiska*
2. *Zawarcie w każdym przetargu ogłaszającym przez administrację publiczną wymogów ekologicznych*

2.6.2. Przyszłościowy rozwój powiatu w aspekcie ochrony środowiska.

2.6.2.1. System transportowy.

Stan wyjściowy.

Jako mocne strony systemu transportowego powiatu określone w Strategii rozwoju województwa należy wymienić: gęstą sieć drogową, przystosowanie nawierzchni dróg krajowych i 40% innych do zwiększonych obciążeń, przebieg trasy magistrali kolejowych.

Jako słabe strony określono niskie parametry techniczne dróg, znacznie odbiegające od norm unijnych, brak obwodnic większych miast, brak mostów umożliwiających zwiększenie liczby przejść granicznych, zły stan techniczny sieci kolejowej.

W powiecie gorzowskim system komunikacji drogowej ma układ, korzystny dla komunikacji w obrębie powiatu i poza jego obszarem. Największe zalety to prosty przebieg tras (o wyraźnym układzie poprzecznym) i bezpośrednie skomunikowanie pomiędzy największymi miastami województwa - Gorzowem Wielkopolskim i Zieloną Górą, a także wieloma dużymi miejscowościami, w tym miastami powiatowymi takimi jak Strzelce Krajeńskie, Międzyrzecz, Skwierzyna, Kostrzyn n/O. Ważną rolę odgrywają również dogodnie połączenia z innymi miastami wojewódzkimi m.in. Szczecinem, Poznaniem, Wrocławiem, Warszawą, a także z drogowym przejściem granicznym w Kostrzynie n/O. Główną osią komunikacji w obrębie województwa jest droga krajowa nr 3 biegnąca ze Szczecina do przejścia granicznego w Jakuszycach w województwie dolnośląskim, a następnie do Trutnova w Republice Czeskiej. W obrębie województwa lubuskiego łączy ze sobą wspomniane wcześniej Gorzów Wielkopolski i Zieloną Górę oraz mniejsze miasta – Skwierzynę, Międzyrzecz, Świebodzin, Sulechów i Nową Sól. Jest to jednocześnie główny i jedyny większy szlak komunikacji pomiędzy północną i południową częścią regionu.

Komunikacja wschód-zachód opiera się o drogę krajową nr 22 z Kostrzyna do Gdańska.

Główne zagrożenia środowiska z tytułu systemu transportowego.

- Emisja spalin.
- Emisja hałasu.
- Degradacja walorów przyrodniczych i krajobrazowych, w tym fragmentacja korytarzy ekologicznych.
- Nadzwyczajne zagrożenia środowiska.
- Wzrost zagrożenia powodzią.

Cel ekologiczny rozwoju systemu transportowego do 2010 roku.

Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej powiatu poprzez optymalne wykorzystanie istniejącej infrastruktury, modernizację i rozbudowę urządzeń i tras komunikacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań zmniejszających lub eliminujących szkodliwy wpływ transportu na środowisko.

Kierunki rozwoju systemu transportowego do 2010 roku.

Kierunki rozwoju systemu transportowego w powiecie gorzowskim zostały zdefiniowane w *Strategii rozwoju województwa lubuskiego i Planie Zagospodarowania Przestrzennego województwa lubuskiego*. Kierunki te mają bezpośredni związek ze zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń do powietrza i eliminacją uciążliwości transportu drogowego dla otoczenia. Są to:

- **Udrożnienie systemu drogowego** (budowa obwodnic miast w ciągach najważniejszych dróg, likwidacja tzw. "wąskich gardeł").
Najbardziej newralgicznymi miejscami są miejscowości, przez które przechodzą drogi krajowe i wojewódzkie a zwarta zabudowa miejska uniemożliwia prace modernizacyjne na tych drogach. W pierwszej kolejności (w perspektywie do 2010 roku) powinna być wybudowana obwodnica: **Gorzowa Wlkp.**, (miasta leżące na trasie przyszłej autostrady A-3), **Żagania** (w ciągu drogi krajowej nr 22).
Niezbędna jest także budowa obwodnic miejscowości położonych na sieci pozostałych dróg krajowych i wojewódzkich, istotnych dla połączeń krajowych i międzynarodowych, tj.: w ciągu drogi krajowej nr 22 (Kostrzyna, Słońska, Lemierzyc, Bolemina, Gorzowa Wlkp., Strzelec Krajeńskich).
- **Budowa nowych i modernizacja istniejących dróg** o parametrach dostosowanych do wymogów UE zwiększy atrakcyjność komunikacyjną regionu i przyczyni się do zmniejszenia uciążliwości związanych z emisją zanieczyszczeń i hałasu. W powiecie gorzowskim, w ramach programu (opracowanego w MTiGM) dostosowania sieci dróg krajowych o międzynarodowym znaczeniu do standardów unijnych, planuje się do roku 2010 wzmocnienie nawierzchni i remonty na drodze krajowej nr 3, by w 2015 roku uzyskać jednojezdniową drogę ekspresową po śladzie przyszłej autostrady A-3. Planowana jest ponad to modernizacja ciągów drogi dojazdowej do przejść granicznych - Kostrzyn - Gorzów Wlkp. Modernizowane będą również drogi łączące Gorzów Wlkp. z Berlinem (134km).
- **Zwiększenie roli kolei i rzeki Odry w systemie transportowym; tworzenie warunków rozwoju form transportu przyjaznych środowisku.** Warunkiem zwiększenia udziału transportu kolejowego w przewozach jest modernizacja (przystosowania do jazdy z prędkością 160 km/ godz.), w pierwszej kolejności, linii włączonych w sieć międzynarodowych linii kolejowych AGC i AGTC przebiegających przez teren powiatu gorzowskiego (E-20, CE - 59, C 59/1). Ponadto, poza działaniami inwestycyjnymi, zmiany organizacyjno - prawne mogą pozytywnie skutkować zwiększeniem udziału kolei w przewozach pasażerskich.
Warunkiem zwiększenia roli transportu wodnego jest modernizacja portu rzecznoego Kostrzyn n/O.
- **Wykorzystanie warunków do rozwoju transportu lotniczego** przyczyni się do zapewnienia przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu. Planuje się budowę nowego lotniska pod Gorzowem Wlkp., które będzie wykorzystywane do celów turystycznych, sportowych i ochrony środowiska.

Kierunki działań minimalizujących zagrożenia z tytułu rozwoju systemu transportowego.

- Zwiększenie płynności i przepustowości sieci drogowej.
- Podwyższenie standardów technicznych infrastruktury drogowej.

- Przestrzeganie zasad kwalifikacji pojazdów do ruchu drogowego.
- Rozwój transportu kolejowego, lotniczego, wodnego, tramwajowego.
- Działania techniczne zabezpieczające mieszkańców przed nadmiernym hałasem (budowa ekranów akustycznych, okien dźwiękoszczelnych).
- Edukacja ekologiczna mieszkańców.

2.6.2.2. Turystyka i rekreacja.

2.6.2.3. Stan wyjściowy.

Powiat gorzowski ze względu na różnorodność przyrodniczo-krajobrazową i liczne zabytki architektury jest jak całe województwo predysponowany do rozwoju turystyki i rekreacji. Obok licznych wzgórz morenowych, wielu jezior, rezerwatów przyrody, znajdują się tu ciekawe zabytki architektury. W Świerkocinie warto odwiedzić park dzikich zwierząt.

Wszelkie atrakcje przyrodniczo - krajobrazowe stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju różnorodnych form turystyki: turystyki pieszej, rowerowej, windsurfingu, żeglarstwa, kajakarstwa, wędkarstwa, myślistwa. Lasy są atrakcyjnym miejscem dla grzybiarzy i zbieraczy runa leśnego. Zaplecze dla rozwoju różnych form turystyki i rekreacji stanowi ciągle rozwijana sieć szlaków turystycznych: pieszych, wodnych, rowerowych. Brak jest jednak zagospodarowanego zaplecza dla odpoczynku mieszkańców nad wodą.

Szansę dla regionu stanowi położenie przygraniczne, bliskość granicy zachodniej i otwarcie na ruch turystyczny z Niemiec.

Atrakcyjność turystyczną Lubuskiego zwiększają corocznie odbywające się na ziemi lubuskiej imprezy i wydarzenia kulturalne. Wielkim zainteresowaniem cieszą się coroczne Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich "Romane Dyvesa" w Gorzowie Wielkopolskim, ściągające w lipcu zespoły Romów z całej niemal Europy.

Od kilku lat coraz bardziej na terenie powiatu rozwija się agroturystyka.

Mimo tak interesującej oferty dla odwiedzających powiat gorzowski ciągle wymaga rozwoju szeroko rozumianej infrastruktury turystycznej.

Główne zagrożenia środowiska z tytułu turystyki i rekreacji.

- infrastruktura techniczna nie spełniająca wymogów ochrony środowiska,
- wzrastająca liczba turystów szczególnie zmotoryzowanych,
- zaśmiecanie i dewastacja miejsc cennych przyrodniczo,
- "dzikie zagospodarowywanie" miejsc o dużych walorach przyrodniczych,

Cel ekologiczny rozwoju turystyki i rekreacji do 2010 roku.

Rozwój turystyki i rekreacji poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych powiatu zgodnie z zasadami ochrony środowiska

Kierunki rozwoju turystyki i rekreacji do 2010 roku.

Powszechność występowania korzystnych warunków do rozwoju turystyki uzasadniła wyróżnienie w "Strategii rozwoju powiatu gorzowskiego" obszarów o atrakcyjności turystycznej. Strefę taką wyróżniono jako obszar sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji pobytowej. Jest ona rozbudowana przestrzennie szczególnie w północnej części województwa

w obrębie młodoglacjalnych pojezierzy. Funkcję turystyczno - rekreacyjną należy w tej strefie traktować jako priorytetowy kierunek zagospodarowania przestrzennego. Należy tu wspierać inicjatywy gospodarcze w tym zakresie oraz wysiłki na rzecz dalszej poprawy stanu środowiska oraz ochrony jego walorów, w tym także harmonii krajobrazu z jego elementami kulturowymi.

Z analizy dokumentów strategicznych wynika, że powiat gorzowski, sektora turystyki i rekreacji uznaje za jeden z priorytetowych.. Z jednej strony turystyka i rekreacja stwarzają możliwość rozwoju gospodarczego i pozyskiwania dodatkowych dochodów, z drugiej jej obiekty naruszają harmonię krajobrazu będącego częścią dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dlatego bardzo ważne jest rozpatrzenie dalszych kierunków rozwoju turystyki i rekreacji w aspekcie ochrony środowiska.

Ze względu na różnorodność krajobrazu teren powiatu gorzowskiego predysponowany jest do rozwoju kilku funkcji w obrębie funkcji turystyczno-rekreacyjnej. Funkcje te ujęte są w strategiach rozwoju

Są to:

- turystyka kwalifikowana: rowerowa, konna, wodna, dla rozwoju której predysponowane są rozległe tereny leśne, tereny położone wzdłuż rzeki Warty i Noteci oraz tereny pojeziorne,
- agroturystyka mająca podstawy rozwoju szczególnie na obszarach pojeziornych, w pobliżu kompleksów leśnych,
- turystyka pobytowa oparta na wysokich walorach przyrodniczych i ciekawych zasobach kulturowych (wypoczynek pobytowy).

Warunkiem niezbędnym dla rozwoju tych funkcji będzie poprawa jakościowej oferty turystycznej, polegająca na:

- rozbudowie i modernizacji infrastruktury ośrodków wypoczynkowych,
- uporządkowaniu stanu sanitarnego ośrodków wypoczynkowych oraz punktów obsługi turystycznej,
- rozbudowaniu i modernizacji systemu odprowadzania ścieków,
- uporządkowaniu gospodarki odpadami,
- zwiększeniu dostępności komunikacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę dróg.

Rozwój turystyki przyjaznej środowisku.

Atrakcyjność przyrodnicza wielu terenów stwarza możliwości dla rozwoju turystyki przyjaznej środowisku lub turystyki harmonijnej (z zasobami środowiska), czyli ekoturystyki. Korzystne ekologicznie i ekonomicznie będzie lokalizowanie obiektów turystycznych w powiązaniu z osadnictwem wiejskim oraz przeznaczenie na cele turystyczne budynków spełniających dotychczas inne funkcje. Na terenach wiejskich coraz większe znaczenie będzie miała agroturystyka, stwarzająca możliwość aktywizacji gospodarczej wsi i równocześnie stanowiąca jedną z atrakcyjnych form turystyki. Rozwój agroturystyki stanowić będzie alternatywę prezentacji godnych uwagi obszarów rolnych i zasobów przyrodniczych (za *Strategią zrównoważonego rozwoju powiatu gorzowskiego*).

Rozwój i poprawa infrastruktury towarzyszącej turystyce.

Dobra jakość systemów infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej warunkuje zmniejszenie negatywnego oddziaływania turystyki i rekreacji na środowisko. Najważniejsza będzie

rozbudowa infrastruktury technicznej: kanalizacji, oczyszczalni ścieków, zagospodarowanie odpadów stałych.

Niezbędna będzie reorganizacja istniejącej częściowo bazy turystycznej, która zapewni optymalne wykorzystanie walorów rekreacyjnych przy jednoczesnym zachowaniu równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym.

Nowe obiekty mogą powstawać w miejscach selektywnie wybranych, odpowiednio przygotowanych charakteryzujących się wysokim standardem uzbrojenia. Ważne będzie przystosowanie budownictwa do wymagań architektonicznych, wynikających z planów zagospodarowania przestrzennego, istniejącej zabudowy i warunków krajobrazowych.

Ważnym zadaniem będzie zagospodarowanie terenów wokół ośrodków wypoczynkowych: utwardzenie dróg dojazdowych, odpowiednie zlokalizowanie parkingów zarówno przed ośrodkami jak i leśnych, oznakowanie miejsc do uprawiania aktywnego wypoczynku itp.

Dalszy rozwój turystyki kwalifikowanej.

Różnorodność przyrodnicza sprawia, że jest to obszar rozwojowy dla wielu form turystyki kwalifikowanej. Ważna będzie dokładna analiza istniejącego zaplecza, możliwości, zainteresowań turystów i sprecyzowanie rodzajów rozwijanej turystyki.

W związku z rosnącym zainteresowaniem turystyką aktywną niezbędne stanie się wyznaczenie kolejnych szlaków turystycznych, szczególnie dla turystyki rowerowej, konnej i wodnej. Szlaki te będą wymagały właściwego zagospodarowania: wyznaczenia miejsc odpoczynku i biwakowania, oznakowania itp. Konieczna będzie analiza wpływu intensywnego uprawiania turystyki na środowisko przyrodnicze (np. uprawiania turystyki rowerowej na zwiększenie erozji itp.) oraz sposobów minimalizowania skutków.

Teren powiatu daje również perspektywy dla rozwoju turystyki łowieckiej - partnerami będą nadleśnictwa i posiadana przez nie baza noclegowa oraz turystyki korzystającej ze specjalistycznych walorów środowiska np. birdwatching – obserwacje ptaków, rozwijający się w Ujściu Warty.

Przystosowanie szlaków turystycznych do funkcji edukacyjnych.

Na obszarze powiatu gorzowskiego istnieją liczne szlaki turystyczne. Są to szlaki turystyki pieszej, wodnej, rowerowej. Przebiegają one głównie przez tereny najatrakcyjniejsze przyrodniczo i krajobrazowo, cechujące się dużą wrażliwością środowiska. Ze strategii rozwoju poszczególnych gmin wynika, że w najbliższych latach będzie wzrastała liczba szlaków turystycznych i odwiedzających je turystów. Zatem bardzo ważne stanie się ich prawidłowe funkcjonowanie. Oznakowanie szlaków i atrakcji turystycznych wg standardów unijnych jest jednym z głównych kierunków działań ujętych w Strategii rozwoju powiatu gorzowskiego. Ich przebieg powinien być przystosowany również do pełnienia funkcji dydaktycznych i uzupełniony o takie elementy infrastruktury jak: tablice informacyjne (plany sytuacyjne, informacje porządkowe, informacje o walorach przyrodniczych), ławki, kosze na śmieci, toalety. Również szlaki wodne występujące na licznych rzekach i jeziorach województwa (Odra, Warta, Noteci), zaopatrzone w podstawowe elementy edukacji przyrodniczej (informacje o roślinności przybrzeżnej, występujących gatunkach fauny i flory) i infrastruktury mogą pełnić rolę przyrodniczo-dydaktyczną. Szeroki dostęp do tak przygotowanych szlaków turystycznych wpłynie na poprawę stanu środowiska szczególnie wzdłuż ich przebiegu, zmniejszenie zanieczyszczenia stref brzegowych jak również na wzrost świadomości ekologicznej turystów.

Rozwój funkcji rekreacyjnych w miastach województwa.

Rozwój rekreacji w miastach i granicach powiatu powinien przebiegać w takim kierunku, aby każdy z mieszkańców mógł odnaleźć odpowiadające mu warunki i formy wypoczynku o odpowiednim standardzie. Atrakcyjność przyrodniczo-rekreacyjną miast położenie wzdłuż rzek. W perspektywie do 2010 roku spowoduje to wzrost liczby obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej tj. przystanie, stacje wodne i inne elementy towarzyszące.

W celu zwiększenia dostępności do rzek oraz poprawy warunków spacerowych wskazane będzie łączenie miejskich terenów przyrodniczych z otaczającymi miasto terenami biologicznie czynnymi. Dotyczy to m.in. Gorzowa Wlkp. położonego nad Wartą, Kostrzyna nad Odram i Wartą. Wzdłuż rzek wskazane jest kształtowanie reprezentacyjnych promenad i ciągów pieszo-rowerowych. Powinny powstać równoleżnikowe ciągi terenów otwartych, bogatych i różnorodnych przyrodniczo, tworzących ciągłość komunikacyjną dla ruchu pieszego i rowerowego, wyposażone w obiekty rekreacji.

Stale wzrastała będzie rola leśnych obszarów pełniących funkcje rekreacyjne i wypoczynkowe. Istotne będzie odpowiednie przygotowanie tych obszarów do zwiększonej liczby odwiedzających.

Kierunki działań minimalizujących zagrożenia z tytułu rozwoju turystyki i rekreacji.

- *przestrzeganie wymagań ochrony środowiska w odniesieniu do nowo powstających obiektów turystycznych i rekreacyjnych,*
- *selektywny dostęp do terenów cennych przyrodniczo, w tym ochrona cennych terenów przed przeinwestowaniem (jez. Marwicko i Wielkie),*
- *ograniczenie rekreacyjnego wykorzystania terenów o dużych walorach przyrodniczych,*
- *odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego eliminujące dzikie zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo,*
- *właściwa "eksploatacja" szlaków turystycznych głównie rowerowych i konnych,*
- *edukacja ekologiczna mieszkańców.*

2.6.2.4. Rolnictwo i rozwój terenów wiejskich.

2.6.2.5. Stan wyjściowy.

Udział użytków rolnych w powierzchni powiatu wynosi ... % (2002) najniższy w Polsce.

Warunki rozwoju rolnictwa i produkcji rolnej na Ziemi Lubuskiej należą do trudnych, ponieważ użytki rolne zajmują gleby o najniższej jakości w kraju, utworzone na piaskach, charakteryzujące się kwaśnym odczynem, niedostatecznymi możliwościami retencji wody i niskim udziałem składników pokarmowych. Korzystna jest natomiast długość okresu wegetacyjnego, pow. 210 dni (najdłuższa w kraju), co powinno być uwzględniane przy wyborze specjalizacji gospodarstw rolniczych.

Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi dla województwa 62 pkt. i jest niższy od wskaźnika dla Polski.

W strukturze własnościowej użytkowania gruntów 47% stanowią gospodarstwa własności Skarbu Państwa (styczeń 2002). W użytkowaniu gruntów (niezależnie od własności) dominuje sektor prywatny (81,7%). Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie indywidualnym wynosi 10,8 ha, około 54% wszystkich gospodarstw stanowią gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha. Jedynie 2,4% gospodarstw ma powierzchnię powyżej 50 ha.

Obserwowany wzrost powierzchni odłogów i ugorów na gruntach ornych spowodowany jest niską opłacalnością produkcji, zwrotami dzierżawców i kłopotami ze zbytem. Ważnym zjawiskiem prowadzącym do spadku różnorodności biologicznej ekosystemów łąk i pastwisk

jest porzucanie ich użytkowania. Szczególnie dotyczy to dotychczas ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk.

Gospodarka rybacka na terenie powiatu gorzowskiego prowadzona jest na wodach płynących przez osoby uprawnione do rybactwa. Największym użytkownikiem jezior jest Zarząd Okręgu Polskiego Związku Wędkarskiego w Gorzowie Wlkp. Mniejsze powierzchnie użytkują spółki i gospodarstwa rybackie. Średnia wydajność ryb (sandacz, leszcz, płóc, tołpyga, amur, szczupak) z jednego hektara lustra wody wynosi w województwie około 25 – 34 kg.

Główne zagrożenia z tytułu rolnictwa:

- niska emisja,
- odpady komunalne, w tym odpady niebezpieczne,
- ścieki,
- zanieczyszczenia obszarowe,
- rozproszenie zabudowy skutkujące chaosem przestrzennym.

Cel ekologiczny rozwoju rolnictwa do 2010 roku.

Dostosowanie rolnictwa do warunków integracji z Unią Europejską z zachowaniem regionalnego charakteru produkcji rolniczej i optymalizacji struktury przestrzeni rolniczej zapewniającej zachowanie walorów środowiska i różnorodności biologicznej.

Kierunki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich do 2010 roku.

Kształtowanie ośrodków wiejskich i modernizacja sektora rolno-spożywczego jest jednym z głównych kierunków stwarzających możliwości rozwojowe gospodarstw rolnych. Strategia rozwoju obszarów wiejskich powinna polegać na ich wielofunkcyjnym rozwoju, którego podstawowym celem powinno być tworzenie nowych miejsc pracy, zarówno w sferze związanej z rolnictwem (usługi, agroturystyka) jak i pozarolniczej. Istotne znaczenie będzie miało wprowadzanie instrumentów finansowych i prawnych ochrony środowiska w rolnictwie (programy rolno-środowiskowe, zalesienia, systemy małej retencji, inwestycje dot. infrastruktury technicznej ochrony środowiska).

Rozwój rolnictwa na obszarze powiatu jest podporządkowany zasadom “średniookresowej strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich” z 1998 r. oraz “Spójnej polityce strukturalnej rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w perspektywie do 2006 r.”.

Ważnym elementem polityki rolnej będzie wdrażanie Krajowego Programu Rolno środowiskowego. Strategia rozwoju województwa lubuskiego zakłada następujące cele odnośnie rozwoju rolnictwa:

- aktywizację obszarów wiejskich, szczególnie obszarów popegeerowskich,
- modernizację obszarów wiejskich poprzez pomoc w zarządzaniu, tworzeniu nowych gospodarstw, przebranżowianiu,
- restrukturyzację towarowych gospodarstw rolnych i przetwórstwa żywności,
- poprawę jakości produktów rolnych i przetworzonej żywności.

Podobnie jak w całym kraju obserwowane będzie odchodzenie rolników do zajęć pozarolniczych i zmniejszanie udziału zatrudnienia w rolnictwie. Aktywizacja obszarów popegeerowskich.

Ośrodki wiejskie usytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie (Szczecina, Berlina, Poznania) będą ważnym obszarem ekspansji firm oferujących wysokiej jakości żywność. Przyczyni się to do zwiększenia natężenia powiązań gospodarczych i podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

Na terenach wiejskich będą powstawać małe i średnie przedsiębiorstwa wytwórcze i usługowe dając pracę osobom odchodzącym z rolnictwa. Tym bardziej, że mimo dobrze rozwiniętej bazy surowcowej brakuje przetwórstwa rolnego.

Poniżej wymieniono tendencje rozwojowe rolnictwa w kontekście ochrony środowiska. Są one zgodne z kierunkami rozwoju rolnictwa w regionie lubuskim zawartymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego:

- budowa i modernizacja urządzeń ograniczająca zagrożenia środowiska,
- zachowanie różnorodności biologicznej produkcji rolniczej,
- prowadzenie produkcji rolnej metodami ekologicznymi i racjonalizacja zużycia środków chemicznych.

Podniesienie poziomu wykształcenia rolników.

Strategia rozwoju powiatu kładzie nacisk na stworzenia warunków do uzyskiwania wykształcenia ponadgimnazjalnego i wyższego przez dzieci i młodzież ze środowisk wiejskich.

Podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców wsi będzie ważnym czynnikiem wspierającym rozwój nowoczesnego rolnictwa i przedsiębiorczości na terenach wiejskich, w szczególności na terenach po byłych PGR. Umożliwi również właściwe prowadzenie gospodarki rolnej zgodnej z Kodeksem Dobrych Praktyk Rolniczych (KDPR), co wiąże się z minimalizacją negatywnych wpływów produkcji rolnej na środowisko.

Rozwój infrastruktury technicznej.

Rozwój infrastruktury technicznej, głównie budowa kanalizacji, oczyszczalni ścieków, sieci wodociągowej, obiektów gospodarki odpadami będzie niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstw rolnych i poprawy życia mieszkańców obszarów wiejskich. Największe braki na terenie powiatu gorzowskiego dotyczą gospodarki ściekowej. Niecałe 30% gospodarstw wyposażone jest w urządzenia do oczyszczania ścieków (w tym podłączenie do kanalizacji). Dla zrealizowania niezbędnych inwestycji konieczne będzie wsparcie z funduszy unijnych i budżetowych. Ważną potrzebą jest systematyczna modernizacja i odbudowa systemów melioracji i podstawowych melioracji szczegółowych, która została zaniedbana na terenie całego województwa.

Rozwój infrastruktury spowoduje podniesienie poziomu życia mieszkańców jak również uczyni teren powiatu atrakcyjnym dla potencjalnych inwestorów i zwiększy możliwość wykorzystania obszarów wiejskich dla rozwoju turystyki, w tym agroturystyki. Równocześnie zmniejszone zostanie negatywne oddziaływanie na środowisko przy zachowaniu potencjału ekologicznego regionu.

Ochrona ekosystemów łąk i pastwisk wzdłuż głównych rzek.

Struktura własnościowa rolnictwa w Polsce i tradycyjne metody uprawy pozwoliły zachować złożone ekosystemy, które nie tylko są ostoją dla zwierząt i roślin, ale chronią przed powodzią. Są to przede wszystkim systemy dolin rzecznych, których naturalny stan należy przywracać i utrzymywać. W kolejnych latach polityka UE będzie skierowana m.in. na

naturalizację rzek, rozpatrywane są również możliwości dopłat dla rolników w zamian za wyłączenie części pól spod upraw.

Rozwój rolnictwa ekologicznego.

W najbliższych latach, z jednej strony zmniejszy się ilość małych tradycyjnych, rodzinnych gospodarstw rolnych, z drugiej strony wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa spowoduje, że coraz silniej popierane będzie rolnictwo ekologiczne dające szansę małym gospodarstwom rolnym. Atutem dla rozwoju rolnictwa ekologicznego na terenie powiatu jest niewielkie skażenie środowiska naturalnego, szczególnie gleb i dobre warunki do stosowania naturalnych metod produkcji. Rolnictwo ekologiczne, zwłaszcza połączone z turystyką może stać się szansą dla rolników Ziemi Lubuskiej. Należy wziąć pod uwagę, że rolnicy, którzy zdecydują się uprawiać rośliny i hodować zwierzęta w naturalny sposób, mogą liczyć na dopłaty państwowe i unijne.

Również właściciele gospodarstw rybackich coraz częściej będą decydowali się na prowadzenie hodowli ekologicznej. Wymuszają to nie tylko wymogi ochrony środowiska, ale także konieczność dostosowania do niektórych uregulowań unijnych.

Ważną stanie się wzajemna współpraca rolników, między sobą i konsumentami w produkcji i dystrybucji produktów rolnych. Rolnicy zajmujący się rolnictwem ekologicznym powinni tworzyć grupy producenckie, produkujące żywność o jednakowych parametrach. Aby wspomóc rozwój tej nowej formy rolnictwa, musi być zorganizowana sieć dystrybucji zdrowej żywności.

Po integracji z UE znikną bariery celne w handlu z państwami wspólnoty i polska zdrowa żywność będzie mogła łatwiej trafiać do państw UE. Poza tym po integracji certyfikaty dla polskiej żywności ekologicznej będą automatycznie uznawane w UE.

Zharmonizowanie rolnictwa ekologicznego z przyjaznym dla środowiska przetwórstwem będzie ważnym czynnikiem podnoszenia efektywności samego rolnictwa, poprzez pełniejsze wykorzystanie walorów ziemi, tworzenie miejsc pracy i aktywizację zawodową osób zamieszkałych na terenach wiejskich.

Lokalna baza surowców stanie się jednocześnie podstawą dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego.

Tworzenie gospodarstw specjalistycznych.

W świetle integracji Polski z Unią Europejską alternatywą dla tradycyjnych gospodarstw rolnych będą gospodarstwa specjalistyczne, specjalizujące się w jednej, wybranej i dostosowanej do warunków branży, np. gospodarstwa ogrodnicze, hodowlane itp.

Szansę dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw stwarza produkcja specjalnych roślin na cele energetyczne np. wierzby energetycznej, rzepaku. Dają one możliwość pozyskania biopaliw, wykorzystania mniej urodzajnych gleb oraz szerokiego wykorzystania produktów na cele przemysłowe.

Właściwe prowadzenie gospodarki rybackiej.

Zasady chowu, hodowli i połowu ryb w powierzchniowych wodach śródlądowych oraz zasady ich ochrony, określa ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym. W myśl tej ustawy – za chów ryb uważa się działania zmierzające do utrzymania i zwiększenia produkcji – za hodowlę uważa się chów połączony z doborem i selekcją w celu zachowania i poprawienia wartości użytkowej ryb.

Na terenie powiatu prowadzona jest gospodarka rybacka na jeziorach będących własnością Skarbu Państwa jak również na stawach hodowlanych przy nieruchomościach i gospodarstwach rolnych.

Stawy hodowlane, zarówno przepływowe dla drapieżników jak i napełniane sezonowo dla białej ryby wpływają na stan i jakość wód. Zarówno duży pobór wody na wiosnę w celu napełnienia stawu jak i jesienny zrzut wody, mogą prowadzić do zakłóceń ekosystemów. Dodatkowo woda spuszczana na jesień zanieczyszczona jest mułami i odchodami, co prowadzi do wzrostu fosforanów i ma negatywny wpływ na jakość wody. W przypadku stawów przepływowych czynnikiem mogącym ujemnie wpływać na jakość wód jest pokarm dla ryb. Używanie niewłaściwego z punktu widzenia ochrony środowiska pokarmu typu odpadki mięsne, preparaty może prowadzić do wzrostu ilości azotanów w wodzie.

Nadmierne użyczenie wody odchodami i moczem ryb oraz resztkami pokarmu może spowodować eutrofizację rzek i jezior. Koniecznym działaniem będzie kontrola przez właściwe służby ochrony środowiska przestrzegania przez właścicieli tuczarni ryb, wydanych pozwoleń wodno-prawnych.

Prowadzenie zrównoważonej gospodarki rybackiej wymaga wyznaczenia miejsc do budowy przepławek w miejscach gdzie migrację ryb utrudniają obiekty infrastruktury wodnej itp.

Ważne będzie również przestrzeganie przez użytkowników wód wymogów prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej określonych w pozwoleniach wodno-prawnych.

Jest to istotne ze względu na obserwowany w wielu rejonach kraju zanik ryb drapieżnych, co powoduje, że w jeziorach biomasę ryb stanowią licznie występujące gatunki, takie jak płoć, leszcz i karp, których około połowa ginie śmiercią naturalną dając dużą dawkę substancji organicznych sprzyjających procesom eutrofizacji.

2.6.2.6. Energetyka zawodowa i przemysł.

2.6.2.7. Stan wyjściowy.

Potrzeby energetyczne i grzewcze w powiecie gorzowskim zaspokajane są głównie przez kotłownie komunalne, przemysłowe i inne. Połowa z nich opalana jest węglem.

Na terenie powiatu gorzowskiego funkcjonuje 11 największych zakładów przemysłowych mających znaczący wpływ na środowisko.

Największy z nich to ARCTIK PAPER Kostrzyn S.A. ul. Fabryczna 1 w Kostrzynie. Kolejny to ICT Sp. z o.o. w Kostrzynie, ul. Włoska 3. również przedsiębiorstwo branży drzewnej znajduje się w Witnicy, ul. Świerczewskiego 12 – Przedsiębiorstwo Handlowo – Usługowe „DREWIT”, Sp. z o.o.

Kolejną branżą jest Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. w Warszawie, Kopalnia Ropy Naftowej „Jeninie” poszukująca ropy w m. Krzynka oraz Kopalina Ropy Naftowej „Lubiszyn” w m. Lubiszyn.

Ponadto do większych zakładów można zaliczyć Zakład Marciniak S.A. Zakład Produkcyjny w Kostrzynie, ul. Sportowa 2, zajmujący się produkcją z odzyskanych popiołów lotnych beton towarowy oraz galanterię betonową.

Jako ważny dla ochrony środowiska należy wymienić Przedsiębiorstwo Remontowo – Montażowe „REMBUD – ZREMB” Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp., ul. Fabryczna 12, zajmujący się m.in. usuwaniem elementów budowlanych usuwających azbest.

Ponadto na terenie powiatu działają cztery firmy mające wpływ na ochronę środowiska, posiadające siedzibę poza powiatem i województwem lubuskim.

Dwa z nich to zakłady zajmujące się usuwaniem elementów azbestowych.

Są to:

1. Przedsiębiorstwo Robót Termoizolacyjnych i Antykorozyjnych TERMOEXPORT w Warszawie, ul. Żurawia 24/7.
2. „Kastor” Tomasz Janiszewski w Lesznie Górnym, ul. Kolonia 19b/2.

Kolejne dwa zajmują się czyszczeniem instalacji przemysłowych, czyszczeniem zbiorników odbiorem substancji ropopochodnych i tłuszczowych.

Są to:

1. EKOS Poznań w Poznaniu, ul. Krańcowa 15.
2. AWAS – Serwis. Spółka z o.o. w Warszawie, ul. Egejska 1/34.

W branży spożywczej działają:

1. Przedsiębiorstwo Przemysłu Drobiarskiego w Gorzowie Wlkp., Z.P. w Boleminie.
2. Przedsiębiorstwo Handlowo – Produkcyjne „SANDROP” w Płomykowie.

W branży rolnej funkcjonują:

1. SHR w Wojcieszycach.
2. Zakład Doświadczalnej Hodowli i Aklimatyzacji Roślin „Małyszyn” w Małyszynie.
3. P.P.G.R., Zakład Remontowo – Budowlany w Baczynie.
4. Zakład Rolny w Lubnie.
5. Zakład Rolny w Marwicach.
6. Przedsiębiorstwo Rolno – Spożywcze „ROLWIT” w Witnicy.
7. Zakład Rolny „ROLWIT” w Witnicy.

Ponadto usługami zajmuje się:

1. Ośrodek Remontowo – Budowlany Lasów Państwowych w Łupowie.
2. Belowska, Migacz, „WODNIK” – statek w Kostrzynie n/O.
3. „TRANS”, ZPCHM. Gorzowski w Lipkach Wielkich.
4. POM w Witnicy.
5. Fabryki Mebli w Skwierzynie.
6. Zakład Produkcji Lekkiej Obudowy „Metalplast” w Witnicy.

Główne zagrożenia środowiska z tytułu rozwoju przemysłu.

- emisja zanieczyszczeń do powietrza,
- nadzwyczajne zagrożenia środowiska,
- degradacja powierzchni ziemi,
- emisja hałasu,
- zużywanie zasobów naturalnych,
- odprowadzanie ścieków,
- przerywanie ciągłości ekosystemów rzecznych (brak przepławek).

Cel ekologiczny rozwoju przemysłu do końca 2010 roku.

Restrukturyzacja istniejących zakładów przemysłowych oraz rozwój nowoczesnych innowacyjnych sektorów przemysłowych o zminimalizowanym wpływie na zdrowie ludzi i środowisko naturalne oraz tworzenie warunków do dalszego rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Kierunki rozwoju przemysłu i energetyki zawodowej do 2010 roku.

Restrukturyzacja istniejących zakładów.

Zaostrzenie wymogów ekologicznych i wzrost konkurencyjności rynku stawia zakłady przed koniecznością restrukturyzacji. Z punktu widzenia ochrony środowiska ważne będą wszystkie działania zmierzające do zminimalizowania wpływu przedsiębiorstwa na środowisko.

Jak wynika z analizy

Szereg zakładów podjęło już lub jest w trakcie podejmowania działań restrukturyzacyjnych. Kompleksowej modernizacji wymaga sektor energetyczny z bardzo dużym zużyciem paliw stałych – ponad 70% i złym stanem sieci elektroenergetycznej na wsi.

Oprócz usprawnień technicznych istotną rolę będą miały usprawnienia organizacyjne, które są trudniejsze, mniej wymierne w efektach choć bardzo ważne..

Dalszy rozwój przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, MSP.

W miarę rozwoju wyspecjalizowanego rolnictwa jak również rolnictwa ekologicznego w gminach o typowo rolniczym kierunku, istotny będzie rozwój przemysłu związanego z rolnictwem: przetwórstwo mięsa, mleka, zbóż, wytwarzanie pasz, przetwórstwo owoców i warzyw. Rynkiem zbytu dla tej branży przemysłu będą Gorzów Wlkp. jak również Berlin, Poznań, Szczecin i mniejsze miasta powiatu gorzowskiego.

Kolejnym, bardzo ważnym źródłem rozwoju przemysłu w powiecie jest lokalna baza surowcowa w postaci lasów. Przetwórstwo drewna to działalność prowadzona na szeroką skalę, jednak nie w pełni pokrywająca możliwości, jakie dają lokalne zasoby surowca. Różne profile działalności zakładów przemysłu drzewnego zaspokajają zapotrzebowanie na szeroki asortyment produktów drewnopochodnych, a jednocześnie stwarzają możliwości współpracy pomiędzy poszczególnymi placówkami na kolejnych etapach obróbki drewna. Daje to pełną możliwość dalszego rozwoju przemysłu drzewnego przy systematycznym zwiększaniu wydajności produkcji.

Zgodnie z trendami światowymi wspierany będzie rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza sektora drobnej wytwórczości i rzemiosła. Rzemiosło, powinno dostosować się do nowych potrzeb w tym do kooperacji z przedsiębiorstwami produkcyjnymi. Rozwój drobnej wytwórczości będzie szansą dla osób odchodzących z zakładów i rolnictwa w związku z ich restrukturyzacją. Na kierunek rozwoju MSP będzie wpływać przygraniczne położenie.

Istotny będzie rozwój tzw. „przemysłu czasu wolnego”. Specyfika obszaru powiatu gorzowskiego stwarza szansę rozwoju usług obejmujących turystykę, rekreację, usługi kulturalne, gastronomię.

Aktywność zakładów na rzecz ochrony środowiska.

Zakłady przemysłowe w coraz większym stopniu ponosić będą odpowiedzialność za ochronę środowiska. Zadania z tym związane nie będą ograniczać się do naprawy zaistniałych szkód i spełnienia wymogów zdefiniowanych w pozwoleniach na korzystanie ze środowiska, ale będą zmierzać do zapobiegania powstawaniu negatywnych oddziaływań i szkód w środowisku. Respektowanie zasady zrównoważonego rozwoju w przemyśle jest jednym z warunków skutecznej realizacji polityki ekologicznej państwa. Osiągnięcie celów polityki ekologicznej nie będzie możliwe bez aktywnego włączenia się przedsiębiorstw przy jednoczesnym zewnętrznym wsparciu finansowym i merytorycznym w spełnianiu obligatoryjnych wymagań. Jednym z koniecznych działań będzie dostosowanie się zakładów do tzw. zintegrowanych pozwoleń, obejmujących wszystkie elementy środowiska (zgodnie z Dyrektywą IPPC).

Istotne będzie podejmowanie przez przedsiębiorstwa dobrowolnych działań na rzecz środowiska jak również upowszechnienie systemów zarządzania środowiskowego.

W systemach zarządzania środowiskowego zwracana jest uwaga na:

- oszczędne korzystanie z surowców,
- stosowanie surowców ekologicznych,
- energochłonność i wodochłonność,
- prewencję odpadów,
- systemy rejestracji emisji i zużywanych surowców,
- efektywne procesy produkcyjne.

Cechą zarządzania środowiskowego jest włączenie środowiska i jego ochrony do celów strategicznych firmy i przypisanie tych zagadnień do kompetencji zarządu firmy. Idea ta jest realizowana poprzez wprowadzanie systemów zarządzania środowiskiem (systemy sformalizowane - np. normy ISO 14 000 EMAS, lub niesformalizowane - np. Program Czystszej Produkcji). Powinny być prowadzone działania inspirujące firmy do starań o wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego, wskazujące na niewątpliwe korzyści wynikające z jego wprowadzenia.

W późniejszym etapie należy poszukiwać sposobu jak włączyć system zarządzania środowiskowego w pozwolenia wydawane przez Wojewodę lub Starostę. Takie podejście jest zgodne z polityką Unii Europejskiej, która poleca systemy zarządzania środowiskowego jako wyraz własnej odpowiedzialności przemysłu za sprawy środowiskowe.

Wspomniane systemy zarządzania środowiskowego polecane są również dla zakładów gospodarki komunalnej oraz instytucji publicznych.

Współpraca.

W najbliższych latach wzrastać będzie rola współpracy między zakładami przemysłowymi a instytucjami rządowymi (Urzędem Wojewódzkim, WIOŚ). Umożliwi to zakładom przemysłowym podejmowanie działań opartych o ich większą dobrowolność i aktywność. Władze powiatu i województwa będą zachęcały zakłady do wdrażania systemów zarządzania środowiskiem a zakłady, które rozpoczną nad nimi pracę mogą oczekiwać wsparcia i bardziej elastycznego podejścia do zagadnień pozwoleń. Wsparcie będzie polegało na popieraniu starań tych zakładów przy ubieganiu się o pomoc finansową na realizację zadań ekologicznych z WFOŚiGW i NFOŚiGW, jednocześnie inwestycje te będą traktowane jako priorytety w zakresie ochrony środowiska.

Wiele zakładów to zakłady małe i średnie. Zakłady te będą obiektem większego zainteresowania, aby lepiej rozeznąć ich problemy i pomóc im w poszukiwaniu sposobów ich rozwiązania.

Kierunki działań minimalizujących zagrożenia:

- rozwój nowych sektorów przemysłu, przyjaznych środowisku,
- wprowadzanie systemów zarządzania środowiskiem,
- wprowadzanie technologii mało i bezodpadowych,
- właściwe gospodarowanie terenami przemysłowymi .

2.6.3. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska.

Istotnym wsparciem ochrony środowiska jest aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska prowadząca do tworzenia tzw. *zielonych miejsc pracy* (zwłaszcza w rolnictwie, turystyce, leśnictwie i ochronie przyrody, odnawialnych źródłach energii, wykorzystania odpadów), rozwoju produkcji urządzeń służących ochronie środowiska bądź produkcji towarów przyjaznych środowisku.

Proponuje się, aby powiatowe władze samorządowe przygotowały konkretny program tworzenia zielonych miejsc pracy.

Kierunki działań:

1. *Wspieranie powstawania tzw. zielonych miejsc pracy, w tym przygotowanie przez powiatowe władze samorządowe programu tworzenia zielonych miejsc pracy.*
2. *Promocja firm polskich produkujących urządzenia ochrony środowiska, zwłaszcza urządzeń wykorzystywanych w ochronie wód i powietrza oraz zagospodarowania odpadów.*

2.6.4. Edukacja ekologiczna.

2.6.4.1. Stan wyjściowy.

W powiecie gorzowskim realizowane są bardzo liczne formy edukacji ekologicznej podejmowane przez:

- WFOŚiGW w Zielonej Górze,
- jednostki oświaty: wyższe uczelnie, szkoły, przedszkola,
- władze samorządowe na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym, wydziały ochrony środowiska,
- WIOŚ w Zielonej Górze,
- licznie działające organizacje pozarządowe: Polski Klub Ekologiczny, Klub Przyrodników (KP), Liga Ochrony Przyrody (LOP), Polski Związek Wędkarski i Polski Związek Łowiecki,
- RDLP w Zielonej Górze, RDLP w Szczecinie, Nadleśnictwa,
- Centra i Ośrodki Edukacji Ekologicznej: RCEE w Zielonej Górze, Europejskie Towarzystwo Ekologiczne w Gorzowie Wlkp., Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w gm. Pszczew, Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich w Nadleśnictwie Lubsko, gm. Lubsko,

- Celowy Związek Gmin CZG – 12,
- Parki Narodowe i Krajobrazowe.

Działania w zakresie EE podejmowane przez jednostki samorządowe mają charakter działań stałych takich jak: dofinansowanie druku wydawnictw ekologicznych, organizacja akcji sprzątania świata, konferencji, szkoleń, konkursów o tematyce ekologicznej, współpraca z organizacjami pozarządowymi. Od 5 lat ma miejsce konkurs Ekologiczny "Przyjaźni środowisku", pod Honorowym Patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego. Obecną edycję konkursu organizuje Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych Stowarzyszenie Europa Nasz Dom w Tarnowie. Konkurs ma za zadanie wesprzeć i spopularyzować najlepsze działania podejmowane dla poprawy stanu środowiska naturalnego przez gminy i przedsiębiorstwa.

WIOŚ co roku wydaje informacje o stanie środowiska na terenie województwa lubuskiego, które przekazywane są wszystkim szkołom województwa, uczelniom wyższym, władzom lokalnym, organizacjom proekologicznym oraz zainteresowanym osobom i instytucjom. Pracownicy WIOŚ współpracują również z mediami uczestnicząc w audycjach radiowych i telewizyjnych mających na celu szerokie informowanie społeczeństwa nt. stanu czystości środowiska województwa lubuskiego.

Własny program edukacji ekologicznej realizowany jest przez działający. Celowego Związku Gmin CZG-12. Do działań organizowanych przez Związek z zakresu EE należą: akcje sprzątania, kampanie, konferencje, szkolenia i seminaria, organizacja konkursów, organizacja obozów, rajdów, wycieczek, organizacja wystaw, współpraca i wymiana informacji, zbiórka odpadów. Związek organizuje zielone szkoły i przedszkola, prowadzi działalność wydawniczą (gazetka CZG-12), rozpowszechnia ulotki informacyjne, plakaty dot. gospodarki odpadami itd.

W roku 1998 CZG-12 był inicjatorem wprowadzenia selektywnej zbiórki papieru i szkła na terenie 12 gmin. Był współorganizatorem szeregu imprez gminnych o przesłaniu proekologicznym (m.in. Dzień Ziemi, Dni Słubic, Dni Ośna, Dni Kostrzyna, wystawa "Jak uratować rzekę", udział w konkursie Fundacji Recal na zbieranie puszek aluminiowych, konkurs na najbardziej ekologiczną szkołę, kampania edukacyjna "Zielony autobus").

Ponadto gminy na terenie powiatu gorzowskiego należą do Celowego Związku MGZ – 6, który w chwili obecnej działa na płaszczyźnie edukacji ekologicznej, zbierania danych informacyjnych od gmin i ich promocji. Natomiast w zakresie odpadów stan zaawansowania związku w zakresie przyszłej organizacji gospodarki odpadami dopiero jest w fazie rozpoczęcia, praktycznie w fazie zerowej. Również nie posiada żadnej wiedzy na temat podstawowych danych (ilość, rodzaj, strumień odpadów, itp.) np. Zakład Utylizacji Odpadów w Gorzowie Wlkp. (wg oświadczenia Dyrektora Zakładu).

Mimo braku tych danych wykonano opracowanie w oparciu o dane gmin, MZK Kostrzyn, Zakład Ochrony Środowiska, zajmujący się gospodarką odpadami na wysypisku w Krześnicze, przewoźników. Wyczerpujące dane w miarę posiadanych możliwości uzyskano również CZG – 12.

Edukacja ekologiczna realizowana jest również przy udziale organizacji pozarządowych: Klubu Przyrodników (KP), LOP, PKE i in.

KP prowadzi działalność poznawczą, gromadząc dane o przyrodzie Polski Zachodniej, wydawniczą (kwartalnik naukowy "Przegląd Przyrodniczy", kwartalnik, kwartalny biuletyn "Bociek"), edukacyjną. Klub posiada swoją stację w Owczarach dysponującą salą dydaktyczną i biblioteką o charakterze przyrodniczym gdzie przez cały rok odbywają się zajęcia z zakresu edukacji przyrodniczej. Klub Przyrodników wydaje również czasopismo

lokalne Ekoregion Ujście Warty, którego celem jest wspieranie i popularyzacja ekorozwoju regionu Ujścia Warty, w rejonie Kostrzyna nad Odrą, Górzycy, Słońska i Witnicy.

Klub przyrodników bierze również udział w realizacji projektów z zakresu ochrony przyrody: „Aktywna ochrona mokradeł w Polsce zachodniej”, „Ostoje przyrody”, „Ochrona muraw kserotermicznych w dolinie Odry, Warty i Noteci” i in.

LOP w Gorzowie Wlkp. prowadzi działalność edukacyjno -informacyjną dot. ochrony krajobrazu, ochrony powietrza, ochrony przyrody, ochrona ptaków, zagospodarowanie odpadów itp. Organizacja ta prowadzi: konferencje, szkolenia i seminaria, organizacje konkursów, obozów, rajdów, wycieczek, wystaw, akcje sprzątania.

Edukacja ekologiczna prowadzona przez PKE dotyczy zarówno ochrony środowiska, gospodarki odpadami i podobnych zagadnień. Klub przeprowadza międzyszkolne konkursy ekologiczne, prelekcje, spotkania, szkolenia. Prowadzi również Punkt Informacji Ekologicznej dla Społeczeństwa. Główna siedziba lubuskiego okręgu PKE znajduje się w Nowej Soli.

Szeroko prowadzona na terenie powiatu edukacja szkolna i edukacja przyrodniczo-leśna realizowana jest przy udziale Lasów Państwowych: na ścieżkach edukacyjnych, w ośrodkach edukacji leśnej.

Również inne formy leśnej edukacji zintegrowanej realizują w powiecie gorzowskim Lasy Państwowe oferując szkołom:

- wykształconą w zakresie ochrony przyrody kadre,
- rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, pomniki przyrody, użytki ekologiczne,
- lokalne imprezy, konkursy, organizowane przez nadleśnictwa wspólnie ze szkołami,
- akcję prewencyjno-edukacyjną pn. "Wiosna bez płomieni", i in.

Realizacji wymienianych zadań służą dobrze wyposażone centra i ośrodki edukacyjne.

Są to:

- Punkt Informacji Ekologicznej dla Społeczeństwa przy Okręgu Lubuskim PKE ,
- Centrum Edukacji Ekologicznej przy Celowym Związku Gmin CZG-12,
- Ośrodek Edukacyjny w Chyrzynie (Park Krajobrazowy "Ujście Warty"),
- Europejskie Towarzystwo Ekologiczne w Gorzowie Wlkp.

Funkcję RCEE dla województwa lubuskiego pełni Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze. W założeniach programowych RCEE znajduje się:

- Powszechna edukacja ekologiczna związana z systemem oświaty:
 - szkolenie nauczycieli prowadzących zajęcia w zakresie edukacji ekologicznej,
 - współpraca i pomoc w opracowaniu i realizacji programów z zakresu edukacji ekologicznej,
 - rozwijanie różnorodnych form pozalekcyjnych w zakresie edukacji ekologicznej.
- Krzewienie wiedzy ekologicznej w społeczeństwie ludzi dorosłych:
 - włączanie prasy, radia i telewizji w propagowanie tematyki ekologicznej,

- informowanie opinii publicznej o stanie i zagrożeniach środowiska oraz sposobach przeciwdziałania negatywnym zjawiskom,
- organizowanie powszechnych pro środowiskowych działań społecznych oraz promocji zdrowego stylu życia.
- Doskonalenie specjalistów z dziedziny ochrony środowiska oraz podnoszenie świadomości ekologicznej kadry kierowniczej w szkolnictwie, administracji i gospodarce.
- Stworzenie bazy materialno - dydaktycznej dla potrzeb edukacji ekologicznej:
 - rozwój sieci ośrodków edukacji ekologicznej,
 - prowadzenie punktów sprzedaży książek, i innych materiałów pomocniczych,
 - organizacja konkursów i innych imprez mających włączyć społeczeństwo lokalne w działania proekologiczne,
 - gromadzenie zbiorów bibliotecznych w postaci książek, czasopism i kaset video.

Edukacja ekologiczna realizowana jest również w szkołach województwa lubuskiego, zarówno na poziomie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego jak i szkolnictwa wyższego.

2.6.4.2. Cel średniookresowy do 2010 roku.

Podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców warunkuje Polsce miejsce w zjednoczonej Europie. "Edukacja ekologiczna kształtuje całościowy obraz relacji pomiędzy człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą. Ukazuje zależność człowieka od środowiska oraz uczy odpowiedzialności za zmiany dokonywane w środowisku naturalnym"(za NSEE). Mając na uwadze rozwój świadomości ekologicznej mieszkańców województwa lubuskiego, cel do 2010 roku sformułowano za Deklaracją Tbiliską, przyjętą przez Międzynarodową Konferencję UNESCO i UNEP w Tbilisi w 1977 roku.

Wykształcenie nawyków kultury ekologicznej oraz poczucia odpowiedzialności mieszkańców powiatu gorzowskiego za stan i ochronę środowiska.

Cel ten wpisuje się w podstawowe cele sformułowane w Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej. Istotne jest, aby został on osiągnięty zarówno wśród młodego pokolenia, jak i u ludzi dorosłych.

2.6.4.3. Kierunki działań do 2010 roku.

Strategię realizacji ogólnego celu zogniskowano wokół zagadnień:

- edukacja ekologiczna w szkolnictwie,
- edukacja ekologiczna dorosłych.

Edukacja ekologiczna w formalnym systemie kształcenia.

Kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży jest ważnym zadaniem realizowanym w formalnym systemie kształcenia obejmującym wychowanie przedszkolne, szkolnictwo podstawowe i ponadpodstawowe oraz szkolnictwo wyższe.

Rozporządzenie MEN z dn. 15.02. 1999 dotyczące podstawy programowej kształcenia ogólnego określa podstawowe zadania szkoły w zakresie nauczania, umiejętności i pracy wychowawczej uwzględniając w nich działania mające na celu wzrost świadomości ekologicznej uczniów. Rozporządzenie to wprowadza również obok przedmiotów i bloków przedmiotowych realizację ścieżki między przedmiotowej. Wymóg ten do 2003 roku obejmował tylko szkoły podstawowe i gimnazja, od 2003 roku objął również szkoły średnie. Jedną ze ścieżek interdyscyplinarnych jest edukacja ekologiczna. Tematyka ekologiczna stanowi element wielu przedmiotów a jej właściwa realizacja zależy przede wszystkim od zaangażowania nauczycieli, od ich znajomości najważniejszych problemów z zakresu ochrony środowiska województwa lubuskiego.

Ważnym zadaniem jest wprowadzanie do programów szkolnych zagadnień związanych z edukacją ekologiczną szczególnie dotyczącą tych problemów, które w danej gminie, mieście czy powiecie są najistotniejsze, np. stosowanie ekologicznych źródeł energii, selektywna zbiórka odpadów, właściwa gospodarka wodno-ściekowa itp.

Stosowanie przez nauczycieli metod aktywizujących i poszukujących tj. burza mózgów, karty pracy, projekty; zajęcia terenowe oparte na bezpośrednim kontakcie ucznia z przedstawianą problematyką wykształci w uczniu umiejętność obserwacji, logicznego myślenia, kojarzenia, wyciągania wniosków. Zadaniem nauczyciela w szeroko pojętej edukacji ekologicznej jest:

- kształtowanie u ucznia postawy odpowiedzialności za stan środowiska,
- zachęcanie ucznia do prowadzenia własnych obserwacji, badań i analizy środowiska,
- kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów zgodnie z posiadaną wiedzą,
- umożliwienie dzieciom i młodzieży podejmowania praktycznych działań na rzecz ochrony środowiska w ich otoczeniu.

Nauczyciele podejmujący się realizacji zagadnień związanych z edukacją ekologiczną powinni zarówno współpracować ze sobą, jak i współpracować z instytucjami/ organizacjami wspierającymi ich działalność:

- Urząd Wojewódzki, Starostwa Powiatowe, Urzędy Miast i Gmin – organizowanie i współorganizowanie prelekcji, konkursów, lekcji, festynów, finansowanie nagród,
- Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli – doradztwo metodyczne, kursy, szkolenia, pokazowe lekcje,
- Centra i ośrodki edukacji ekologicznej – szkolenia, prelekcje, lekcje w terenie, doradztwo,
- Nadleśnictwa – organizacja zajęć terenowych, organizacja prelekcji, szkoleń, finansowanie nagród, wydawanie materiałów informacyjnych,
- POE – pomoc w organizowaniu warsztatów, happeningów, szkoleń,
- Europejski fundusz PHARE - pomoc uczniom w zdobyciu wiedzy i umiejętności a nauczycielom w przekazaniu ich w interesujący i skuteczny sposób, jednym z realizowanych projektów jest "Wzmacnianie edukacji ekologicznej w szkołach podstawowych i zawodowych w Polsce".

Kierunki działań:

1. *Zwiększenie udziału problematyki ekologicznej w szkolnych programach nauczania.*
2. *Aktywna edukacja ekologiczna młodzieży w formalnym systemie kształcenia.*
3. *Wspieranie działań edukacji szkolnej przez instytucje samorządowe i państwowe.*

Pozaszkolna edukacja ekologiczna.

Jednym z podstawowych warunków zrównoważonego rozwoju jest włączenie do udziału w nim całego społeczeństwa. Dlatego konieczna jest jak najbardziej wszechstronna edukacja ekologiczna skierowana do: osób dorosłych, różnych grup zawodowych (rolników, organizatorów turystyki, przemysłowców). Rozwijanie świadomości proekologicznej mieszkańców jest wpisane jako cel operacyjny w Strategii Rozwoju. Najlepszym i najefektywniejszym sposobem podniesienia świadomości ekologicznej osób dorosłych jest zaangażowanie mieszkańców w procesy decyzyjne. Wymaga to szerokiego informowania społeczeństwa o stanie środowiska, działaniach na rzecz jego ochrony, a także o możliwościach prawnych uczestniczenia mieszkańców w podejmowaniu decyzji mających wpływ na stan środowiska. Wśród wielu ważnych tematów edukacji ekologicznej znaczące miejsce należy przypisać edukacji w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi, ochrony powietrza atmosferycznego, oszczędności energii itp.

Szczególnie ważną rolę w edukacji ekologicznej mają organy samorządowe. Powinny one współdziałać przy opracowywaniu i realizacji lokalnych programów edukacji ekologicznej oraz z organizacjami, instytucjami, przedstawicielami zakładów pracy i społeczności lokalnych.

Nadal w licznych lasach rozwijana będzie edukacja leśna prowadzona przez pracowników Lasów Państwowych przy współdziałaniu jednostek samorządu terytorialnego, kół łowieckich itp.

Powiat gorzowski posiada szerokie możliwości dla rozwoju turystyki i rekreacji. Ponieważ niewłaściwie organizowana masowa turystyka i rekreacja negatywnie oddziałuje na środowisko, konieczne jest obejmowanie edukacją ekologiczną organizatorów turystyki i wypoczynku jak i osób korzystających z oferowanych usług oraz mieszkańców terenów cennych przyrodniczo.

Ważną kwestią jest edukacja w miejscu pracy, ponieważ większość czynnych zawodowo osób poprzez podejmowane decyzje, ma mniej lub bardziej bezpośredni wpływ na stan środowiska.

Nowym i ważnym wezwaniem dla edukacji jest zmieniająca się pozycja polskiego rolnictwa i wsi w procesie integracji z UE. Przemianom tym musi towarzyszyć zwiększenie świadomości ekologicznej rolników i zachowanie tradycji przyjaznego dla środowiska rolnictwa (np. poprzez wdrażanie Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych). Zdecydowanie największy wpływ na poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa mają media. Podkreślić należy, że istnieje ścisła zależność między wiedzą społeczeństwa z zakresu stanu środowiska i nastawieniem do działań na rzecz jego ochrony, a sposobem ukazywania problemów ekologicznych w mediach. Coraz większego znaczenia nabierają tematyczne programy publicystyczne, filmy popularnonaukowe o tematyce środowiskowej oraz reklama społeczna promująca działania przyjazne środowisku. Kontynuacja współpracy władz województwa, miast i powiatów, organizacji ekologicznych i centrów edukacji ekologicznej z regionalnymi mediami, powinna zaowocować cyklicznym ukazywaniem się artykułów, programów TV, audycji radiowych, w których przybliżałoby się mieszkańcom bieżące problemy i działania w województwie.

Efektom współpracy z telewizją lokalną mógłby być cykl programów informacyjnych, wywiadów z politykami, osobami zaangażowanymi w ochronę środowiska, filmów edukacyjnych.

Ze względu na możliwość wykorzystania komputerów coraz większe znaczenie będzie miała treść edukacyjna na stronach WWW oraz możliwość kontaktu i dyskusji z mieszkańcami drogą internetową.

Z uwagi na istniejące na terenie województwa ośrodki edukacyjne należałoby zwiększyć ich rolę edukacyjną poprzez poszerzenie działalności edukacyjnej i większy kontakt ze społeczeństwem.

Duże znaczenie w EE dorosłych mają działania pozaszkolne podejmowane przez uczniów i nauczycieli. Umożliwiają one włączenie do programu edukacji ekologicznej społeczności lokalnych, bez których poparcia żadne działania na rzecz ochrony środowiska nie powiodą się. Równocześnie wspólne działania dzieci i rodziców stwarzają szansę zmiany mentalności społeczeństwa i kształtowania świadomości proekologicznej.

Kierunki działań:

1. *Informowanie społeczeństwa nt. stanu środowiska w województwie i działań podejmowanych na rzecz jego ochrony.*
2. *Współdziałanie władz województwa z mediami w zakresie prezentacji stanu środowiska i działań podejmowanych na rzecz jego ochrony.*
3. *Prowadzenie działań w zakresie edukacji ekologicznej na terenach cennych przyrodniczo (ścieżki przyrodnicze i edukacyjne).*
4. *Tworzenie infrastruktury przyrodopoznawczej w Parkach Narodowych.*
5. *Realizacja treści ekologicznych przez środki masowego przekazu, instytucji kultury i wypoczynku.*
6. *Współpraca władz lokalnych ze szkołami, przedstawicielami środowiska naukowego, zakładami pracy i pozarządowymi organizacjami w celu efektywnego wykorzystania różnych form edukacji ekologicznej.*

Plan operacyjny na lata 2003 – 2006.

W formułowaniu planu operacyjnego, a więc listy przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w latach 2003 – 2006, uwzględniono kryteria wyboru przedstawione wyżej. Na liście znalazły się m.in. przedsięwzięcia:

- proponowane do finansowania ze środków UE na lata 2004 – 2006,
- ujęte w „Strategii rozwoju województwa lubuskiego” jako priorytetowe,
- wskazane w "Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego" jako istotne dla powiatu,
- wynikające z obowiązku ustawowego (dot. opracowania programów ochrony środowiska i planów gospodarki odpadami na poziomie gmin oraz w razie potrzeby, programów ochrony powietrza, programów ochrony przed hałasem),
- zawarte w Powiatowym Planie Gospodarki Odpadami,

Tabela 1. Zasoby wodne – przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006

GOSPODARKA ŚCIEKOWA – Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie z odprowadzeniem ścieków do Miejskiej Oczyszczalni Ścieków w Gorzowie Wlkp. o długości sieci 11 km + 217 studzienek + 2 przepompownie ścieków				
	Jednostki realizujące	UG Bogdaniec				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Środki własne, środki pomocowe				
2	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Deszczno o długości sieci 13 km + 344 studzienek + 15 przepompowni ścieków				
	Jednostki realizujące	UG Deszczno				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	b.d.				
2	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Kłodawa o długości sieci 11 km + 380 studzienek + 4 przepompownie ścieków				
	Jednostki realizujące	UG Kłodawa				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Środki własne, środki pomocowe				
4	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie miejskiej Kostrzyn*				
	Jednostki realizujące	UG Kostrzyn				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	b.d.				
5	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Santok* o długości sieci 8,3 km + 53 studzienek + 2 przepompownie ścieków				
	Jednostki realizujące	UG Santok				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	b.d.				
3	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji na terenie gm. Lubiszyn o długości sieci 13,7 km + 380 studzienek + 7 przepompowni ścieków				
	Jednostki realizujące	UG Lubiszyn				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				

	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		3 600	5 150	4 800	2 100	16 650
	Źródła finansowania	Środki własne, środki pomocowe				
4	Przedsięwzięcie	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie gminy Witnica oraz oczyszczalni ścieków (Kamień Mały) + rozbudowa sieci kanalizacyjnej w m. Witnica z 40% do 98%				
	Jednostki realizujące	UG Witnica				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		1 500	1 700	2 200	1 100	6 500
	Źródła finansowania	Środki własne, środki pomocowe				
5	Przedsięwzięcie	Budowa przewodu kanalizacji tłocznej wraz z przepompownią ścieków z miejscowości Wawrów na terenie gm. Santok				
	Jednostki realizujące	PWiK Sp. Z o.o. Gorzów Wlkp.				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		20	200			220
	Źródła finansowania	Środki własne PwiK,				

Tabela 2. Zasoby wodne – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

GOSPODARKA WODNA – Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Odbudowa kanałów (Kołomęt, Jasiniecki)				
	Jednostki realizujące	LZMiUW Oddz. w Gorzowie Wlkp.				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Lata realizacji	2004-2006				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
			250	250	300	800
Źródła finansowania	Budżet państwa					
2	Przedsięwzięcie	Regulacja koryta rzeki Witna i coroczne oczyszczenie koryta				
	Jednostki realizujące	UG Witnica				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Gminne				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		20	20	20	20	80
	Źródła finansowania	Środki własne				

Tabela 3. Powietrze atmosferyczne – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.

POWIAT GORZOWSKI – Koszty inwestycyjne w latach 2003 –2006 – 640 tys. PLN						
2	Przedsięwzięcie	Modernizacja kotłowni w obiektach użyteczności publicznej na terenie gm. Bogdaniec (przedszkole i szkoła)				
	Jednostki realizujące	UG Bogdaniec				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Gminne				
	Lata realizacji	2004-2006				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
			60	60		120
Źródła finansowania	Środki własne					
2	Przedsięwzięcie	Modernizacja kotłowni Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim				
	Jednostki realizujące	UG Bogdaniec				
	Rodzaj przedsięwzięcia	gminne				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
			100	100		200
	Źródła finansowania	Środki celowe				

Tabela 4. HAŁAS – Przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

b.d.						
b.d.						
1	Przedsięwzięcie					
	Jednostki realizujące					
	Rodzaj przedsięwzięcia					
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Źródła finansowania	Środki inwestora					

Tabela 5. PRZYRODA I KRAJOBRAZ – Przedsięwzięcie przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.

Przedsięwzięcia pozainwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Inwentaryzacja stanu przyrodniczo-krajobrazowego i wartości kulturowych powiatu gorzowskiego				
	Jednostki realizujące	Starostwo Powiatowe w Gorzowie Wlkp.				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Własne powiatu				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		30				30
Źródła finansowania	PFOŚiGW					

Tabela 6. PRZYRODA I KRAJOBRAZ – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003 – 2006.

Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Budowa przepławek dla organizmów wodnych na rzekach				
	Jednostki realizujące	Inwestor				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Własne Inwestora				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Źródła finansowania	Środki własne inwestora					
OCHRONA PRZYRODY I KRAJOBRAZU – Koszty pozainwestycyjne w latach 2003 – 2006: 950 tys. PLN						

Tabela 7. GLEBY – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006

Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Opracowanie zasad i harmonogramu zalesienia gruntów (gleb) wydzielonych (wyłączonych) z rolniczego użytkowania				
	Jednostki realizujące	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Starosta, Lasy Państwowe				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
			50			50
	Źródła finansowania	Budżet Państwa				
2	Przedsięwzięcie	Przygotowanie powiatowych programów odbudowy melioracji podstawowej i szczegółowej				
	Jednostki realizujące	Starosta				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		100	100	100	100	400
	Źródła finansowania	Budżet Państwa				
3	Przedsięwzięcie	Opracowanie programu rolno-środowiskowego				
	Jednostki realizujące	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Urząd Marszałkowski				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Własne				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		20				20
	Źródła finansowania	WFOŚiGW				
5	Przedsięwzięcie	Promowanie technologii upraw wykorzystujących w szerszym zakresie nawozy naturalne bez zagrożenia zanieczyszczenia związkami azotu wód powierzchniowych i podziemnych				
	Jednostki realizujące	ODR, Starostwa				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		60	60	60	60	240
	Źródła finansowania	Środki własne, środki budżetowe				
	Przedsięwzięcie					
	Jednostki realizujące					
	Rodzaj przedsięwzięcia					
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania					

Tabela 8. GLEBY – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Zalesienia gleb zdegradowanych na obszarach rolniczego użytkowania oraz gruntów VI i VIRZ				
	Jednostki realizujące	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo środowiska, Starosta, Urząd Gmin Lasy Państwowe, Właściciele gruntów				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Budżet Państwa, Fundusze ekologiczne, środki Lasów Państwowych, środki właścicieli gruntów				
2	Przedsięwzięcie	Porządkowanie systemów melioracyjnych				
	Jednostki realizujące	Starosta, Urząd Gmin				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Środki budżetowe, PFOŚiGW, GFOŚiGW				
3	Przedsięwzięcie	Tworzenie nowych gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych				
	Jednostki realizujące	WODR , ODR, Rolnicy				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Środki własne rolników, WFOŚiGW				
Gleby – koszty inwestycyjne w latach 2003-2006:					23 400 tys. PLN	
GLEBY – Koszty pozainwestycyjne w latach 2003-2006:					710 tys. PLN	
GLEBY – Sumaryczne koszty w latach 2003-2006:					30 500 tys. PLN	

Tabela 9. LASY – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

Przedsięwzięcia inwestycyjne						
1	Przedsięwzięcie	Ustalenie lokalizacji zalesień i zadrzewień oraz ujęcie granicy polno-leśnej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego				
	Jednostki realizujące	Starosta, Urząd Gmin, Lasy Państwowe				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Własne starost				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		80	100			180
	Źródła finansowania	Budżet samorządów, środki własne Lasów Państwowych				
2	Przedsięwzięcie	Wzbogacenie składu gatunku sztucznych odnowień leśnych przy uwzględnieniu dostosowania do naturalnej mozaikowatości siedlisk				
	Jednostki realizujące	Ministerstwo Środowiska, Lasy Państwowe, Starosta				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		60	60	60	60	320
	Źródła finansowania	Środki budżetowe, środki własne Lasów Państwowych				
3	Przedsięwzięcie	Realizacja bieżących zabiegów polegających zgodnie z potrzebami hodowlanymi				
	Jednostki realizujące	Lasy Państwowe				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		(zgodnie z planami ochrony lasów)				
	Źródła finansowania	Środki budżetowe, środki własne Lasów Państwowych				
LASY – koszty inwestycyjne w latach 2003-2006:					320 tys. PLN	
LASY – Sumaryczne koszty w latach 2003-2006:					600 tys. PLN	

Tabela 10. EDUKACJA EKOLOGICZNA – Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

Przedsięwzięcia pozainwestycyjne						
Edukacja ekologiczna formalna (szkolna)						
1	Przedsięwzięcie	Organizacja powiatowych warsztatów roboczych dla młodzieży szkolnej nt. właściwej gospodarki odpadami, oszczędzania energii itp. (1 x w roku w każdym powiecie)				
	Jednostki realizujące	Ośrodki i centra EE, Starostwa, szkoły				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		40	40	40	40	160
	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne				
2	Przedsięwzięcie	Prowadzenie zajęć dydaktycznych z zakresu edukacji leśnej z wykorzystaniem istniejących ścieżek przyrodniczych, edukacyjnych, tras wycieczkowych itp.				
	Jednostki realizujące	Szkoły, Nadleśnictwa, CEPL, OEP				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.
	Źródła finansowania	-				
3	Przedsięwzięcie	Organizacja wycieczek dla młodzieży szkolnej na oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów do zakładów przemysłowych itp.				
	Jednostki realizujące	Szkoły, samorządy, administracja obiektów				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.	b.k.d.
	Źródła finansowania	-				
4	Przedsięwzięcie	Edukacja ekologiczna prowadzona przez CZG-12 (zielona szkoła, zielone przedszkole, gazeta CZG-12, ulotki informacyjne, plakaty)				
	Jednostki realizujące	CZG-12				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Środki własne CZG-12				
5	Przedsięwzięcie	Organizacja dla mieszkańców otwartych spotkań informacyjnych nt. stanu środowiska w województwie i powiecie i działaniach podejmowanych na rzecz jego ochrony przez władze wojewódzkie i powiatowe oraz możliwościach indywidualnych działań każdego mieszkańca. Tematyka dopasowana do specyfiki powiatu, spotkania 1x w roku, zaproszenie poprzez media				
	Jednostki realizujące	Urząd Marszałkowski, RCEE, lokalne centra i ośrodki EE, Starostwa				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		30	30	30	30	120

	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne				
6	Przedsięwzięcie	Szkolenia urzędników gmin powiatów w aspekcie integracji z UE				
	Jednostki realizujące	Urząd Marszałkowski, RCEE				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		50	50	50		150
	Źródła finansowania	Środki własne, środki pomocowe				
7	Przedsięwzięcie	Szkolenia rolników w zakresie rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wdrażania KDPR				
	Jednostki realizujące	Starosta, Urzędy Gmin				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		50	50	50	50	200
	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne				

Tabela 11. EDUKACJA EKOLOGICZNA – przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2003-2006.

1	Przedsięwzięcie	Organizacja wycieczek dla mieszkańców województwa do PN i PK, połączonych z EE w oparciu o ścieżki ekologiczne				
	Jednostki realizujące	Dyrekcja PN i PK, ośrodki EE, Starostwa				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne, środki prywatne				
2	Przedsięwzięcie	Wydawanie materiałów informacyjnych nt. segregacji odpadów, oszczędzania energii, itp.				
	Jednostki realizujące	Centra i ośrodki EE, organizacje pozarządowe, CZG-12				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne				
3	Przedsięwzięcie	Wydawanie publikacji ekologicznych: stałych (np. „Ekoregion Ujście Warty”) i jednorazowych omawiających walory parków narodowych i krajobrazowych oraz właściwe sposoby zachowania się na ich terenie				
	Jednostki realizujące	ZPN,ZPK,LKP, Nadleśnictwa, Starostwa				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	WFOŚiGW, środki nadleśnictw, budżety powiatów, środki własne				
Koszty pozainwestycyjne w latach 2003 – 2006: 1 150 tys. PLN						
4	Przedsięwzięcie	Rozbudowa ścieżek przyrodniczo-ekologicznych w parkach krajobrazowych, narodowych w kompleksach leśnych				
	Jednostki realizujące	PN,PK, Nadleśnictwa, LKP				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	RDLP, WFOŚiGW, Nadleśnictwa, samorzady gminne				
5	Przedsięwzięcie	Wsparcie zielonych szkół organizowanych w PK				
	Jednostki realizujące	Zarząd PK, szkoły				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
	Źródła finansowania	Fundusze ekologiczne				
Koszty inwestycyjne w latach 2003 – 2006: 1 400 tys. PLN						
	Przedsięwzięcie	Wydawanie folderu dot. ZUOK				
	Jednostki realizujące	UG Witnica				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				

	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		1	1	1	1	4
	Źródła finansowania	Własne środki				
7	Przedsięwzięcie	Coroczna akcja sprzątnięcia świata				
	Jednostki realizujące	UG Witnica				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		1	1	1	1	4
	Źródła finansowania	Środki własne				
8	Przedsięwzięcie	Sprzątnięcie brzegów zbiorników wodnych i terenów leśnych				
	Jednostki realizujące	UG Witnica				
	Rodzaj przedsięwzięcia	Koordynowane				
	Koszty w latach 2003-2006 (w tys. PLN)	2003	2004	2005	2006	razem
		2	2	3	3	10
	Źródła finansowania	Środki własne				